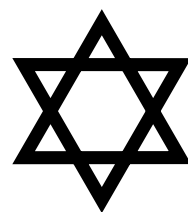

ב.ו.ל.ט.י.ן

ב ט א ו ן א י ג ו ד י ו צ א י ס י ן

שנה 52 גליון מס' 385

ספטמבר-אוקטובר 2005 ♦ אלול תשס"ה-תשרי תשס"ו מוסף עברי

שנה טובה ואוהב

שנה טובה!

שנה טובה ואוהב

פתיחת התערוכה "יהודי חרבין", בבית הכנסת החדש, 5 באוגוסט 2005

מר דו-ין-סין ראש העיר חרבין פותח את התערוכה
אנשי תחנת הטלוויזיה בחרבין מראיינים את ראש העיר

תוכן העניינים

איגוד יוצאי סין

נוסד ב-1951

תל-אביב, "בית-פונבה",
רח' גרוזנברג 13,
e-mail: igud-sin@013.net
טל. 03-5171997
פקס. 03-5161631

"מטרת האיגוד היא לארגן את
תושבי סין והמזרח הרחוק לשעבר
לסיוע הדדי ולשיתוף-פעולה".
(מתוך תקנון של האגודה)

עורך ראשי: תדי קאופמן
סגנית עורך מוסף עברי: יהודית ביין
חברי המערכת: יהודית ביין,
אורי ביין, תדי קאופמן ויוסי קליין

מטרות ה"בוליטין"

מופיע מ-1954

בהוציאם לאור את ה"בוליטין", איגוד
יוצאי סין בישראל שואף לענות על
הצרכים שלהלן:

1. לעודד את תחושת השותפות בין
תושבי הקהילה היהודית לשעבר
של סין.
2. לקיים ערוץ של קשר בין יוצאי סין
בישראל ובגולה.
3. לסייע באיסוף, שימור והוצאה-
לאור של מסמכים היסטוריים
העוסקים בחיי אותה קהילה.
4. לסייע לאיגוד יוצאי סין במילוי
מטרותיו, במיוחד אלה שעוסקים
בסיוע סוציאלי ובמלגות חינוכיות
לבני דור ההמשך של יוצאי סין
בישראל.

כתובתנו החדשה:

איגוד יוצאי סין
ת.ד. 29786
תל אביב 61297

Kindly note our new address:

Igud Yotzei Sin
P/O/B/ 29786
Tel Aviv 61297 Israel

3	ת. קאופמן	השנה החדשה 5766
4		באיגוד יוצאי סין
6		מפגש בחיפה
8	י. נדל	מהגרים יהודים בחרבין
11		אסיה קוגן
12	ש. הון מוק	מתולדות היהודים בסין
13	ע. פרת	סין לאורך הדורות
14	ד"ר א. קאופמן	רופא המחנה
19	א. רוזנבלום	בנו של הרב
20	ג. נוימן	האלף השלישי בשנחאי
22	פרופ' סין-סין	יהודי חרבין - פרספקטיבה היסטורית
23	ש. גולן מאירי	לא רק תה ואורז יש בסין
24		אומנות של סבלנות
25		ת.ד. 29786
26	י. סנדל	ילד ושמו ששה
27	ג. טייה לין	רומנטיקה ומציאות
28	מ. ליכומנוב	זיכרונות ילד עולה
29	ד"ר א. קאופמן	יהדות חרבין ואגדת העזרה
31	ד. בר-גיל	לעשות סדר בקאיפנג
32		על כלכלת סין
33		במקום פרחים
33		מאלבום העבר
34	י. הראל	החומה היהודית של סין
38		לזכרם

השנה החדשה - 5766

תאריכי ציון שלנו

בשנה הבאה נחוגג שני ימי הולדת: 55 שנים לקיומו של איגוד יוצאי סין ו-50 שנות מתן גמלאות לחינוך אקדמי לבנינו. שני התאריכים יצוינו בצורה חגיגית הראויה להם ב"מפגש ותיקי עולי סין, 2006" בחג החנוכה בתל-אביב.

זכרו של איסיה מגיד

בשנה החולפת עזב אותנו ציוני דגול ולנדסמן שלנו, איסיה מגיד. הוא היה ידיד בנפש של איגוד יוצאי סין ואחד מאלה אשר נדבנותם רחבת הלב איפשרה לנו לבצע את עבודתנו. הסתלקותו של איסיה הינה אבידה קשה למשפחתו, לידידיו הרבים, לתנועה הציונית ולאוניברסיטה העברית בירושלים. אנו נישאר נאמנים לזכרו ונקווה שמשפחתו של איסיה תמשיך במסורת של אביהם וסבם הגדול.

ברכות

על סף השנה החדשה אנו מברכים את נציגינו ומנהיגי א.י.ס. בחוץ לארץ: פרנסס גרינברג בניו-יורק, מארה וג'ו מרנץ בלוס אנג'לס, איסאיקאופמן בסן-פרנציסקו, סטלה ודוד יודוביץ' בסידני וליילי פרנק במונטריאל עבור עבודתם למען איגוד יוצאי סין. ברכתנו המיוחדת שלוחה לתורמים נדיבי הלב, ובראש וראשונה לאסיה קוגן בטוקיו ולמוסיה ודן ברקוביץ' בישראל. לכל אחד מאלה אשר עוזרים לנו לעזור לענייננו. אנו מברכים את המתנדבים שלנו על עבודתם ב"בולטין", ב"בית פונבה" ובמנגנוני המנהיגות של ארגוננו. וכמובן, לכל ותיקי עולי סין.

שנה טובה ומבורכת, ידידי הקירים!

קיבלו 2500 סטודנטים מלגות כאלה מקרנות הסטיפנדיות של א.י.ס.

יזמה זו אין חשובה ממנה לדור החדש של הנוער הישראלי, בהתחשב במחיר הגבוה של ההשכלה האקדמית בארצנו. אנו נתמיד ביזמה זו גם בעתיד.

56

במשך שנות קיומה, הפכה יזמה לא פחות יפה למסורת קבע: שי כספי צנוע שנשלח פעמיים בשנה (ערב יום העצמאות וראש השנה) לבנינו ובנותינו המשרתים בכוחות הבטחון של ישראל. בשנה החולפת נשלחו 56 שיקים כאלה ל"חיילינו הסיניים". קראתם בוודאי את מכתבי התודה שלהם שהתפרסמו על גבי עמודי עתוננו "בולטין".

385

אתם קוראים עתה את הוצאת הגליון ה-385 של "בולטין", "שופרו" של איגוד יוצאי סין, אשר הוצאתו לאור הראשונה הייתה לפני 52 שנה. היה זה אז עלון דקיק בשפה הרוסית המודפס ידנית. עם הזמן הוא עלה במשקל והפך להיות רבעון של 250 עמודים בשלוש שפות: רוסית, עברית ואנגלית כאשר מספר עמודיו הולך וגדל: בשפה האנגלית - מ-32 ל-56, בעברית, מ-24 ל-40, וברוסית, מ-120 ל-140.

"בולטין" ואתר האינטרנט שלנו www.jewsofchina.org הינם המכשירים העיקריים אשר באמצעותם אנו מקיימים קשר הדוק עם חברי א.י.ס. באשר הם שם. העתון יוצא לאור ב-1100 עותקים כאשר 500 נשלחים לקוראיו בישראל ויתר ה-600 - לחוץ לארץ. ראוי לציין עובדה מעניינת: "בולטין" הינו עתון ישראלי בשפה הרוסית היחיד אשר במשך 52 שנות קיומו יוצא לאור באופן רצוף ובלי הפסקות.

ב-3 באוקטובר כל היהודים בישראל ובארצות הפזורה יקבלו את פני השנה החדשה, שנת 5766 על פי הספירה העברית המסורתית.

השנה היוצאת לא היתה קלה. לא לנו הישראלים ולא ליהודי ארצות אחרות. הפיגועים הלכו והתעצמו וגבו יותר ויותר קורבנות. באירופה האנטישמיות הרימה את ראשה, עודדה שנאה והרס ליהודים וציונים. מהי המשאלה העיקרית הנצורה בלבנו ערב ראש השנה הבא עלינו לטובה? למה אנו מתפללים? לשלום. מי יתן וישלחו השלום והשלווה לנו ולכל העמים בעולם. אנו מתפללים לרווחה לאלה הזקוקים לה. אולם בראש וראשונה מתפללים אנו לעליית המוני ישראל לארץ ישראל. כי ללא עלייה אין עתיד למדינה היהודית במולדתו ההיסטורית. ואשר ל"חזית הסינית" שלנו, מתפללים אנו לשגשוג ובריאות של בני ארצנו - כאן ובחו"ל - ולהמשך הסיוע לעניים שבנינו.

101

זהו המספר של אלה מיוצאי סין בישראל אשר מקבלים מאיגוד יוצאי סין את תמיכתם הכספית מידי חודש בחודשו. זהו סה"כ של משפחות (36) ויחידים (29) אשר ב-25 של כל חודש מקבלים בבנק את שוברי התשלום שנקבעו להם, 14 פעמים בשנה כאשר שניים מן השוברים בסכום כפול מגיעים בערב ראש השנה ובערב פסח. על כל אלה אשר עברם ושורשיהם יקרים להם, יש לזכור זאת.

149

זהו מספר המלגות אשר חולקו בין הבנים, הנכדים והננינים של עולי סין הראשונים, כדי לסייע להם לסיים את חוק לימודיהם באוניברסיטאות בישראל. במשך השנים

חלוקת מלגות 2005-2006

חלוקת מלגות לילדים, נכדים וננינים של יוצאי סין (לא כולל בני/בנות זוגם), הלומדים במוסדות השכלה גבוהה בישראל בלבד, תיערך בחנוכה, 28- בדצמבר 2005. המעוניינים בקבלת המלגה שעומדים בתנאים הנ"ל מתבקשים להעביר "טופס בקשה למלגה" ממולא, בליווי מסמכים נדרשים למשרד איגוד יוצאי סין, ת.ד. 29786 תל אביב 61297 או בפקס 03-5161631 עד ה-30 בספטמבר 2005. ניתן לקבל את טופס הבקשה ע"י פנייה למשרד האיגוד בטלפון 03-5171997. לאחר קבלת טופס והמסמכים, תידון הבקשה ותאושר ע"י ועדת המלגות של איגוד יוצאי סין. סטודנטים שבקשותיהם תאושרנה, יקבלו הזמנה לטקס חלוקת המלגות. נוכחות בטקס - תנאי לקבלת המלגה.

באיגוד יוצאי סין

שיבת הוועד הפועל

ב-18 ביולי התקיימה ישיבת הוועד המרכזי של האיגוד יוצאי סין. תדי קאופמן פתח את הישיבה וביקש מן נוכחים לכבד בקימה ודקת דומיה את חברי האיגוד אשר נפטרו במשך שמונת החודשים שחלפו מאז ישיבת הוועד האחרונה. והנה שמותיהם:

בישראל: לילי וייסברגר (בומש), מוסייה שטופמן (מרינסקי), שרה מורגולב, ריבה בסין, נסיה שמיר-שמרלינג (פרידמן), לאה טריגובוב, ז'ניה רוזנשטיין, רוזטה רבינוביץ', קטיה קוטקין, אברהם צינמן, פניה קסלר.

בגולה: מניה בורדה (סידני), ארנסט גפנר (אינדיאנפוליס), רות טיכמן (סן פרנציסקו), ליובה קובריץ (סידני), לולה גינצבורג (סן פרנציסקו), נתן שטרן (סן פרנציסקו), מיכאל מדובני, (לוס אנג'לס), רוזה הוניגשטוק (סידני), ואליה אולין (לוס אנג'לס), סוניה שר (סידני), לוסי רוזנטל (סן פרנציסקו), יוסף שולהוף (ניו יורק), אירה רוזנסקי (לוס אנג'לס), רנה ריבקי (סידני), דינה זונדוב (ניו יורק), בבה זינגר (סן פרנציסקו), אריק גבריאל (סן דיאגו), ישראל אפשטיין (פקין), סופה גורייץ' (סידני), גרגורי שנון (ניו יורק), סנדרה הרצברג (קליפורניה).

תדי קאופמן הגיש דו"ח מפורט על העבודה שבוצעה ע"י האיגוד בשנת 2005: הוצאה לאור של שתי מהדורות של "בולטין" (383, 384). השלמת הוצאה של המהדורה לקראת ראש השנה הינה בשלבי סיומה. לוחות הזכרון הישנים בבית הכנסת הוחלפו בחדשים. קבוצת עתונאים סיניים וצוותי הטלוויזיה מפקין ושנחאי ביקרו בבית פונבה וקיבלו סיוע והדרכה בהכנת סרט תיעודי על יהודי סין הגרים עתה בישראל.

מספר האנשים מקבלי סיוע כספי חודשי מאיגוד יוצאי סין הגיע ל-101 (68 בעלי משפחה ו-33 בודדים).

תדי קאופמן נתן שש הרצאות על יהודי סין בני זמננו - בירושלים, תל-אביב, הרצליה ונהריה.

במשך השנה החולפת קיבלנו את התרומות כדלקמן: מ-אסיה קוגן - \$21,000; ממוסיה ודני ברקוביץ' - \$20,000; מבילי בלוקמן - \$5,000; מדוד פמיליאנט - \$2,500; ומאת מריאנה ברלי (מיכאליס) - \$5,000. כבכל שנה, כן גם הפעם התחלנו במבצע התרומות "במקום פרחים לחג".

אנו ממשיכים בעריכת מפגשי רעים שבועיים קבועים בבית פונבה. סניף חיפה

של האיגוד קיים מפגש רעים ב-26 ביולי. מ"מ היו"ר והגזבר יוסי קליין הגיש הצעת תקציב מפורטת לשנת 2005. שניהם אושרו פה אחד. י. קליין גם הגיש את דו"ח ההכנסות וההוצאות לתאריך 31.12.2004 אשר סעיפיו העיקריים הם 350,000 ש"ח לעזרה סוציאלית ו-300,000 ש"ח למלגות הלימודים. גם דו"ח זה אושר פה אחד.

בנשיאות איגוד יוצאי סין

ב-18 ביולי נערכה ישיבת ההנהלה של האיגוד יוצאי סין בנוכחותם של: ת. קאופמן, י. קליין, ר. ויינרמן, י. ביי, מ. קמיונקה, ר. רשינסקי, צ. פיינברג, ג. כץ, ב. ברשדסקי, א. ונדל וחברי ועדת הביקורת מ. ליכומנוב ו-z. וטנר.

ת. קאופמן הגיש דו"ח מפורט על העבודה שבוצעה ע"י האיגוד במשך שנת 2005 ואילו מ"מ היו"ר והגזבר, יוסי קליין העיר הערות הסבר לגבי ההכנסות וההוצאות בתאריך 31.12.2004. שניהם אושרו פה אחד. כ"כ אושר התקציב לשנת 2005.

הגב' ראיסה גולדברג-סמסונוביץ' בבית פונבה

הגב' ראיסה גולדברג-סמסונוביץ' מבואנוס איירס ביקרה בבית פונבה. הודות ל"בולטין" היא מצאה את קרובת משפחה, גנייה קאופמן, בתם של מוסייה ופאנא סמסונוביץ'. ת. קאופמן סיפר לגב' גולדברג על הקטע החרביני של הביוגרפיה של משפחת סמסונוביץ' ואף הודיע לה על מקום קבורתם בבית העלמין היהודי בחרבין.

אורחים בבית פונבה

הגב' אסיה דין (פרומזון), לשעבר משנחאי ועתה מסידני, אוסטרליה ובעלה וולף ביקרו בבית פונבה בעת שהותם בישראל. אסיה שיכת למשפחות פרומזון שהיו מוכרות היטב בחרבין ושנחאי.

לוסי פרידמן - בת 90

לוסי פרידמן, לשעבר מחרבין וטיינטיין, חגגה ביולי את יובלה ה-90. לוסי חברת קיבוץ אפקים שבעמק הירדן ולמרות גילה המופלג הינה משתתפת באופן פעיל בחיי קיבוצה. במקצועה היא אחות ועבדה בתור שכזאת בבית החולים היהודי בטיינטיין לפני עלייתה ארצה ב-1950.

איגוד יוצאי סין שולח ללוסי ברכות לבביות ואיחולי אריכות ימים - עד 120.

ביקור שר החוץ הסיני בישראל

ב-19 ביוני 2005 הגיע לישראל שר החוץ של סין, לי ג'או-סינג לביקור רשמי של יומיים. שר החוץ הישראלי, סילוואן שלום ערך לכבוד האורח ארוחת ערב חגיגת באולם המרכזי של משרד החוץ בירושלים בהשתתפות כ-70 עובדי המשרד ומוזמנים מסין וישראל. בין האורחים נכחו שגרירים לשעבר של ישראל בסין, אורה נמיר ומשה בן יעקב, שגריר סין בישראל, צ'ן יו לון, חברי כנסת ופקידים בכירים של שגרירות סין בישראל וכן נציגי ציבור ועיתונאים. את האיגוד יוצאי סין ואגודת הידידות ישראל-סין ייצג תדי קאופמן.

פגישה בחיפה

ב-26 ביולי במלון החיפאי "שולמית" התקיימה פגישה רעים מסורתית של חברי איגוד יוצאי סין המתגוררים בצפון המדינה. למרות חמסין כבד, מעל 50 יידיים הגיעו למפגש מחיפה, טירה, נהריה ועפולה ונקודות אחרות בצפון. היו גם אורחים מתל-אביב: ת. קאופמן, י. קליין, גליה כץ ור. ויינרמן מטבעון.

יו"ר סניף חיפה של א.י.ס. אסתר ונדל, פתחה את הערב, ואילו ת. קאופמן הגיש דו"ח מפורט על פעילות האיגוד במשך השנה שלאחר המפגש האחרון. הוקרנו שני סרטי וידיאו על הקונגרס הבינלאומי שנערך בחרבין בקיץ שעבר - אחד שנשלח אלינו מחרבין והשני שצולם ע"י י. קליין.

השולחנות היו עמוסים בכיבוד רב וטעים: סלטים, כריכים, עוגיות ומה לא! האווירה היתה חמה וידידותית והמאורע נמשך יותר מארבע שעות. תדי הודה לאסתר על מאמציה בארגון הערב ועל עבודתה והפורייה היומיומית.

פגישה ארצית של חברי א.י.ס. מתוכננת לחג החנוכה, 28 בדצמבר, 2005, בתל-אביב.

הרב מרוין טוקאיר ב"בית פונבה"

הרב מרוין טוקאיר מניו יורק (בעבר רבה של טוקיו), ביקר ב"בית פונבה" וקיים שיחה ארוכה עם ת. קאופמן. הרב טוקאיר הינו בעל ספר "תכנית פוגו" המספר על תכניות היפנים להשמדת היהודים שהיו במזרח הרחוק בעת מלחמת העולם השנייה.

אידזומי סאטו ב"בית פונבה"

ב-31 ביולי, השתתפה הפרופסור אידזומי

חיילים בותנים

ברצוני להודות לכם על השי הנדיב שהענקתם לי, ובהזדמנות זו גם לספר לכם על שירותי כחיילת בצה"ל.

התגייסתי לצה"ל ב-16 בנובמבר 2004 בגיוס כלל צה"לי של בנות. עברתי טירונות וקורס בבסיס הדרכה של לימוד מקצועות משאבי אנוש, שהכשיר אותי לתפקד כמש"קית קישור וגיוס. התפקיד כרוך בכל מה שקשור בטיפול שוטף בחיילי מילואים, וחשוב לי לציין כי אלו מהווים 75% מכלל חיילי צה"ל.

אני משק"ית קישור כבר כחצי שנה באוגדת צנחנים מובחרת. תפקידי העיקרי הוא לגייס את חיילי המילואים בשגרה לימי מילואים וכן גם בזמן חירום.

משרד הקישור בו אני עובדת שומר על קשר אמיץ עם חיילי המילואים המשתייכים אליו, שכן משרד הקישור מהווה חלון ראווה וגורם המקשר היחידי שלהם לצה"ל.

פעילותכם נוגעת לליבי וחשובה לשמור ובהערשת של משפחותינו,

**בתודה ובהערכה רבה,
איילת אלפר**

כבכל שנה, שמחתי לקבל את השי השנתי לחייל, לא בשל ערכו הכספי אלא בשל הערך המוסף שהוא טומן בחובו: ערבות הדדית, השמירה על הדור הצעיר הן במהלך השירות הצבאי והן בלימודים הגבוהים, סופה להניב פירות וליצור קהילה חזקה, גאה בשורשיה. אני מודה לכם על השי והמילים החמות המצורפות ומאחל לכולנו כוח רב בשעה זו. יישר כוח!

סמל מיקי פרידמן
(כנר של ילד טינזין דניאל פרידמן ונכד לילידי חרבין לוצי פרידמן)
נ.ב. - תדי היקר, אמןם באיחור רב אבל מזל טוב ליום הולדתך ה-80!!!

תודה רבה מקרב לב לכל משפחות איגוד יוצאי סין על המתנה הנפלאה ששלחתם לי. כחיילת בישראל, נהנתי לקרוא בספר השורשים של יוצאי סין שכתב מר קאופמן ולדעת על החיים שחיו סביי וסבתותי בקהילה כ"כ מיוחדת, כמו גם הסיפורים שמספרת לי עד היום סבתי רחל וקסלר לבית בומש.

תודה לכם שוב.

אורטל כהן,

נצר ליהדות סין,

המכונה בצבא "הרוסינית הגאה".

נכדתה של רחל וקסלר לבית בומש

גליה כ"ץ "רגשות ומחשבות" (רוסית, 336 עמ'). את הספר אפשר להשיג במשרדי א.י.ס. בתל-אביב. כל ההכנסות קודש לקרן המלגות.

סרט ישראלי על סין

חוליית צילום של ערוץ 2 של הטלוויזיה הישראלית טסה לסין כדי להפיק סרט דוקומנטרי, בעיקר כמדריך לטיילים צעירים ישראליים. הסרט יצולם בסין, חרבין וקייפנג. לפני צאתה לדרך ביקרואנשי החולייה ב"בית פונבה" ונפגשה עם ת. קאופמן אשר סיפר להם על הנוכחות היהודית בסין בת זמננו. איגוד יוצאי סין והחברה לידידות ישראל-סין סיפקו לחולייה רשימת אנשים ומוסדות אשר יוכלו לסייע להם באתרי הצילום.

אסטו מטוקיו בפגישת הרעים של ימי הראשון המסורתית ב"בית פונבה". בהזדמנות זו תרמה פרופ' אידזומי תרומה נדיבת לב של US\$600 לקרן עזרה סוציאלית של א.י.ס. פרופ' אידזומי ממשיכה במחקרה על הנוכחות היהודית ביפן וסין.
ת. קאופמן הגיש לאורחת את ספרו "יהדות חרבין אשר בלבי".

קרן מלגות ע"ש דוד כ"ץ

קרן מלגות חדשה הוקמה ע"י גליה וולוברינסקי-כ"ץ לזכרו של בעלה, דוד כ"ץ ז"ל, מי שהיה המהנדס הראשי של קופת חולים כללית ותכנן ובנה רשת ארצית של מתקנים חדישים של הקופה.
זה לא מכבר הוצא לאור ספר שירים של

שתי ידידות ביקרו בחרבין

ציו ויי, פרופ' לי שי סיאו ועובדי האקדמיה, סבטלנה וקריסבי אשר בליוויים הן ביקרו באתרים יהודיים בעיר: בית העלמין, בתי כנסת, בית הספר, בית החולים, מושב הזקנים ועוד. הן התגוררו במלון "מודרן". הפרופ' ציו ערך לכבוד שתי התיירות ארוחת צהרים חגיגית. אנו מפרסמים במהדורת "בולטין" זו את הצילומים מאת מרים וזלדה.

שתי ידידותינו, מרים יקיר (טנדט) וזלדה זוהם (קוחנובסקי), לשעבר מחרבין, ביקרו את עיר הולדתן בחודש מאי 2005.
על פי בקשת אגודת הידידות ישראל-סין, הן זכו במשך ארבעת ימי שהותן בעיר לסיוע נאמן מידי ראשי המרכז לחקר תולדות יהודי חרבין ליד האקדמיה למדעי החברה של מחוז חיילונג'אנג: נשיא האקדמיה, הפרופ'

צאצאי הרב כסלו מתקבצים בישראל

בעברית, רוסית ואנגלית ודבריהם תורגמו במקביל.
סאנא ואייבי פתחו את הערב. ת. קאופמן סיפר על פגישותיו עם הרב ועל העבודה המשותפת בקהילה היהודית בחרבין. א. רוזנבלום סיפר על העיר בוריסוב (רוסיה) שם שימש הרב כסלו רב קהילתי במשך 12 שנים (1900-1913) טרם צאתו לחרבין.

יותר מ-70 צאצאי הרב אהרון משה כסלו, רבה של יהדות חרבין, הגיעו ב-6 באוגוסט לקריית אוננו כדי להשתתף במאורע יחיד במינו, מפגש עולמי של משפחת כסלו: מסנט פטרסבורג, מניו יורק, לונדון ובריסל. המאורע המשפחתי סודר ע"י הנכד הבכור של הרב, שמואל (סאנא) כסלו לשעבר מטיינטסין. הנואמים נאמו

דנל / 2016 !

שמחה במשפחת טואה

שרון וג'קי טואה חובקים בת, גילי-גרייס אשר נולדה ב-14 בפברואר 2005. שרון היא בתם של רבקה ועזרא טואה, לשעבר משנחאי.
נעומי טואה ויואל רובין נשואים. טכס הנשואין

נערך ב-27 בינואר 2004, בקיבוץ רמת רחל בואך ירושלים. נעומי היא בתם של רות ואריה טואה ז"ל, לשעבר משנחאי. את טכס הנישואין ערך הרב עדין שטיינזלץ, מי שהיה שנים רבות ידידו הקרוב של אבי הכלה.

פגישת יוצאי סין בחיפה

הפגישה השנתית של חברי סניף חיפה והצפון התקיימה בחיפה במלון "שולמית" ביולי 2005

תמונות מהמפגש בחיפה

1. תדי קאופמן פותח את המפגש

2. אסתר ונדל- יו"ר הסניף בחיפה ורן
וינרמן- סגן היו"ר של איגוד יוצאי סין

3. יוסי קליין מקרין סרט על סמינר
שהתקיים בחרבין בספטמבר 2004

ההוצאות ואת החשבון יגיש לסלומון.

בניית התלמוד תורה

המהנדס שנבחר למשרה זו היה מררפופרט, לאחר שבועות מספר היתה התכנית בשלב של סיום והגישו אותה לסלומון, תכנית הבנייה היתה לבניין בן שתי קומות: הקומה הראשונה שבה ימצאו חמישה חדרים עם אולם גדול ורחב שבו יוכלו להמציא מאתיים איש וישמש לבית תפילה לימים הנוראים ולמועדים, ומסדרון ארוך המוביל לבית שימוש. הקומה השנייה מכילה שתי דירות מרווחות העומדות להשכרה בכדי להשתמש בשכר הדירה החדשה למשכורות המורים. עלות הבנייה היתה כבמאה אלף ין, או מאה אלף זהב. הסכום הזה ניתן על ידי סלומון ואת הבניין הנציחו על שם אביו המנוח. הוא שלח את מזכירו קזנין בכדי שישגיח על עבודת הבנייה והבנייה יצאה לפועל (תבנית הבניין עוד נמצא, בידי המורה נדל).

חנות הבית

כל העבודה נמשכה כשנה ובתום השנה היתה העבודה מוגמרת ומושלמת. הוועד החל להתכונן להכין את חנות הבית ברוב פאר. הדבר התרחש בחול המועד סוכות, לחגיגה הנ"ל הופיעו כמעט כל תושבי העיר וביניהם גם נמצאו האחים סקיידלסקי, היו נאומים רבים וברכות רבות ברכו את סלומון והודו לו על טוב לבו והוא אף נאם והבטיח לתמוך בכל אפשרותו בבית אולפנא זה, ואיחל הצלחה לכל אלה אשר תומכים לטובת חינוך הילדים. באותו ערב נאסף סכום גדול אשר הוקצב לקניית רהיטים: ספסלים, שולחנות, קתדרות למורים וכו', כעבור תקופה קצרה, אחרי חג הסוכות נגמרו כל היסודים והלימודים החלו. הבניין עמד ברוב פאר על תילו וכל יהודי שהיה עובר ליד בניין זה רחב לבו מגאוה בהביטו על האותיות הגדולות והמוזהבות "תלמוד תורה" שע"ש ת.ל. סקיידלסקי שהיו בולטות על הקיר הנאה. ואמנם, לא לשווא נדב סקיידלסקי סכום כה גדול וראוי להנציח שם אביו שהיה אף הוא נדבן. השנה הראשונה לא השביעה את רצונו של הוועד ואמנם היא איכזבה מאוד בחוסר הסדר ששרר בבית הספר. לכך גרמו המורים עצמם שהיו רבים ביניהם מידי פעם בפעם, הילדים עצמם שהיו לוקחים דוגמא ממוריהם היו מתרוצצים בלי סדר ואף הלימוד עצמו לא היה משביע רצון מכיוון שהיו מורים אחדים שהיו מלמדים בשפת האידיש והיו תלמידים

קניית מגרש לבניין תלמוד תורה

באסיפה הנ"ל נבחר ועד שחבריו היו זגורסקי, פודרוסקי, שליון, והרב קיסלוב (ז"ל). ואחרי חיפושים שונים נמצא מגרש ברחוב קוניה שבו עמד בית ישן נושן ומיד הכריזו על הרשמת תלמידים יהודיים גם שארוחת צהריים ניתנת שם חנים לכל מי שנרשם לבית הספר. במשך חודשים אחדים נרשמו כמעט תשעים תלמידים שהארוחה הטעימה משכה אותם ולאחר זמן מה החלו הלימודים. בימים ההם קשה היה להשיג מורים בעלי ניסיון מכיוון שלהזמין מרוסיה מורים היה בלתי אפשרי (משום שבאותו הזמן התחוללה שם מלחמת העולם והדרך משם היתה סגורה) והמורים שהיו בעיר לא רצו לבוא לעבוד בבית ספר זה משום שהיו עוסקים בגימנסיה ואף לא היו מוכנים לתנאי שהוצג להם לבוא בבוקר ולהתפלל עם התלמידים תפילת בוקר, לכן נאלצו להזמין מלמדים פשוטים. בין המלמדים שררה תמיד אי הבנה והם היו רבים ביניהם וכך הופר הסדר אבל מחוסר ברירה ניחו להם ללמד משום שלא רצו שהילדים יתרוצצו ברחובות, אלא יהיו עוסקים בתורה ותפילה. עברה תקופה קצרה והוועד התחיל להתחבט בבטיח כיצד להשיג בניין חדש ומאיפה לקחת את הכסף הדרוש לכך.

משפחת סקיידלסקי היתה נודעת ברבים בטוב ליבה ובנדיבותה הרחבה ולא רק בין היהודים אלא גם בין הרוסים והסינים. העסקן היותר נדבן בין שלושת האחים מקיידלסקי היה סלומון, היו לו מכרות פחם והוא היה גם קבלן לאספקת קורות למסילת-הברזל של המזרח הרחוק, הוא היה הראשון שנדב לבית הכנסת הגדול עשרת אלפים זהב וכאשר החלו לבנות את הגימנסיה נדב עשרות אלפים. הוא היה מספק פחם לעניי העיר ולבית הכנסת ולעוד מוסדות שנקזקו.

כאשר הוועד שנבחר באסיפה בכדי לדאוג לבניית בית ספר חדש התלבט כיצד להשיג כסף הציב אחד מהם לגשת לסלומון ולבקש את תרומתו וכך היה, נבחרו כמה אנשים (שלושה) זגורסקי, פודרוסקי וזובלובסקי ללכת אליו ובכואם אליו שטחו לפניו את בקשתם בתארום את המצב של בני העניים שגדלים בלי כל חינוך והדרכה ורוצים הם לבנות בניין שיהיה תפארת בעיר. הוא לא היסס אף רגע ונדב ביד רחבה את הכסף הנדרש לכך אך התנא תנאי, שבת הספר לתלמוד תורה יקרא על שם אביו המנוח, הוועד הסכים לזה ומיד נגשו להזמין מהנדס שישרטט את תבנית הבניין ויעריך את

אוכלוסיית היהודים בחרבין נתרבתה בשנת 1917. מכל חלקי ארץ רוסיה החלו המהגרים לנהור לסין ומנדז'וריה והתישבו בערים. לקהילה היהודית לא היתה אפשרות ומקום לסדר מהגרים רבים אלה בנוחיות, אולם השתדלה עד כמה שיכלה להושיט עזרתה והחלה לבנות צריפים ובתי מלאכה בכדי שיוכלו לגור ולמצוא את פרנסתם. לעזרת המהגרים בא אחד מעשירי העיר, "ריבנוביץ", ונידב לטובתם בית בן שתי קומות ולו חצר גדולה, את הבית חילקו לדירות עבור עובדי הקהילה (כגון שוחטים ושומרים) ולרב הקהילה הקציבו את הדירה הנאה ביותר. באולם הגדול של הבית עשו בית-תמחוי לארוחות צהריים שניתנו חנים ובית זקנים. נשי המהגרים התארגנו והחלו לחפש ולהשיג בגדים ופחם, אשת ד"ר קאופמן פתחה בית-תפירה להורות לנערות את מלאכת התפירה כדי שתוכלנה להתפרנס ממקצוע זה. דבר אחד ציערם מאוד והוא שלילדיהם לא ניתן חינוך דתי לאומי ואי יכולתם לרושםם לבית-ספר על יסודי (גימנסיה) מחוסר יכולת לשלם שכר לימוד גבוה כפי שנדרש מהם וכך נאלצו הילדים להסתובב בלי חינוך והדרכה.

אסיפת החרדים שבעיר

בימים ההם נוסדה "אגודת ישראל" (אין כל קשר לאגודת ישראל העולמית) מהתושבים החרדים שבקהילה. היהודים החרדים האלה פחדו פן יקחו היהודים החופשיים שאינם דתיים את הקהילה בידם, כי רובם היו מן ה"בונד". הם יסדו ארגון בשם "אימלדג" כראשי האותיות המתחילות אידישע מוזיקאלישע לישראלאלישע דראפטישע גזעלשאפט. ובאמת הארגון הזה השפיע הרבה על האנשים בקהילה. בין הנבחרים בקהילה נמצאו הרבה מן ה"בונד" שהיו מפריעים מאוד את עבודת הציונים שבעיר, ולכן בשנת 1918 קמה אסיפה גדולה מן המאמינים בדת בכדי להחליט מה לעשות בכדי לצמצם את עבודת "אימלדג" בין היהודים שלא יתבוללו ויעברו מן הקודש אל החול.

גם בגימנסיה לא שמו לב ללימודי הקודש, עיקר הלימודים היו כלליים וכך חונך הדור הצעיר בלי חינוך דתי. האסיפה היתה סוערת והוצעו הצעות רבות. מהם שדרשו שבבנין הגימנסיה לבני עניים ילמדו למודי קודש בנוסף ללימודי חול. בסוף האסיפה נמנו וגמרו לאסוף כסף לשם כך. התנדבו כמה אנשים לגשת אל עשירי העיר ולקבל תרומה למטרה זו וכך הצטבר סכום לשם קניית מגרש לבית ספר.

שלא הבינו שפה זו במבטא הליטאי. וכך עברה השנה והילדים לא קלטו דבר ולא למדו כלום, השפה העברית לא דוברת והמלמדים לא לימדו את התלמידים שפה זו, הם לימדו רק תורה, נביאים, קצור שולחן-ערוך וזמן רב הקציבו לתפילה. הם למדו בכל יום ארבע שעות וכל שיעור נמשך כחמישים דקות והילדים הלכו לבתיהם בשעה שלוש אחר הצהריים עייפים ויגעים. כאשר נודע הדבר לסקידלסקי הצטער צער רב.

הרב לזין

בשנת 1920 עזב הרב לזין את קהילתו שבעיר "ציטא" בכדי לעלות לארץ ישראל. הוא הוזמן להיות אפוסטרופוס על קרקע ששלזינגר קנה בארץ ישראל ולפקח על העבודה שעתידיה להעשות על הקרקע שלו. בדרכו עזר לשבועות אחדים בחרבין כדי לקבל סרטיפיקט מד"ר קאופמן, שהיה יושב ראש של הציננות של סיביר, ומן הסרטיפיקטים שהתקבלו בידו חילק אותם לפי ההוראות. כאשר נודע לסלומון סקידלסקי שהרב ש. לזין נמצא בחרבין הזמין אותו לבקר בביתו ושם הציג שיקיבל על עצמו את הנהלת בית תלמוד-תורה ותנתן לו משכורת בסכום אלפיים ין לשנה בנוסף לדירה נאה שנבנתה בתלמוד תורה עבור מנהל והיא מכילה שלשה חדרים עם נוחיות ומטבח, הרב לזין קיבל על עצמו הצעה זו ומיד הכניס לבית הספר חיים חדשים ופעילים.

נמצאים מורים

במטריטינסק היה מורה מומחה ובעל ניסיון שהורה בבית ספר וכאשר נסגר מחוסר תלמידים בשנת עשרים הזמינו הרב לזין וביקשו ללמד בבית הספר לתלמוד-תורה בחרבין ואמנם הוא לא אחר לבוא ונתמנה למורה. בחרבין נמצא צעיר לימים מוסמך להוראה שהיה שוחט ורב במדינתו ושמזו. סלוצקר, הרב הזמין אף אותו והציג לו את משרת המורה בבית הספר אף כי לא היה מומחה להוראה בכל זאת ידיעותיו בתלמוד ובפסוקים הספיקו לו בכדי להיות מחנך ומורה בבית הספר הנ"ל. את המלמדים שעבדו קודם פטרו ונתנו להם פיצויים. המורים החדשים ביחד עם הרב לזין ישבו ועיבדו תוכנית ללמודי קודש ונבחר "ועד החינוך" שנכנסו אליו גם בעלי בתים אחדים. וזו היתה התכנית שנבחרה:

מחלקה ראשונה

קריאה..... 6 שיעורים בשבוע
 כתיבה..... 5 שיעורים בשבוע
 כתיבה תמה..... 1 שיעור בשבוע
 שפה..... 6 שיעורים בשבוע
 חשבון..... 6 שיעורים בשבוע
ס"ה עשרים וארבע (24) שיעורים.
 רוסית החלו ללמד בחצי השנה השנייה.

מחלקה שנייה

תורה..... 5 שיעורים בשבוע
 שפה על פה..... 5 שיעורים בשבוע
 שפה בכתב..... 5 שיעורים בשבוע
 כתיבה תמה..... 1 שיעור בשבוע
 קריאה בסדור..... 5 שיעורים בשבוע
 שלחן ערוך קצר..... 1 שיעור בשבוע
 קריאת ההפטרה..... 1 שיעור בשבוע
 שיחה..... 1 שיעור בשבוע
ס"ה עשרים וארבע (24) שיעורים.
 חשבון..... 5 שיעורים בשבוע
 השפה הרוסית..... 5 שיעורים בשבוע
בס"ה שלושים וארבעה (34) שיעורים.

המחלקה השלישית

תורה..... 5 שיעורים בשבוע
 נביאים..... 5 שיעורים בשבוע
 שפה ע"פ..... 5 שיעורים בשבוע
 שפה בכתב..... 5 שיעורים בשבוע
 שלחן ערוך קצר..... 1 שיעור בשבוע
 כתיבה תמה..... 1 שיעור בשבוע
 קריאת ההפטרה..... 1 שיעור בשבוע
 השפה הרוסית..... 5 שיעורים בשבוע
 חשבון..... 5 שיעורים בשבוע
 מפת הארץ..... 1 שיעור בשבוע
בס"ה שלושים וארבע (34) שיעורים.

חברי הנהלת בית הספר כללו את ה"ה: מורדכוביץ, דורושוב, זגורסקי, פודרוסיקי, קזנין ועוד. הוועד שעליו הוטל לספק ארוחה לתלמידים היה: הגב' בטובסקי, דבר, גב' קזנין אשת הרב לזין ועוד. הן השגיחו שהארוחה הניתנת לילדים מידי יום תהיה טרייה וטעימה כגון בשר(ממנו עשו קציצות, צלי) ועוד.

כעבור חצי שנה נוספת עוד מחלקה לעברית והמורה שנתמנה ללמד מקצוע זה היה נדל. אחר שהרב לזין הזמינו, הוא היה מורה בעיר ורכניאודינסק. אבל הקהילה לא נתנה לנדל לעזוב את בית הספר כי בימים ההם קשה היה להשיג מורה, אולם לאחר שהקומוניסטים לקחו בידם את הממשלה נצטרכה הקהילה לסגור את בית הספר כך שבשעה שנדל קיבל הזמנה שנייה בשנת עשרים וארבע נענה להזמנת הרב לזין.

למורה נדל היה קשה להתרגל לחופשיות הלימוד ששררה בבית הספר בחרבין מכיון שברוסיה בעיר ורכניאודינסק ובבית הספר שבו עבד נאסר עליו ללמד את שפת הקודש, תורה, נביאים, תפילות ועוד. כמו כן אסור היה עליו ללכת לבית הכנסת להתפלל בימי החג ואפילו ביום כיפור, וזאת לאחר השתלטות הקומוניזם על הארץ, הוא היה מנסה למצוא תחבולות ואחת מהן היתה שהוא ניצל את החוק שהיה קיים כי בשעה שיש משפט או הצגה בבית הספר הילומדים חייבים להיפסק וכך שהיה איזה חג יהודי הכריזו על משפט או הצגה והילומדים פסקו, אולם לא תמיד מצליחים בתחבולות כאלה והוא נאלץ לעזוב את העיר ולנסוע לחרבין אף על פי שהוא הצטער צער רב.

מורים חדשים

הילדים בשעות ההפסקה השתובבו והתרוצצו ואמנם קצת להתפרק לא היה מזיק להם, אלא שלא בריא יותר מידי ולכן אירגן המורה נדל משחקים נעימים בלויית זמרה וזה מצא חן בעיני התלמידים והצעקות והמריבות פסקו.

נדל הציג ללמד את התלמידים זמרה בליווי עוגב ואמנם קנו עוגב לאחר חנוכה ומאותו יום הקדישו הילדים חצי שעה ללימוד שירים עבריים שהגיעו מארץ ישראל. נדל סידר כמה פעמים משפט ספרותי מידי חודש, ועל כל תלמיד היה לכתוב מאמר קצר על החיים המתהווים בבית הספר, באופן כזה נשתנה אופיו של התלמוד תורה וקיבל צורה של בית ספר מודרני. בחנוכה ובל"ג בעומר היו התלמידים עורכים הצגות ומשחקים שלמדו מהמורה נדל. את החומר להצגות היה כותב להם נדל בעצמו ולרוב היתה זו הצגה הסטורית וזה היה מצליח מאד והקהל שהיה חוזה בהצגות אלה היה תמיד שבע רצון. ואולם אפילו שרבים נוכחו שהרמה בבית הספר תלמוד תורה עלתה לדרגה גבוהה יותר, לא הסכימו הורים אמידיים ועשירים לשלוח את בניהם לבית ספר זה.

הסיבה לכך

הסיבה לאי רצון ההורים העשירים והאמידים להכניס את ילדיהם לבית הספר תלמוד תורה היתה נעוצה באי יכולתם של התלמידים להיכנס לבית ספר על יסודי לאחר גמר בית ספר זה, בכל זאת הרמה היתה נמוכה ומי שרצה להיכנס לאחר מכן לבית ספר תיכוני היה נאלץ לקחת מורים פרטיים ולהשיג את החומר שחסר לו.

על פי יוזמת הרב לזין נפתח בבית הספר תלמוד תורה מדור ללימוד מלאכה לתלמידים שסיימו ארבע כיתות לימוד ואין באפשרותם להיכנס לבית ספר תיכוני. נמצא להם מדריך שקיבל על עצמו את התפקיד ללמד אותם לייצר ארגזים, מזוודות, תיקים וילקוטים ונוסף ללימוד המלאכה הזאת למדו התלמידים מידי יום כמה שיעורים בשפות העברית והרוסית.

התלמידים לא הצליחו להתפרנס ממלאכה זו בסין מכיון שהסינים אשר ידעו לעשות מלאכות אלו היו מוכרים את עבודתם במחיר זול ולכן נאלצו רבים מהתלמידים להתפרז בארצות שונות ושם יכלו להתפרנס ממלאכות אלו (שניים מהתלמידים שלמדו בבית הספר הנ"ל נמצאים כיום בארץ(לזין, וקיסליר).

בן הילדים

בבוא המורה נדל לחרבין הוזמן על ידי הגב' פריזר לבוא ולטפל בילדים אשר בגן הילדים, ללמד אותם כל מיני משחקים, שירים, כויר והתעמלות. המורה נדל קיבל על עצמו משרה זו והיה בא מדי יום לגן ונשאר שם

בחג הפורים אירגן המורה נדל נשף גדול ומצלח והכין הצגה חיה בעברית בצרף שירים עבריים, מורכבת מהילדים אשר היו בגן, ההורים אשר נכחו בנשף זה התגאו והיו שבעי רצון מיכולתם של הילדים.

לאחר זמן מה הציע המורה נדל לפתח את גן הילדים בבית הספר תלמוד תורה. הרב לזין לא רצה לשמוע על כך וטען שלא יבואו ילדים רבים לגן זה והדבר לא כדאי. אולם אחר הפצרות רבות ויתר הרב לזין והסכים עם הצעתו של המורה נדל. את הגן החליטו לבנות במסדרון של הקומה השנייה את הכסף למשימה זו קיבלו בתרומה מהנגיד "ששון" בסך אלף דולרים מקסיקניים, וכן הא' דג'ונס דיסטריביון תרם סכום של אלף דולרים אמריקאיים. בעת ההיא מת קבצן מחזר על הפתחים שהיה דר בבית השוחט ולאחר מותו נמצא בין כליו סכום גדול והשוחט נידבו, חלק (אלף ין) לבית זקנים, וחלק (אלף ין) לבית הספר תלמוד תורה. לאחר סכום התרומות האלה הגיעו לסכום המספיק לבנות גן ילדים בבית הספר תלמוד תורה.

הויכוח אם לקבל ילדות בתלמוד תורה

הוגשה הצעה ע"י המורים נדל וסלוצקר לקיבל ילדות בתלמוד תורה. ההצעה הובאה לידי ועדת החינוך שהחליטה לערוך אסיפה ולדון בהצעה הנ"ל. באסיפה נכחו כחמישים חברים בוויכוח הנ"ל השתתפו שני צדדים: הזקנים סירבו בכל תוקף להצעה, והצעירים שנהו אחרי המורים נדל וסלוצקר, אולם בסוף האסיפה הייתה ידם של הצעירים על העליונה והוחלט לקבל נערות לבית אולפנא זה, והוסכם שבית השימוש של הנערות יהיה נפרד משל הנערים ובאותה הזדמנות כשבנו את גן הילדים בנו גם את בית השימוש הנפרד לנערות. בשנה הראשונה חשבו הזקנים שידם על העליונה משום שלבית הספר לא נרשמה יותר מנערה אחת והיא בת המורה סלוצקר.

הבניין החדש

אורך אולם גן הילדים היה כחמישה עשר מטרים ורחבו כששה או שבעה מטרים, כתלי האולם היו צבועים בצבעי שמן ועליהם תמונות מארץ ישראל שנתרמו ע"י הא' סריינין אשר נשלחו אליו מבתו שהייתה בארץ ישראל. בתמונות היו נשקפים הגימנסיה ביפו, הכותל המערבי, בית המקדש ועוד. רהיטי הגן היו שולחנות נמוכים, שרפרפים, כלים הנחוצים לגן, כגון, משחקים ועוגב קטן שניתן להם ע"י בית הכנסת החדש. המורה נדל טיפל בילדים לשביעות רצונם במשחקים, זמירות, התעמלות, כויר, קליעה וסריגה והיה משוחח איתם בשפה העברית. בנשף פורים נוכח הא' קריצבסקי סגן שר

הפלך מירושלים שביקר באותו זמן בסין וראה את ההצגה המוצלחת, והביע התפעלותו מיכולת הילדים להציג תמונה יפה בעברית ואמר שעדיין לא ראה גן ילדים מסודר כזה אף בירושלים עצמה.

לגן נרשמו גם ילדי האמידים והרבה האמינו שלאחר תום שתי שנות הגן יעברו כל הילדים לבית הספר תלמוד-תורה ללמוד בו, אולם אכזבת כולם הייתה גדולה מכיוון שרק מעטים מילדים אלה המשיכו ללמוד בתלמוד תורה.

קייטנה מעבר לנהר סונגרי

הוחלט להקים קייטנה עבור הילדים לבלוי חופשתם ועל פי יזמה נקנה מגרש רחב שהיה מעבר לנהר סונגרי ועליו נבנה בניין גדול ורחב, הבניין הכיל אולם גדול ובו שלושים מיטות ושני חדרים, חדר אחד הוקצב לבית תפילה והחדר השני עבור המדריך נדל. הוא היה עובר עם תניכיו בכל יום את הנהר והיו מבלים את הזמן בזמרה, חפירה, נסיעות והיה מלמד איך להשקות פרחים. הקייטנה הייתה יכולה להיות מוצלחת לולא חלה פתאום המורה נדל והיה צורך להביאו לעיר ולרפאו שם ממחלת הקדחת שבה לקה, וכך נאלצו הילדים להתפזר. בשנת שלושים ואחת נגרם שטפון גדול בעיר והנהר עלה על גדותיו. הבניין של הקייטנה שהיה קרוב לנהר נשטף כולו וכאשר נתייבש השתדלו למכרו ולכן נמכרו המגרש והבניין כמעט בחינם.

בית התפילה שבתלמוד תורה נסגר וחוסל

הרב לזין בנסעו לארץ ישראל לקח איתו שני ספרי תורה אחד מהם היה שלו ואחד מהם קיבל מסלינגר, וכאשר הוזמן להיות מנהל בבית הספר תלמוד תורה יסד בית תפילה באולם שבבית הספר ומידי יום ביומו היה מארגן תפילה.

לתוך האולם הוכנס ארון שבו הניחו את ספרי התורה של הרב לזין ושל זגורסקי שאף הוא הכניס לתוך הארון וכך היו התלמידים באים להתפלל בימי חג ושבתות בהשגחת המורים על התלמידים לכל יתפרעו וישתובבו.

מקהלת התלמידים

כאשר בא המורה נדל לחרבין הקים מקהלה בבית הספר תלמוד תורה שהייתה מורכבת מתלמידים שהיו בכיתות הנמוכות, בעלי קול נעים ולימד אותם לזמר בעברם לפני התיבה את "קבלת שבת". בחג שמחת-תורה נזדמנה המקהלה הצעירה לבוא לבית הכנסת הספרדי ואחד מהנערים "רולבנד" (שהוא כיום בארץ ושמו ד"ר רולבנד) עמד בראש המקהלה וסובבו את התיבה בזמירות, הקהל התלהב מאד ולאחר התפילה כיבדו את הנערים בפירות. כל ההשתדלות להיטיב את רמת החינוך

של התלמוד תורה לא הועילו ובני העשירים והאמידים לא נרשמו לבית הספר הזה. בשנת שלושים ואחת כאשר קרה השיטפון על העיר נשטף גם בית הספר ואז עזב הרב לזין את בית הספר ואת חרבין והתיישב בטיינזין בתור רב הקהילה ובית הספר תלמוד תורה נשאר כאנייה בלי קברניט.

הניסיון האחרון

כאשר חלה המורה נדל חוסל גן הילדים, אמנם ניסו עוד להמשיך להחזיק את הגן והוסיפו את המורה קליימן אשר היה חסר ניסיון לתפקיד זה ולא הצליח בו ואז ניסו את אשת המורה פינלס שאף היא לא הצליחה וכך נאלצו לסגור ובמקום זאת פתחו מחלקה לילדות, הוזמנו מורים לרוסית, חשבון ואנגלית אולם גם מחלקה זו לא החזיקה מעמד ונסגרה כעבור שנתיים.

"ציפורים חדשות, שירים חדשים"

לאחר שרוב האנשים היו בטוחים שבית הספר יאלץ להיסגר נמצאו אנשים שהחלו להתעניין בחיי התלמוד תורה וקימו והחלו להכניס אנשים חדשים להנהלת בית הספר שבאו במקום הזקנים שהתפטרו מתפקידם או שמתו. אנשים אלו הפיחו רוח חדשה בין כותלי בית הספר וקיבלו על עצמם להעמיד את התלמוד תורה על רמה גבוהה ומודרנית. ואמנם הצליחו, מכיון שאנשים אלה היו צעירים, זריזים, ומשכילים. ואלה האנשים שהיו בהנהלה בית הספר: מר ארקין, אדם בעל ידע והשכלה ואינטלגנטי במלוא מובן המילה. מר ב. קופף שהיה בזמנו יו"ר איגוד יוצאי סין, הא' טריגובוב, היילפרין ועוד.

ראשית כל החליטו להבדיל את מניין התפילה לחוד והתלמוד לחוד. את ארון הקודש והספרים (ספרי תורה) שהיו בו, נתנו לבית הכנסת ואת החדר הפכו לחדר הצגות ועליו הקימו במה. ראשון העשירים שנכנס ללמוד בבית הספר היה בנו של ב. קופף אחרים ראו ועשו כמוהו, היילפרין, טריגובוב, קליין, והרבה מבעלי הבתים האמידים רשמו את בניהם לבית הספר והתלמוד תורה קיבל צורה אחרת לגמרי.

ההנהלה החדשה פנתה אל ועד בית הספר המסחרי ובקשה שתינתן לה תכנית למודים של בית ספרם בכדי להכין את תלמידי בית הספר כדי לא לפגור באף שנה אחרי בית ספרם. ועד בית הספר המסחרי הסכים לספק את התכנית האמורה ויחד עם ההנהלה החדשה עברו לתכנית החדשה (תכנית של בית ספר ריאלי). לכן יוכלו התלמידים לעבור לכל בית ספר תיכון בלי בחינות והם נאלצו לצמצם את שיעורי העברית ולמודי הקודש. את המורים הישנים פטרו והזמינו במקומם מורים חדשים לרוסית וחשבון ואלו היו מורים מוסמכים וכמו גם מורים לשפה הסינית אשר נאלצו ללמד שפה זו, מכיון שבימים ההם היתה השפעת ממשלת יפן על הממשלה

ממנדז'וגו גדולה ביותר. כמו כן נאלץ המנהל להקריא בכל יום לפני התחלת הלימודים את פקודת המלך (המנדז'וגו פ-א) והתלמידים היו קדים לכבוד המלך ולאחר מכן ערכו תפילה לשלום המלכות (את התפילה חבר נדל וניתנה לאישור במשרד החינוך. בתפילה הודגש בנין ארצנו ושגשוגה וכולנו נזכה בעזרת מלכות מנדז'וגו ויפן לעלות לארץ מולדתנו וקיבוצנו מן התפוצות).

היפנים לא הפריעו לעבוד לטובת בנין ארצנו. הלימודים החלו, למנהל בית הספר מינו את עורך הדין גרלמבוש, קודם לכן הוא היה מורה להיסטוריה בבית הספר המסחרי. את השפה העברית לא ידע המנהל לדבר אולם היה איש ישר וטוב ומתאים לתפקידו והוא סמך במיוחד על המורים נדל וסלוצקר שהם ימלאו את חובתם בשלמות.

אמהות התלמידים שלמדו בבית הספר תלמוד תורה היו חרדות מאוד פן יקרה דבר לילדיהן מכיון שהיתה נפוצה שמועה "ושם" כזה לביה"ס, מאז עזב הרב לוי.

אולם במשך הזמן כשראו את חובת המורים ואהבתם לתלמידים פסקו לפחוד והפסיקו ביקוריהם בביה"ס. תלמידים רבים, כמעט כולם נמצאים היום בארץ. ש. קופץ כיום מרצה באוניברסיטת "בר-אילן", גלודמן גמר את האוניברסיטה העברית ב-ים וכן הרבה (ששכחתי את שמותיהם) נשאר בציאתם מבית הספר לתלמוד תורה יהודים נאמנים

לעמם, לשפתם ולמולדתם.

ועוד סקידלסקי

במשך כל השנים שעברו היה סולומון סקידלסקי שולח קרונות פחם מהמכרות לבית הספר תלמוד תורה בחינם אין כסף ואף פעם לא התלבט המוסד מאין לקחת פחם או כסף להשיג אותו, אולם כאשר עבר השלטון לממשלת מנדז'וגו והשפעת היפנים הייתה גדולה נלקחה מסקידלסקי הזכות במכרות שלו לעשות ככל העולה על רצונו אלא אם כן יתייעץ עם פקידי הממשלה. ולכן קשה היה לשלוח פחם למוסדות שקיבלו עד כה.

וזה גרם למשבר חמור בקהילה, התלבטו כיצד להשיג סכום כסף גדול בכדי לכלכל את המוסדות בעיר, ברם ממשבר זה יצא מהתלמוד תורה נכנס תחת חסותה של הקהילה.

וכך נמשכו שנים אחדות בלי כל הפרעה. התלמידים שגמרו את בית הספר תלמוד תורה המשיכו בבית הספר המסחרי ולא פיגרו אחרי חבריהם ואף היו כאלה שהצטיינו וזה עד שנת ארבעים וחמש כאשר הרוסים כבשו את מנדז'וגו והייתה מהפיכה גדולה נאלצו כל בתי הספר הלבנים לסגור את שעריהם וכן את בית הספר המסחרי, ורבים מבית הספר המסחרי נכנסו לבית הספר הקומוניסטי (וזה נפתח מייד עם כניסתם של הרוסים).

הנהלת בית הספר תלמוד תורה פחדה שמא יאלצו אף הם לסגור את בית הספר ולכן היו נזהרים במיוחד בלימודי קודש, עברית והיסטוריה. ולעומת זאת החלו לומר שירים רוסיים ותהילות לסטאלין רק שלא יסגרו את ביה"ס שהיה כ"כ יקר לנו ובאמת תודה לאל לא נגעו בנו לרעה והעולם כמנהגו נהג....

מאשכנזית לספרדית

בשנים שהיה נדל מורה בבית הספר, היה טוען שצריך ללמד את העברית בהברה הספרדית אולם דבריו היו לשווא לא רצו לשמוע לו והתנגדו להצעה ובמיוחד התנגד הרב קיסלוב ז"ל. לא הועילו גם סיפוריו של המורה פיניס מוילנה כי בכל ארץ רוסיה מלמדים עברית בהברה ספרדית, אולם לאחר מותו של הרב קיסלוב הסכימו ללמד את העברית בהברה ספרדית וכאשר בשנות החמישים עלו כמעט כל תלמידי בית הספר תלמוד תורה ידעו לדבר עברית בהברה ספרדית וזה עזר להם מאוד כאשר נכנסו לבתי ספר עבריים ולא פגרו אחר אף כיתה.

המורה נדל ואחריו המורה סלוצקר עלו אף הם לארץ ישראל עם תלמידיהם והצליחו להסתדר יפה. רבים מהתלמידים כיום הם מהנדסים. עובדים במפעלי ברזל ועוד.. ממשפחת סקידלסקי נשאר רק אחד שהינו מהנדס בארץ והוא שמצא את החול שממנו מעבדים זכוכית וכך זכה ח.ל. סקידלסקי להנציח שמו אף בארץ ישראל.

הושלם פרויקט הבנייה הרב שנת

בתרומתה האדיבה של הגב' אסיה קוגן

הגב' אסיה קוגן המכונה בפי רבים "המלאך המושיע של המרכז הרפואי אסף הרופא", שהגיעה לגבורות וכולנו מאחלים לה מעל דפים אלה הרבה בריאות, נחת, והנאה ממעשיה הטובים.

הגב' קוגן לבית קצ'נובסקי מתגוררת בטוקיו הרחוקה. אך ליבה וכל מאודה נתונים לעם ישראל היושב בציון. היא בית"רית מנעוריה וחייה המופתיים הם מסכת ארוכה של דאגה ועזרה לזולת.

בעשור האחרון החליטה הגב' קוגן להקדיש חלק ניכר מפעילותה הפילנתרופית לשיפור הטיפול הרפואי בחצי מליון התושבים של אזורנו, וכך נולד הפרוייקט לשיקום בית החולים הנושא את שמה.

הגב' קוגן התרשמה עמוקות מעבודתו

ורמתו של הצוות באסף הרופא וכן מתנאי המחסור ומהמתקנים הרפואיים הלא נאותים בהם פעלנו, והחליטה לעשות מעשה שיביא למהפיכה אמיתית בתנאי הרווחה וביכולת הטכנולוגית של השירותים הרפואיים שלנו.

והנה פרויקט העשור הגיע לקיצו ואכן שינה מקצה לקצה את החזות והיכולת המקצועית של אסף הרופא, שהפך בזכות מעשה מופתי זה לאחד מבתי החולים הגדולים, המובילים והמוערכים של מדינת ישראל.

במסגרת זו הקמנו את בית החולים לילדים, את הבניין לגניקולוגיה ומיילדות, את קומפלקס המעבדות והמכונים, מכון הלב, חדרי הניתוח וההתאוששות הייחודיים, וציידנו אותם במיטב המכשור העכשווי. היה זה מאמץ כלכלי אדיר וכל אוכלוסיית

האזור על מנהיגיה ובניה מברכים בתודה ובהערכה על המעשה האנושי והציוני של גב' קוגן במרכזנו.

בנוסף להבנתה של הגב' קוגן את צרכי הרפואה, ליבה ודאגתה נתונים לאוכלוסיית הנזקקים, ובית החולים אסף הרופא פתח בהשראתה ומימונה, מסעדה לנזקקים, בשיתוף עם עיריית רמלה.

גב' קוגן קראה למסעדה "ASYAS DREAM" על פי חלום ילדות להאכיל את כל עניי העיר וכיום סועדים בה במשך כל ימות השנה 200 איש, מהם כ-50% מקבלים את המנה החמה עד פתח ביתם. אנו מצפים בהתרגשות לביקורה של גב' קוגן באסף הרופא ומאחלים לה שנים רבות של אושר בריאות והנאה ממעשיה.

מתולדות היהודים בסין

מכתב של מלומד יהודי סיני אל נשיא ישראל י.בן-צבי

בעל המכתב מציג עצמו -

"משפחתי היא המשפחה הראשית בקהילות היהודים-הסינים האמיתיים. בבית אבי בקונמין שמורים כתבים בעברית, אך איש לא יכול לקרוא בהם".

אני המשכיל היחיד בין כל בני משפחתי אף בין כל יהודי סין האמיתיים.

כשהייתי בן תשע יצאתי לחו"ל יחד עם דודי ובמסעי הרחקתי לכת עד בארגן ואוסלו בנורווגיה, עד קופנהגן בדניה ושטוקהולם ויאנקאפינג בשוודיה, כמו כן סיירתי בפורטוגל, בדרום-אפריקה (לרבות אנגולה), בסיאם, בורמה, הודו, פרס, עיראק ויפן.

לאחר מלחמת-העולם השנייה חזרתי לסין וישבתי בשנגחאי במשך כמה שנים. אחר כך עברתי לפורמוזה משום שהנני סיני לאומי "השומר" אמונים לרפובליקה הסינית (הקרוייה בפי הנכרים בשם סין הלאומית או החופשית).

הנני המלומד היחיד בין כל יהודי סין - היהודי הסיני האמיתי היחיד היודע לקרוא עברית, אם כי אני מבין אך מעט מלשון-הקודש. מלבד מעט עברית הנני מבין מעט ערבית וחבשית(אמרהית). ואשר ללשונות אחרים של אירופה ואסיה הריני יודע דבר וכתוב יפאנית, סינית-מאנדארנית (ספרותית), קוריאנית, מלאית, טיבטית, אנגלית, פורטוגזית, דנית, שוודית, איסלנדית וקצת גרמנית אולם רק הסינית-המאנדארנית היא שפת-אם שלי.

לגורל יהודי סין

מאז סגר מסך-הברזל על יבשת סין כמעט אין ידיעות על יהודי סין. לא שמעתי על הוריי ועל אחיי זה כשלוש שנים ואיני יודע מה גורלם. מיסיונרים קתולים שנמלטו משם מספרים, כי בני הדתות השונות היושבים בסין נרדפים ע"י ממשלת פאקין ואלפים מהם הוצאו להורג.

מתולדות יהודי סין

הקבוצה הראשונה של היהודים הגיעה לסין בשנת 621 לספירת הנוצרים. הם באו אל העיר סיאן וישבו שם כמאתיים שנה. בשנת 823 לספירה עברו יהודים אלה לעיר שאן-צ'או שבמחוז הונאן וישבו שם כמה מאות שנים. בשנת 1370 לספירה יצאו למסעם אל מחוז יונאן שבדרום-מערב סין ונתפזרו בשלוש הערים קונמין, טאלי וטוהסיין. כל היהודים מהקבוצה הראשונה היושבים במחוז יונאן, שמספרם נאמד כדי 95 או קצת יותר מזה, מחולקים לארבעה בת-אב ששמותיהם שיה, לי, אי והא. משפחתי היא המשפחה הראשית בארבעת בת-אב אלה ולפי ספר-היוחסין שלנו עזבו אבות אבותינו את מצריים ויצאו למסעם מזרחה עם משה במאות ה-12 וה-11 לפני הספירה.

לאחר שנכונה ממלכת ישראל יצאו אבותינו מישראל - 114 נפש נסעו מזרחה והגיעו לארם-נהריים. לאחר שניגפו היהודים לפני הרומאים עזבו

המעברית) היו מכנים את היפאנים בשם "גאלבה ממזרים". מלה עברית זו עוררתי ללמוד את לשון אבותי העברית. מאז עברתי לארכה ולרחבה של יפאן וביקשתי אלף-בית עברי או ספר-לימוד למתחילים, אך כל חיפושי עלו בתוהו.

לאחר תום המלחמה חזרתי לסין והתגוררתי בשנגחאי במשך כמה חדשים שם התוודעתי בשנגחאי ליהודים שבאו ממזרח פרוסיה ומרוסיה "הלבנה" ולמותר להזכיר, כי ביקשתי אותם ללמדני את יסודות הלשון העברית הקדושה. בנובמבר 1951 התמלאה בקשתי העזה בעזרת ידיד מארה"ב, ששלח לי ספר-לימוד לעולים חדשים שנדפס בינואר 1951. אותו ידיד הדריכני בכתובת מכתב לעורך "ג'רוזלם פוסט" ומאז פורסם מכתבי בעיתון קיבלתי אלפי מכתבים מאת יהודים חמי-לב בישראל, בגרמניה, באנגליה ואפילו בדרום-אמריקה ובאפריקה העסיקתני כמה חודשים ולא היה סיפק בידי להשיב לכולם. אך אני מקווה כי במכתב זה מאת היהודי היחיד בפורמוזה, שיתפרסם בעיתונות הישראלית ימצאו בינתיים תשובה לשאלותיהם.

שם האומר "דרשני"

שמי המלא באנגלית הוא שמואל סטופה שיה. "שיה" הוא שם משפחתי בסינית, "סטופה" הוא שמי האמצעי בלשון סנסקריט ו"שמואל" הוא שמי הפרטי שמקורו בעברית. שמי המלא בסינית הוא: "שיה הון-מוק", שפירושו: "המוציא לפועל את התכנית הגדולה ביותר". מתוך תצלומי המצורף למכתב זה תוכלו לתאר לעצמכם כיצד נראה יהודי-סיני אמיתי. אך לא כל היהודים-הסינים או הסינים נראים כמוני, מאחר שהנני השני להדרת פנים בין 117 חברי חטיבתי החונה בקאנשאן. כיוון שהנני היחיד בפורמזה וגם אדוק מאוד נשארתי רווק, אם כי הנני כבר בן 28 משום שאין כאן אף יהודיה אחת. מכל ספרי הקודש והיהדות לא יכולתי להשיג כאן אלא ספר תנ"ך בלשונות סין, אנגליה ויפאן. אין להשיג בפורמוזה שום אוכל כשר. רוב המאכלים הסיניים מכילים בשר חזיר, סרטנים או צדפים מסרחים, שחכו של יהודי סולדת מפניהם. לפיכך, משתמט אני לאכול מאכלים אלה בסעודות הנערכות בציבור או בקנטינה שלנו.

פרופסור וקצין בחיל האוויר

"הנני משמש עתה בשתי משרות - כפרופסור לספרות - המופת הסינית באחת האוניברסיטאות וכליטאנאנט - ראשון בחיל האוויר הסיני. מתוך כך תבינו, שאני מסור לסין הלאומית. מבחינת המסורת הנני סיני - ב-101 אחוזים, אך הנני מעוניין מאוד בארץ הקדושה ומבקש שעת-כושר לבקר בה משום שישראל היא ארץ-הקודש של דתי ואמונתי. באיחולי הצלחה לכם ולמדינת ישראל, שלכם שיה הון-מוק

אבותינו את בקעת החידקל והפרת ונדדו מזרחה להודו במאה השנייה. עברו מאות שנים ולאחר שנפגעו אבותינו ברעב עזבו את בקעת הגאנגס ונדדו לסין דרך תורכסטאן המזרחית. הייתה אז המאה השביעית לספירה.

אין למצוא בתעודות הסיניות זכר לקבוצת היהודים הראשונה שהגיעה לסין, אך הם נזכרים בתעודות של תורכסטאן וטיבט משום שבאותה תקופה נאסר על בני סין לצאת לחוץ לארץ ופליטי המדינות הזרות לא הורשו להיכנס לסין. אולם אותה קבוצת יהודים ראשונה חדרה לסין בחשאי.

גם הקבוצה השנייה של היהודים הגיעה לסין מהודו במאה ה-12 לספירה. הם שלחו מנחתם לקיסר סין (בתקופת שושלת סון). בירת קיסרות - השמים הייתה אז בקאיפאן פו לכן השתקעו היהודים בבירה וסביבותיה.

הקבוצה השלישית של יהודים הגיעה לסין בסוף המאה ה-19 ובראשית המאה ה-20. רובם באו מרוסיה, מפולין, מאוקראינה וממרכז אירופה ורובם השתקעו בערי הנמל הגדולות כשנגחאי, תסיטה, קאנטון, חארבין, מוקדן, טיאנטסיין, האנקאו וכו'.

רוב היהודים הללו הם משכילים ואמידים. אולם לאחר הקמת מדינת ישראל לפני כמה שנים עזבו רובם ככולם את סין ועלו למולדתם (הארץ הקדושה או הרפובליקה הישראלית).

"המוסלמים הכחולים"

כל היהודים מהקבוצה הראשונה מכונים ע"י הסינים כ"מוסלמים כחולים" ודתם (העברית) מכונה "דת חיתוך הגי" משום שכול "המוסלמים הכחולים" נמולים תוך חודש-חודשיים לאחר היולדם.

יהודים אחדים מהקבוצה הראשונה יושבים עדיין בסיאן ובשאנצ'או. אך יהודים מעטים אלה אבדו מכבר את אמנתם ואת זהותם עקב נישואי תערובת עם הסינים.

חלק מהיהודים המשתייכים לקבוצה שידכו את בנותיהם למוסלמים אך המוסלמים אינם נותנים את בנותיהם לבני "המוסלמים הכחולים" משום שבני ישראל בקאיפאן-פו עניים מן המוסלמים. כל "המוסלמים הכחולים" בקאיפאן-פו מחולקים ל-8 בת-אב, אך להם רק 7 שמות משפחה, כלומר: שני בת-אב נקראו באותו שם - "לי". בתקופת שושלת צ'ין עזב בית-אב אחד בשם "לי" את קאיפאן-פו ונדד בכיוון אחד בלתי ידוע ומאז נעלמו עקבותיו. עברו מאות שנים ורק "המוסלמים הכחולים" במחוז יונאן שמרו על טהרת דמם. אך גם יהודי יונאן הם מונגולואידים במבנה פניהם.

איך למדתי עברית

בתקופת מלחמת-העולם השנייה למדתי באחת המכללות ביפאן. אפשר ששמעתם כי אנשי הצבא האמריקאים (הכוונה כמונן, לחיילים יהודים מארה"ב -

השמש, הירח והכוכבים

השמש

השמש היא התגלמותו של "יאנג" העקרונ הזכרי. הוא מתקשר עם המקום בו עולה השמש. השמש היא גם סמלו של הקיסר.

הקיסר וו של השושלת חאן המוקדמת נולד לאמו זמן קצר לאחר שהיא חלמה שהשמש חדרה אל תוך גופה. אחת האגדות הסיניות העתיקות מתייחסת לסי-חה, האם של השמשות החיה בעץ תות הצומח בעמק של השמש העולה (מזרח). הופעתה והיעלמותה יוצרות אור וחושך. על פי אגדה אחרת, היא ילדה עשר שמשות אשר איימו לשרוף את כוכב הלכת שלנו כליל, עד שה-אי הגיבור ירט תשע מהן. בגרסה אחרת של אותה אגדה היה זה אל הרעם אשר לו ייחסו את מבצע היירוט. בגרסה נוספת את השמשות האלה השמיד האל הצעיר אר-לאנג אשר הפיל עליהן הר גבוה.

התושבים של טיוואן מסתפקים בשתי שמשות בלבד אשר אחת מהן הפכה ללבנה. לעומת זאת רוב המיעוטים בדרום סין נצמדים לאמונה אשר לפיה בהתחלה היו 12 שמשות אשר עשר מהן הושמדו על ידי אותו אר-לאנג עצמו, וכי אחת מן השתיים שנותרו הצילה את עצמה על ידי הפיכתה לירח, ואילו השמש האחרונה נשארה להעניק לאנושות אור וחום.

מתוך הצורה שבה הסבירו החכמים הסיניים העתיקים את תופעת ליקוי החמה והירח יכולים אנו להסיק כי בתופעה זו הם ראו דמיון וקשר ליחסי בעל ואשה. את ליקוי חמה הם השוו לקיסר אשר יש לקיסרית השפעה יתירה עליו, ואילו בתופעת ליקוי הירח הם לא ראו אלא חוסר צייתנות של אשה לבעלה.

אפילו זמן רב לאחר שהאסטרונומים הסיניים זיהו את הסיבות האמיתיות לליקוי החמה וליקוי הירח ויכלו לחזותם מראש בדיוק סביר, לא פסקו אנשים מן השורה להלום בתופים גדולים ולירות השמימה חצים בוערים כדי להבריח את הכלב הענק אשר לאמונתם מנסה לבלוע את השמש.

בסין לא קשה להבחין בסימנים של שרידי פולחן שמש וירח אצל אגודות סודיות שונות (אגודת סוגדי השטן למשל). מדענים מערביים מייחסים תופעה זו להשפעת הפולחן הזורואסטרי או מניקי (דת שנוסדה על ידי מני הפרסי בחציה השני של המאה השלישית והוכנסה לסין בתקופת שושלת טאנג. הדת מורכבת מבלייל של

היפה משווים הסינים ל"פני ירח מלא". על פי אמונה אחרת, הזקן הגר על הירח מחזיק בסודות של כל אדם וקובע את הזוגות שיינשאו בעתיד, זהו נושא נוסף לסיפורים ומחזות.

טקס הקרבת קורבן לירח נערך מתחת לשמי הלילה ב-15 בחודש השמיני וכל פרי המובא לאלת הירח, צ'אנג-אה, יש לו משמעות סמלית: הדלעת למשל, מסמלת את אחדות המשפחה, הרימון - פוריות, "עוגיות הירח", כמובן, הינן עגולות כמו ירח מלא, ואין צורך להוסיף כי חג הירח הוא אחד החגים האהובים ביותר על הסינים, כאשר החג השני האהוב ביותר הינו ראש השנה.

הכוכבים

האסטרוולוגיה הסינית קשורה קשר הדוק עם המדע והפילוסופיה שלה המכירים בשלושה גורמים עיקריים: שמים, אדמה ואדם, כאשר לזה האחרון מיועד התפקיד להביא את השניים האחרים לידי הרמוניה. במקביל ל"עשרת הגזעים השמימיים" 281 המחוזות של הירח קיימים על פני האדמה אותו מספר של שטחים, הרי הם המחוזות של סין והמדינות שהיו תחת שלטון הכיבוש שלה. כאן יש לציין שלזודיאק הסיני אין כל קשר לזודיאק המערבי, למרות מספר זהה (12) של סימני השנים.

במשך אלפי שנים חדרה התודעה האסטרוולוגית אל תוך כמעט כל היבטים של התרבות הסינית ושלטה שליטה מוחלטת לא רק בגורל המדינה אלא גם בחיי יום-יום של כל סיני. כך למשל, בשידוך בין גבר ואשה היתה קודם כל נערכת בדיקה קפדנית של תאום מזלות של הזוג המיועד. האם תוכל אשה שנולדה במזל קוף להיות מאושרת בחיים משותפים עם גבר שנולד במזל שפן? וכו' וכו'. הוכח באופן סטטיסטי שההרכבים החיוביים והשליליים היו ביחס כמעט שווה. במקרה וההרכב היה שלילי, אפשר היה לבטל את השידוך מבלי שאחד הצדדים ירגיש את עצמו מושפל.

לא פחות חשוב תפקיד הכוכבים גם בשטח העסקי. היה רצה אדם לרכוש חלקת אדמה או בית, הוא היה קודם כל שוכר אסטרוולוג מלומד כדי לקבוע אם החלקה ממוקמת באופן חיובי מתחת לשמי הלילה או לא. והעסקה היתה מוגמרת רק על פי תוצאות הבדיקה האסטרוולוגית.

זורואסטריאניזם הפרסי, דואליזם בבלי, אתיקה בודהיסטית וסממנים שטחיים של נצרות. ע.פ.) בהכרת השכבות התחתונות של העם התייחסו הצבע האדום לפולחן השמש. אף בזמנו של מאו טזה דונג השוו אנשים את כתביו ל"שמש האדומה" ואילו ההמנון של סין העממית נכתב תחת השראתן של עוצמת השמש והמהפכה. אמר מאו: "המזרח הוא אדום".

הירח

בעוד שהשמש שייכת בשפת הסמלים הסינית למושג הגברי (Yang), הרי את הירח יחסו הסינים למושג הנשי (Yin), ובעוד שהשמש היה המסמל, את הקיסר, סמלה של הקיסרית היתה הלבנה. היות והסתיו גם הוא משתייך לקבוצת Yin, הרי חג הלבנה נחוג בסין המסורתית ביום ה-15 של החודש השמיני שהוא נקבע בלוח העונות הסיני בתחילת הסתיו, וראש כל חודש מ-12 חודשי השנה חל על ליל ירח מלא אשר גם הוא חל על הלילה ה-15. עם זאת, היות והסתיו קשור במיתולוגיה הסינית עם המוות, היה חג הלבנה גם המועד להוצאה להורג של נידונים למוות.

לפי האגדה עלה הקיסר סיואן-צונג משושלת טאנג השמימה שם הראו לו את הארמונות המפוארים ואת הפיות היפהפיות שגרו שם. מפיהן למד הקיסר את המנגינה הנפלאה אותה הוא שכח בחזרו לאדמה, סביב נושא זה קיימים סיפורים ומחזות רבים בספרות הקלסית הסינית.

קיימת אמונה כי מידי פעם בפעם, נופל "פרח הירח" על האדמה, וכל אשה אשר בולעת אותו, נכנסת להריון. את פני האשה

רופא המחנה

16 שנה בבריית המועצות

ד"ר אברהם קאופמן, המשך מגיליון 384

מתוך ספרו בשם זה

פרק שני

שעת-בוקר מוקדמת. היינו כמה מאות איש ולאחר שסידרנו ברביעיות הוליכנו תחת משמר כבד על-פני רחובותיו המלוכלכים של הכפר.

התנועה מעטה מאוד. אי-פה אי-שם בדרך רואים מכוניות-משא אמריקניות, עמוסות לעייפה. במקומות שונים מעל לבתים מתנוססות כרזות וסיסמאות:

"כבוד לצבא האדום המהולל, משחרר העולם מהפאשיזם!" "כבוד למנהיג הגדול של הפרולטריון העולמי!" "כבוד למורה..." "למנהיג כל העמים..." "למצביא הגאוני..." "לסטאלין הגדול..." "על בתים רבים מתנופפים דגלים אדומים."

מרחוק נראים אוהלים לבנים, אפורים. רבים הם. זהו מחנה צבאי. אנו מוסיפים לדשדש בבוץ ומתקדמים. הגענו לשערי מגרש גדול המגודר תייל דוקרני. בתוך החצר - מבנה ארוך בן קומה אחת, ישן, רעוע וחמישה-שישה בתים, קטנים אף הם, מטים לנפול. החלונות מסורגים סורגי ברזל. זהו בית הכלא שהותקן במיוחד עבורנו. רבים האסירים, והשלטונות מפזרים אותם על פני הערים והכפרים של המזרח הרחוק. לגרודיקובו הובאו 1500 אסירים. אולם מנין בו, בכפר לא גדול זה, בית סוהר להכיל בו 1500 איש?

בימי הצאר לא היה בו צורך. גרודיקובו השוכנת על הגבול שימשה מקום מושבם של קוזאקים וחיל מצב גדול היה חונה בה. לצרכי הקצינים הקימו בזמנו מועדון ואכסניה. היה זה מלפני 25 שנים. מאז עמד הבנין בשממונו, נהרס והלך, נרקב והלך. את הבנין הזה התקינו השלטונות הסובייטים לשמש בית כלא. וכי מה בכך כי רעוע הוא? גדרו את המגרש בתיל דוקרני, בנו סביב מגדלי תצפית, הפקידו עליהם שומרים, התקינו סורגים בדלתות ובחלונות והרי לך בית כלא לתפארת!

הזוהמה בבנין עלתה על המשוער. עשרות שנים לא ניקוהו, לא שטפו ולא כיבדו את הרצפות. לבנין ארוך זה הכניסו אותנו והתחילו דוחפים לתאים. איש-איש באשר דחפוהו. בחלקי נפל תא מספר 2. חדר לשניים ובו חלון קטן. ליד הדלת תנור גבוה העולה עד התקרה ופתחו מבחוץ, בפרוזדור.

המרחץ. תחילה הסתפקנו בהבטחות, לאחר מכן אמרו כי "משתדלים". בסוף נאמר לנו, כי אין בבית-הסוהר מרחץ משלו. יש אחד בבעלותם של פועלי הרכבת, אלא שאין הם מסכימים להעמידו לרשותנו. רק בסוף אוקטובר נענו שלטונות הרכבת לבקשה. תחת משמר כבד מוליכים אותנו על-פני רחובות הכפר. הקיפנו זאטוטים וצועקים לעברנו: "פאשיסטים! מוליכים את הפאשיסטים!". הם מקניטים אותנו, מושיטים לנו פרוסות לחם ובצחוק קולני ועליז מחזירים ידיהם ונותנים את הלחם בפיהם. הילדים מתעללים ונהנים. שעה ארוכה בוססנו בבוץ. בסוף הגענו לבית מרחץ עלוב וקר, ואף כי המים החמים היו במשורה וחתכת סבון שקיבלנו זעומה ביותר, רחצנו ונהנינו. רבים שטפו במים את לבניהם המזוהמים. לא עברה אלא מחצית השעה וניתנה פקודה: "להתלבש ולצאת!" יצאנו ושעה שלמה עמדנו בחוץ וקפאנו מקור, עד שהגיע הליווי הבכיר, בלעדיו אין לזוז מהמקום, שכן הוא אחראי ל-32 ה"ראשים".

ערב אחד, ימים אחדים לאחר שהגענו לגרודיקובו, קורא לי מנהל בית-הכלא, לייטננט בכיר, ואומר: "אתה רופא?"

"כן!"

"חולים רבים אצלנו, ואילו הרופא שלנו נסע העירה להביא תרופות וטרם חזר. בעצם אינו רופא בכלל... סתם חובש צבאי... בדוק את החולים, דוקטור..." הסכמתי. מהצריך הסמוך, בו נמצאה מה שקרוי "מרפאה", נטלתי כמה אבקות וגלולות וגם סטתוסקופ ובלוויית המנהל, וחייל נכנסתי לכמה תאים, בדקתי את החולים וחילקתי את התרופות. בתא אחד איבחנוני אצל איכר זקן דלקת חריפה של המעי העיוור. אמרתי למנהל, כי יש להעבירו בדחיפות לבית-החולים, שכן זקוק הוא לניתוח מיידי. המנהל הביט בי בתימהון:

"תן לו לפי שעה אבקה כלשהי... מחר נראה..."

"שום אבקה לא תועיל לו, חזרתי ואמרתי." "ש לנתחו בדחיפות, ואין לאבד ולו גם דקה..." דברי אינם עושים רושם כלשהו על המנהל. "וכי היכן אחפש בית חולים?" אמרתי לו, וכי בכפר זה שרבים בו התושבים

לצידה השני של הדלת עבית גדול - מימדים למי רגליים, ה"עבית" המפורסם של בת הכלא ברוסיה-אמא.

אלה כל ה"רהיטים". לחדר זה דחפו 32 איש. הרצפה מזוהמת עד כדי לעורר בחילה. התחלנו להסתדר. אחדים ניסו לשכב ליד קיר אחד ואחרים ליד הקיר שממולו. דורכים איש על רעהו. אולם הדבר לא מסתייע. ככל שהצטופפנו יכלו לשכב לצידו של קיר אחד שמונה וליד השני תשעה אנשים בלבד. ו-15 האחרים מה יהיה עליהם? החלטנו לישון בתור. כל אחד, שש שעות ביום ושש שעות בלילה.

בלית ברירה שכבנו על הרצפה המזוהמת והחשופה בלא מצע כלשהו. אולם מה יעשו 15 הערים, עת אשר ה-17 ישנים? שניים יושבים על אדן החלון, אחד על קצה ה"עבית", אחד עומד ונשען בגבו על הדלת. ואחרים, מי בעמידה באמצע החדר, ומי בישיבה למרגלות השוכבים. מנורה אין בחדר ובלילה שרוי התא בחושך. משנזקק מי לגשת ל"עבית", דורך הוא על הישנים. צעקות... מחאות....

שקצים ורמשים רבים בתא. פרעושים, פשפשים, וחרקים למיניהם. גם עכברים נראים בחושך, אולם משחשים הם בבני-אדם בורחים מוגי-הלב... עד מהרה נתגלו גם הכינים....

ביום הראשון לשהותנו בגרודיקובו לא בא לפינו אוכל כלשהו. רק בערב נתנו לכל אחד פרוסת לחם. מישהו מתמרמר: "כך נתפגר עד מהרה" ומישהו עונה לעומתו: "הלואו!". בתנאים ללא-נשוא אלה חולפים הימים. לטיול אין מוציאים אותנו. רק פעמיים ביום לבית השימוש. אי-שם בקצה החצר עמדו שתי סוכות בתי שימוש, שכנראה מזה שנים לא נוקו. מקץ כמה זמן חפרו בחצר בור גדול, הניחו עליו קרשים ארוכים מדופן אל דופן והוא משמש בית שמוש כללי. כאשר הובלנו בפעם הראשונה לבית-שימוש זה העומד גלוי תחת כיפת השמים אמר אחד הלואים בהתפעלות: "פה... תרבות!". אכן, "תרבות" מאוד....

זה שבועיים חיים אנו בתנאים אלה. נחנקים מחוסר אוויר, לכלוך, זוהמה. אנו מבקשים מהשומרים להביאנו לבית מרחץ. יום-יום חוזרים ומזכירים לנו לכל אחד בעניין

ושאף חיל מצב חונה בו, לא ייתכן שלא יהיה בית-חולים כלשהו? המנהל משך בכתפיו והמשכנו בביקור. חילקתי את שארית התרופות והוחזרתי לתאי. רק כעבור יום-יומיים העבירו את החולה לבית חולים ושם, כפי שנמסר לי, מת מדלקת מוגלתית של הצפק.

לאחר כמה ימים שוב קורא לי מנהל בית הסוהר ומציע לי לקבל חולים במרפאה, יחד עם ה"רופא" - החובש הצבאי. שמחתי להצעתו, שלפחות כמה שעות ביום אוכל להימצא בתנאים אנושיים. התחלתי לטפל בחולים הרבים שמבין 1500 האסירים. משנודע לבני עירי האסירים, כי התחלתי לקבל חולים, החלו כולם להירשם לבדיקה. משהיו באים למרפאה היו מברכים אותי לשלום, ניגשים אלי, תוך עקפת החובש, אשר שימש מנהל המרפאה. הדבר עורר את חמתו של החובש. ככל שניסיתי לתקן את המעוות, דבר לא הועיל. החולים הוסיפו לפנות אלי. מקץ כמה ימים הטיל עלי החובש עבודה של מה-בכך, לשקול אבקות, לגולל גלולות, וכיוצא בזה.

למחרת היום סירבתי ללכת למרפאה. ולמנהל בית הסוהר אמרתי, כי מוכן הייתי לעבוד במרפאה כרופא, אלא שאין החובש מניחני ומטיל עלי עבודות שכל סניטר ואף חייל פשוט, יכול לעשותן. תשובת המנהל הייתה:

"לא יוצלח הוא החובש הזה. בעוד שבוע יבוא אלינו רופא של ממש..." ואכן מקץ כמה ימים הגיע רופא, יהודי צעיר, בדרגת לייטננט בכיר, שאך זה סיים את לימודיו. הוא החל לקבל חולים ומידי פעם בפעם היה מזמיני להתיעצות רפואית. כעבור כמה זמן אף התחלתי לקבל חולים יחד עמו. תמיד שאל לעצתי. אדם צעיר ונעים הליכות זה היה מביא לי ספרי רפואה, אך ביקש להסתירם, עת שהנני עובר בחצר, מ"עינא בישא"...

הועברנו לתא אחר, קטן עוד יותר. בתא זה היינו 14 איש. מקום לשכב לא היה בו ובקושי מצאנו מקום ישיבה על הרצפה. אולם במשך היום יכולתי לנוח. הוטל עלי האסירים לעבוד בפריקת קרונות וטעינתם. הכל קיבלו ברצון את המשימה בתקווה לקבל תוספת מזון. אלה קיבלו קצת גרגירי חיטה ואלה פרוסת לחם. ואילו אני הייתי נשאר לבדי בתא. נחתי מהמחנק, מהרעש, מריב השפתניים, מתיגרות היד, מחברת בנן-האדם. ואף עלה בידי לישון מעט. שכני לתא הולכים לעבודה למשך 4 שעות. בהעדרם הייתי מסתכל בעד החלון הפונה לחצר הריקה והמזוהמת עם שני בת-השימוש ליד גדר התייל.

יום אחד ראיתי קבוצת אסירים עוברת בחצר הסמוכה לחלוננו וביניהן אחד ממכרותי, יושבת ראש של "ויצ"א" בחרבין. אם כן, אף היא בין הקורבנות. היא לא הבחינה בי. אולם כעבור כמה ימים נפגשנו. אשה אחת חשה שלא בטוב ונקראתי לבוא לתאה ולהגיש

לה עזרה. בתא, בסמוך לדלת, על איצטבת המשכב שכבה החולה, נאנחה, גנחה והתפתלה מאבנים. ישבתי לידה... במקרה הסתכלתי למעלה, לעבר התיקרה, ולפתע ראיתי על האיצטבה העליונה שממולי את מכרתי - אשת ויצ"א. מבטינו נפגשו. ניכר היה כי היא נתבהלה מאוד. הפכה על צידה השני והסבה את ראשה. כפי שהתברר, נאמר לה כי עומדים לשחררה וההיכרות איתי עלולה היתה להחשידה. מוטב כי לא תראני ולא תכיר... ואכן למחרת היום שוחררה. היא חזרה לחרבין ו"בסוד" סיפרה לבני-משפחתי על "הפגישה" עימי. אולם לא זמן רב נהנתה מהחופש. עד-מהרה נאסרה שוב, הובלה לאי שם ועקבותיה נעלמו...

2

באחד הימים קראוני מהתא. שיערתי ואף אחרים היו בדעה זו, כי קוראים לי לחקירה, שכן אותם הימים כבר הוחל בחקירת האסירים. הובאתי ללשכתו של חוקר בדרגת לייטננט בכיר. הלה פנה אלי ואמר:

"קראתי לך דוקטור, כדי שתטפל באשתי, מזה שבועיים חולה היא. טיפל בה חובש וגם הרופא החדש טיפל בה, אולם מצבה רע הולך. שמעתי כי רופא ידוע אתה ובעל ניסיון רב. אני מבקש ממך לבדוק אותה ולטפל בה..."

"בבקשה" אמרתי, "ברצון רב..."

"אם כן, נלך אפוא!"

"והיכן אתה גר?" שאלתי.

"לא רחוק מכאן, בכפר..."

"אולם, אזרח לייטננט בכיר, איני יכול ללכת לכפר, קרוע ובלוי, ראה כיצד נקרעו ונתרפסו בגדי..."

"אין דבר, אל תשים לב..."

אולם אני עומד בסירובי. בגדי מרופטים, רק הנעליים שלרגלי עדיין טובות הן. הקצין יצא מהחדר וחזר עם סגין - חיילים בידי.

"הא לך, לבש!"

לבשתי את הסגין והלכנו אל אשתו. פסענו ברחובות הכפר, על פני אוהלים ובתים קטנים ועלובים ונכנסנו לאחת הבקתות. שני חדרונים קטנים, קירות בצבע אפור - מלוכלך, עגום. על המיטה שוכבת אישה צעירה ולידה על הרצפה שלושה ילדים. זוהי משפחתו של הלייטננט הבכיר.

"נו, טניושה, הזמנתי רופא ידוע-שם מחרבין, חיש מהר יעמידך על הרגליים!"

האשה חולה זה שבועיים - דיזנטריה, מחלת-לב. בדקתי, רשמתי כמה תרופות ויחד עם הבעל חזרנו לבית הכלא. נכנסנו ללשכתו. הוא הושיבני אל שולחנו:

"כיצד החיים?" פתח ושאל.

"רע, רע מאוד", עניתי. "תנאי-הדיור קשים לבלי-נשוא, צר, מזוהם, מתניק, האוכל גרוע, הכינים אוכלות בנו בכל פה, לבנים להחליף אין נותנים, לא כל-שכן בגדים... עיניך הרואות..."

"עוד מעט ייטב מצבכם", עונה הקצין. "מעבירים אתכם למחנה - שם התנאים טובים יותר... עד מהרה יעבירו אתכם..."

"לשמחה מה זה עושה?" עניתי.

מבלי משים מתמלט מפיו של הקצין הרהור לב נוגה ועצוב. מלות אמת על חיי מחנה ברוסיה הסובייטית:

מי שלא היה בו - עתיד להיות

ומי שהיה - לא ישכח לעולמים!

ואכן, מי לא היה "שם" - אם בבית-כלא ואם במחנה, ומי שהיה זכור יזכור עד סוף ימיו...

T

בסוף ספטמבר לאחר שהייה של חודשיים בבית-הסוהר, קוראים לי לראשונה לחקירה. עשר בערב. מוליכים אותי עם שני חיילים. אחד לפני ורובה בידו ושני מאחורי - חמוש מקלע. סביב חצר בית הסוהר - מגדלי תצפית המזדקפים מעל למבנים ועל כל אחד מהם חייל מזוין. מידי פעם נשמע קולו של הזקיק: "עצור, מי הולך?" - פחד אלוהים!...

המלווים הביאוני לבית בן קומותים. קרבנו לאחת הדלתות, החייל פותחה בזריזות ואומר:

"חבר, לייטננט בכיר, הבאתי את האסיר..."

"טיפש, כמה פעמים אמרתי לך, כי אין הוא אסיר, אלא עציר..."

"סליחה, חבר לייטננט בכיר, הבאתי את העציר..."

החוקר הצעיר פותח בחקירה: שם משפחה, שם, שם האב, שנת הלידה, הלאום.

"האם היית חבר במפלגה פוליטית?"

"לא."

"אולם הרי ציוני אתה?"

"כן!"

גם ציונות היא פוליטיקה... פוליטיקה לאומית, אומר החוקר בהכרת סמכות ומתחיל רושם בניירות שלפניו. "אתה רופא?"

"כן..."

"מחלות מין פשטו בצבא שלנו", אומר לפתע החוקר. "מעולם לא היה כדבר הזה אצלנו... הזונות הגרמניות הדביקונו... ואילו הריפוי אינו בסדר. כל הזמן מעבירים אותך ממקום למקום ובתנאים כאלה האם אפשר להתרפא? פעמים גם רפואות אין להשיג..."

הוא חקר אותי בעניין השיטות החדישות בריפוי מחלות מין ובתוצאות המחלות. אין זאת כי בעיה זו מטרידתו מאוד. ריחמתי עליו... עד חצות גילגל עמי שיחה בנושא זה.

הוא לא החתים אותי על פרוטוקול כלשהו ולמעשה אף לא ערכו. עד תום החקירה הובלתי בזו הדרך עצמה חזרה לתא. חושך.

"עצור! מי הולך?"

שלוש פעמים קראני לחקירה חוקר זה. חקר מעט ואף רשם מעט. אחת מן השתיים: או שלא ידע כיצד מכלכלים חבריו למג"ב את מעשיהם השפלים, או שלא הבין כיצד

מפצחים גגז "ציוני" (לימים כינה החוקר המיוחד "לעניינים יהודיים" בבית-הכלא שבסברדלובסק את הפרוטוקולים של החוקר בגרודיקוב "פתפות-ביצים").

כעבור כמה זמן הוזמנתי לחקירה לחוקר אחר, קצין בדרגת מיו. הוא שאל אותי שאלות רבות על ההסתדרות הציונית בחרבין, מי היה מיסדה, קרא בשמותיהם של חברי הוועד שהלכו לעולמם זה מכבר, ובעיקר ביקש להוציא מפי, מי ומי הם חברי הוועד בימים אלה. ענית, כי מאז פרוץ המלחמה ב-1942 וניתוק הקשר עם א", אין קיים בחרבין ארגון ציוני. בתשובה לדברי התחיל קורא בשמות חברי הוועד העירוני של ההסתדרות הציונית וביניהם אף הזכיר את שמו של ג', שעוד לפני 20 שנה עקר לצרפת וכן את שמותיהם של אחרים שעקרו מחרבין, או נפטרו מכבר. אך, בין היתר, הזכיר גם את שמותיהם של עסקנים הפעילים גם עכשיו.

החוקר השלישי אליו הובאתי בגרודיקוב, היה ראש מחלקת החקירות. שלוש פעמים נחקרתי על ידי, וכבר בחקירה הראשונה התחיל מטיח כלפי גידופי-עריות. הוא שפך את זעמו עלי, על הציוניות, על וייצמן, שכינהו מרגל אנגלי. לא היה סייג לגידופים שגס-רוח ובריון נבער-מדעת זה, הטיח בפני. כל חקירה הייתה נמשכת 4 שעות תמימות ופעם בפעם דרש ממני להודות בכך כי שימשתי מרגל ציוני, דפק אגרוף בשולחן וצעק: "דבר, מנוול, מה לך שותק?, נבלה!..חלאה!..נבל!.. זונה!..כך חקרונני בגרודיקוב. אולם היה זה כאפס וכאין לעומת החקירות שנתנסיתי בהן ברבות הימים בסברדלובסק ובמוסקבה.

ה

מידי פעם בפעם מעבירים אותנו מתא לתא, מצריף אחד למשנהו וכל פעם הינך נקלע לבין אנשים אחרים. שיטה היא שנוקטים שלטונות בית-הכלא לערב אנשים אלה באלה. יום אחד נפוצה שמועה, כי את כל המיועדים לשחרור מעבירים לצריף הקיצוני שליד השער. השלטונות הם שהיו מפיצים מידי פעם בפעם שמועות, כי כולם ישוחררו ויוחזרו לחרבין, שכן נתקבלה על כך, כביכול, הוראה ממוסקבה... ממולוטוב בכבודו ובעצמו... וכיוצא בזה שמועות שונות והכול האמינו בהן...

היית' היהודי היחיד בתא. מידי פעם בפעם שמעתי מפי האסירים הערה אנטישמית, כגון שכל הצרות שנתרגשו ובאו עליהם, לא באו אלא בגלל היהודים, כי "השלטון הוא בידי היהודים", כי "כל היהודים הם בולשיביקים" וכיוצא בזה. ברבות הימים נזדמן לי לראות גילויים שונים של אנטישמיות גם בקרב שלטונות בת-הסוהר והמחנות.

זה למעלה מחדשיים הנני כלו בבית-הכלא של גרודיקוב בתנאים ללא-נשוא. במשך היום מוציאים את האסירים לעבודה והם

שמחים להימצא כמה שעות מחוץ לתא המחניק, ולפעמים אף לזכות בדבר מאכל נוסף. המזון שקיבלנו היה דל מאוד וכל תוספת מזון רב ערכה. יום אחד חזרו שכני לתא מעבודתם בחוץ ומסרו, כי נתקבלה עבורי חבילת-בגדים גדולה מחרבין. הם עבדו בפריקת קרון ובמו עיניהם ראו את החבילה המיועדת לי. התחלתי מצפה לחבילה. מחכה יום, יומיים והחבילה איננה. אני פונה למפקד בית-הכלא ומבקש למסור לי את החבילה, שכן הנני זקוק מאוד לבגדים.

"איזו חבילה? מי אמר לך?.."
את החבילה לא קיבלתי...

אוכלוסיית בית-הסוהר היתה מגוונת ביותר. אנשי כל המעמדות והשכבות אינטליגנציה ועמלי כפיים, פועלים, איכרים ובעלי מקצועות חפשיים. שכני בתא, מהנדס צעיר, צייר, זמר, מזכיר הקונסוליה הפולנית, פקידים, זבנים, עובדי-משטרה, כוורנים וגם שני כמרים פראבוסלביים. רוב הזמן שרועים אנו על הרצפה - באבק, בכלוך. אחדים מגלגלים ביניהם שיחה ורק לעיתים רחוקות מתקשרת שיחה כללית. לא רב הוא המשותף בינינו, פרט לצרות, סבל ומחסור... אולם עם בוקר מספרים הכול, תוך שהם נכנסים איש לדברי רעהו, על החלומות שחלמו על משכבם בלילה, ופותרים את החלומות. איש-איש וחלומו, חלום ופתורו. אולם יש פתרונות קבועים ועמדים שאין לערער עליהם. כך, למשל, אם חלמת על קרון-רכבת, או חשמלית, סימן הוא כי דרך ארוכה לפניך. גם מגפיים פירושם דרך. אם חלמת על דברי-מאכל, סימן טוב הוא, אולם אם בחלומך הינך אוכל ממש, רע הדבר. לכל דבר משמעות משלו - לחפצים למיניהם, לחיות, לכלבים, לחתולים ואף לכינים. שעה ארוכה יושבים מידי בוקר האסירים האומללים על הרצפה ופותרים את חלומותיהם, מייחסים להם משמעות מרובה, לעיתים שואבים מהם עידוד ונחמה, עיתים נתפסים לאמונות תפלות וליאוש.

לא נטלתי חלק בשיחות אלו ואף לא סירפתי לאיש על החלומות שחלמתי. אולם אין זאת כי השיחות הללו התחילו משפיעות גם עלי. לילה אחד ובחלומי הנני יושב ליד שולחן בחדרי וכותב. לפני לוח-שולחן פתוח. התאריך - 19 לחודש. התעוררתי והתחלתי מהרהר בחלומי. מדוע 19? - והיום מה התאריך? 6 בנובמבר. מדוע 19? הנני מתחיל לשכנע את עצמי, כי משהו עשוי להתרחש ב-19. שמה ישחררו אותי? הלא אין בי אשם! לא, אין זה פשוט, דברים בגו... משהו טוב יתרחש ב-19? יומיים קודם לכן הועברתי לצריף בו מרכזים, לפי שמועה, את המיועדים לשחרור. מי יתן ויבוא כבר ה-19! איני מספר לאיש על חלומי, על תקוותי ועל ה"אושר" השמור לי... התשעה-עשר... התשעה-עשר!... דמיוני משתלהב והולך

מיום ליום. אני מאמין ב-19 ומיחל כי יבוא... כעבור 8 ימים קוראים לי ולחמישה אחרים מאיתנו. מביאים אותנו לאולם גדול, מסדרים לארכו של קיר, שלידו עמדו כבר בשורה עשרה אסירים אחרים. מפקד בית הסוהר עורך מפקד ומצווה לפזר אותנו בין התאים. אותי מכניסים לתא מס' 5. את האחרים - איש-איש לתא אחר. משנפתחה הדלת לתאי החדש מצאתי עצמי בחדר קטן גדוש אנשים מפה לפה, מתניק ומלא עשן. שעת ערב היתה. התא חשוך למחצה. משדחפוני לתא מצטעק מישהו: "ריבון-העולמים! לאן? הלא אף לעמוד אין כאן מקום! זהו כבר ה-19!" המלה "19" הלמה בראשי ולנגד עיני חלפה הספירה 19 על לוח-השולחן בחדרי. נפתר החלום...

בא ה-19, חלף ה-19, אני עדיין בכלא. בתא החדש הבא רבה הצפיפות ואף מקום לשבת אין בו. בפניה ליד הדלת עביט גדול וסביבו שרועים אנשים. מישהו מסתכל בי במבט נוקב ומצטעק: "דוקטור!" אף אני מסתכל באיש ומכיר את צ'. ובכן אף הוא כאן. אדם זקן היה. משנת 1913 התגורר בחרבין ותפס עמדה נכבדה בהנהלת מסילת הברזל. אדם מעניין, איש בעל-תרבות ובעל ידיעות רבות בתנ"ך. בעבר היינו נפגשים מידי פעם בפעם ומשוחחים שיחות ארוכות ואף כאן בבית-הכלא מצאנו נושאים משותפים לגלגל בהם.

מששמעו כלואי התא את שמי, הצטופפו, פינו לי מקום בסמוך לצ'.

בנובמבר החלו לחלק בגדים. הובילו כל תא לחוד למחסן, ובו ערימות בגדים בלויים. בחלקי נפלו מכנסי - קיץ מזוהמים, כובע-מצחיה משומש וסגין קיץ בלה של קצין יפאני. לכולם ניתנו בגדים שהוסרו מקצינים ויפאנים שנפטרו או נהרגו. שמחנו לקבל את הבגדים, שכן רובנו ובתוכם גם אני, היינו לבושי סחבות והקור בחוץ גובר והולך. אמנם הכול מזוהם, בלה, הסגין ארוך מכפי מידתי ויורד עד לעקבים, אך בכלל זאת אפשר להתכסות בו.

החלו להוציא אותנו לטיול יום למשך 20 דקות. שני תאים בבת-אחת לקצה האחד של החצר והשני לקצה השני. פעמים נתקל אני במכרים ואנו מחליפים ידיעות ושמועות. שניים מבין האסירים לבושים מדי-חיילים בלא כותפות. הם מספרים בחמת זעם, כי נידונו לשבע שנות מאסר על שום שבחרבין שדדו ובזזו דירותיהם של התושבים, נטלו שעונים, טבעות ומכל הבא ליד...

"הכל עשו כך ואף קצינים היו איתנו... היכן הצדק? היינו בחזית, הלמנו בפאשיסטים ועכשיו כלואים אנו בבית-סוהר עם פאשיסטים יחד..."

רבו מעשי השוד והביזה בחרבין ובערים אחרות והמתפרעים לא הפלו בין רוסים, יפאנים וסינים. בזזו ואנסו. היו מרוקנים את הדירות, מוציאים הכול עד לכיסא האחרון.

כל זה נעשה בגלוי ובאורח "רשמי". התושבים ניסו למחות נגד האלימות ומעשי השוד, היו פונים למפקדת חיל-המצב, לפיקוד העליון, דבר לא הועיל. אחד טען, כי אין הדבר נכון, אחר הבטיח לנקוט באמצעים, והיו גם שאמרו בגלוי - לב:

"וכי שוד הוא זה? חכו עד שיבוא הבחורים של רוקוסובסקי* (מרשל בצבא האדום בימי מלחמת העולם השנייה), או אז תדעו שוד מהו!"

מבעד לחלונות התא של בית-הכלא אנו רואים יום-יום רכבות ארוכות של קרונות משטח עמוסים לעייפה רכוש שהוצא מחרבין ומערים אחרות במנג'וריה-רהיטים, מכונות, קופות-ברזל, מיטות, שטיחים, מכשירי-טלפון, מקלטי-רדיו, מכוניות - בלי סוף ובלי קץ...

יום אחד קורא לי החוקר ושואל מה נלקח ממני עת שנעצרתי בחרבין. מניתי את הכל: החפצים, הכסף, הדרכון.

"קבלה יש לך?"
"לא. הקצין בחרבין רשם אמנם הכל, החתים אותי כי מסרתי את הדברים לשמירה ואף הוא חתם כי קיבל את הדברים לשמירה..."
"העתק מהפרוטוקול נתן לך?"
"לא. לא נתן!"

החוקר מעמיד פנים כאילו רוגז הוא על עמיתו בחרבין. כעבור כמה ימים קורא לי קצין צעיר מהתא לפרוזדור, מושיט לי עט ומבקש לחתום על הנייר שבידי. קראתי את הכתוב. נאמר בו כי דבר לא נלקח ממני. אני מעמידו על הטעות ומעיר, כי דברים רבים נלקחו ממני - כסף, טבעת-זהב, עט נובע, בסך-הכול 17 פריטים.

"אולם כאן בגרודיקובו, הלא לא נלקח ממך דבר?"

"וכי מה יכלו לקחת ממני כאן... הובאתי הנה בחוסר כל... הכל נטלו ממני בחרבין..."
"הלא כאן לא לקחו ממך דבר", חוזר ואומר הקצין.

"אולם מנייר זה משתמע, כי המדובר לא על גרודיקובו, וכי אם על חרבין דוקא..."
"חתום! מצווה הקצין."

חתמתי. ובאותיות של קידוש לבנה הוספת: "בגרודיקובו". הקצין הטיל בי מבט זועף וכיבדני בגידוף-זימה כפול ומכופל...

ב-13 בדצמבר נפוצה שמועה, כי מחר משלחים אותנו. מישהו אומר, כי משלחים לחברובסק. ואף שברור לכל אחד, כי כל דבר טוב אינו צפוי לו, שמחים הכל לעזוב בית-כלא איום זה, בו כלואים אנו זה למעלה מחודשיים וחצי.

למחרת היום מוליכים את כולנו לצריף גדול. שני קצינים מחלקים לבנים ונעליים. קיבלתי זוג לבנים וחולצה שחורה מרופסת למדי. אחד הקצינים זורק לרגלי כמה זוגות נעלים ומציע לי לבחור אחד מהם. אני אומר לו, כי שאר בנעליים שלי, אולם נראה כי חושק הוא בהן. "הסר את נעלייך... תקפא בהן..."

אומר הקצין. אני חוזר ואומר, כי רגיל אני להתהלך בהן, אף בימות החורף.

"הסר!" מצווה הקצין וכבר אחד החיילים מתחיל להסירן מרגלי. מה לעשות? חזקים הם ממני. חישי-מהר מחביא הקצין את נעלי, פן ירצה בהן אחד מחבריו, ואילו אני בוחר לעצמי את ה"טוב" שבזוגות שהוצעו לי - שני טלאים על כל נעל...

משגמרו את חלוקת הלבנים והנעליים מוליכים אותנו לתחנה, שם חיכתה לנו רכבת-משא ארוכה. בחוץ עומד כפור עז ורוח שלגים נושבת. כשעתיים עמדנו בחוץ עד שהתחילו להעמיס אותנו על הקרונות. פקודה: "לעלות!" - ותחת משמר כבד הובלנו, כל אחד לחוד, אל הקרונות. אחד-אחד עולים על הקרון. אין זה פשוט כל-עיקר. דלתות-ההזזה של הקרון פתוחות לרווחה. הפתח גבוה מעל לרצף, מדרגות אין, סולם אין נותנים - עלה ככל שתוכל! הסגין הארוך מפריע. שמתי רגל על זיז כלשהו, נאחזתי בידי הדלת, אולם לעלות אין בכוחי. שני חיילים אחוזים בי, עוזרים לעלות ואחד מהם הולם בי בשעת מעשה בקת רובה. יבוא על התודה... יבורך על העזרה!..

פרק שלישי

104 איש היינו בקרון. איצטבות-משכב בשלוש קומות ליד הקיר השמאלי והימני ובאמצעו של הקרון למעלה - קומה אחת בלבד. על האיצטבות - מקום ל-56 איש בלבד. ואילו אנו 104-: 58 רוסים, 36 יפאנים, ו-10 סינים. היפאנים ואיתם הסינים תפסו כמחצית הקרון מצד ימין, ואילו הרוסים - את מחיצתו השמאלית ואת האיצטבות העליונות שבאמצע הקרון. כפי שהתברר לאחר - מכן, היתה זו יוזמתם של הרוסים להיבדל מהיפאנים והסינים. משני צידי הקרון דלתות - הזזה, אולם מצד אחד הדלת סגורה ולידה ה"עביט" עם מרזב דרכו יורדים השפכין למטה - לרחוב, לשדה, לערבה... בית-שימוש פרימיטיבי ביותר, אלא שגם למראהו היה החייל הסובייטי בגרודיקובו אומר: "תרבות!". בחציו השמאלי והימני של הקרון שני תנורי-ברזל. על הרצפה באמצע, ערימת פחם. זוהמה, אבק. דפנות הקרון מבפנים מכוסים שלג...

כשעתיים חיכינו בטרם זזה הרכבת. קר. העלינו אש בשני התנורים. החלטנו להשתמש באיצטבות המשכב לפי תור - מי ביום ומי בלילה. על האיצטבות בחציו ה"רוסי" של הקרון - 32 מקומות, ואילו אנו 58 איש. 6 מצאו מקום על הרצפה ליד התנור. משהבערנו אש החל התנור לעשן. נעשה חם יותר וגם... רטוב. הפשיר השלג שעל הדפנות ועל האיצטבות, המים נוזלים ואנו שוכבים ברטיבות, במים ממש. כך עבר יום ועוד יום. שלא להסיק את התנור אי-אפשר, שכן קופאים היינו מקור. מוטב להתגולל על הרצפה הרטובה. ויתרתי על המקום שעל

האיצטבות. פרשתי על הרצפה את הסגין ושכבת.

ב-14 בדצמבר 1945 בערב עזבנו את גרודיקובו בכיוון בלתי-ידוע. המסע בקרון-משא זה שהותקן לשמש קרון-אסירים היה מייגע מאד. עשן, זוהמה, אבק, פחם. פנינו השחירו. חסרים מים לרחיצה ואף לשתיה. אחת ליום נותנים לנו דיסה טפלה ו-400 גרם לחם. השכם בבוקר ובצהריים מקבלים מים ורתחים, ספל לאיש, ו-104 חתיכות סוכר - כמספר האנשים בקרון. וזה הכל.

היו ימים שלא קיבלנו אף טיפת מים במשך היום כולו. פעמיים במשך הנסיעה קיבלנו לחם ומים בלבד.

האיום ביותר, מכת הכינים. מידי בוקר "מפקד" אחד האסירים: "כינים קטול!" ומתחיל "הקרב". פושטים את הבגדים, הלבנים, רומסים ומועכים... נורא ואיום. מישהו משגיה, כי הכול יעשו כך, איש בל יימנע. יום-יום עוסקים אנו בכך, אולם להיפטר כליל מהכינים אין אנו מצליחים על אף ה"חללים" שאנו מפילים בהן. רבות מידי הן. הקרון נעול מבחוץ על מנעול וברית. במבואות הקרון מלפנים ומאחור חיילים חמושים. רק משמביאים את האוכל נפתחת הדלת. אף-על-פי-כן כל ערב מונים את כולנו - שמא חסר מי. אין זו מלאכה קלה למנות את האסירים בקרון הצר. הסמל ניצב ליד הדלת, לידו שני חיילים, כולנו עוברים על פניו, אחד, אחד - הוא סופר ומונה: "אחד, שניים, עשרים, ארבעים..."

כל פעם טועה הוא בספירה והסכום תמיד - 103, 102. אף פעם אין הוא מגיע ל-104. הסמל כועס, צועק ומחרף. חוזר ומונה חמש פעמים בזו אחר זו. יום אחד פקד עלי הסמל למנות את האנשים. אני עומד לידו, הכל עוברים על פנינו ואני מונה: 103. למשמע סך-הכל מתכעס הסמל, הולם בי בקת רובה ומצווה לחזור ולמנות. העירותי, כי אין צורך בכך שכן נכון החשבון. הוא מביט בי בעין זועמת וממטיר עלי ממבחר הגידופים השגורים על פיו, ואילו אני אומר בשקט: "103 - ואני עצמי 104, והלא סך-הכל 104 אנחנו!..."

פניו אורו ומרוב שמחה הוסיף גידוף על חירוף (לכל מקרה קיים "נוסח" מתאים), פוקד: "הכל למקומותיהם!" ופורש מהקרון. כך היו סופרים ומונים אותנו מידי ערב בערב, פעמים הסמל ופעמים הקצין. מנו, ובהזדמנות זו הלמו בנו בקתות רוביהם... הנני היהודי היחיד בקרון. תמהני אם מקרה בלבד הוא... רבים הצעירים בינינו. מחצית אוכלוסיית הקרון הם עד גיל 30, וביניהם נער בן 16. הוא עורר את תשומת לבנו, לא רק משום שעול-ימים היה, אלא גם משום לבושו הדל. בלא סגין, אף בלא מעיל, היה מסתובב בקרון כשלעורו כותנתו בלבד. הנער שיתום מאב היה, שימש מסיק בבית המשלחת היפאנית הצבאית בחרבין ובעון

זה נאסר על-ידי השלטונות הסובייטים. הואשם בריגול ונידון לעשר שנות מאסר. ראיתי חובה לעצמי לנצל את "מעמדי" כזקן הקרון. נתמנתי לתפקיד זה עוד בראשית המסע - וביקשתי לספק לו מלבוש כלשהו, למען לא יקפא מקור. הסמל שאליו פניתי הבטיח "לברר", וכעבור יומיים הביא לנער סגין ארוך ובלה, כנראה של האסיר שנפטר בדרך....

ב

אין סוף ואין קיץ לנסיעה. עברו יום, יומיים, חמישה, שבעה. לאן מסיעים אותנו איש אינו יודע. יש שהרכבת נעצרת לשעות ארוכות בערבה, במקומות נידחים, באדמות-בור מכוסות שלג. אין חלונות בקרון. אולם בשני קצותיו, בחלקו העליון של הקיר, מעל לאיצטבאות-המשכב, יש אשנב מסורג שרחבו אינו עולה על עשרה ס"מ. אין לדעת לצורך מה נקרע האשנב, שכן אין האור והאוויר חודרים דרכו. אולם אפשר לראות דרכו את הערבה, את השממה ואת השדות העטוים שלג. גם בעד לסדקים בדלת הקרון אפשר לראות קמעה, ומשנעצרת הרכבת באחת התחנות הנני מציץ החוצה לדעת שם המקום בו עצרנו. יום אחד, מקץ שמונה ימים למסע, קרבתו לדלת, הצצתי מבעד לסדק ובין תלי השלג הבחנתי במבנה קטן ועלוב ועליו שלט באותיות עבריות ורוסיות שחורות על רקע לבן:

"בירוביגן". מסביב שממה. אין נפש חיה. לא משתי ממקומי והוספתי להביט על הנוף העגום של "הרפובליקה היהודית האוטונומית" השכוחה מאדם... רצה הגורל שאזדמן גם אני ל"רפובליקה יהודית" זו, שהקמתה נכשלה כשלוש חרוץ. ראיתיה - ולו גם בעד סדק בקיר של קרון אסירים...

עברנו את חברובסק, בירוביגן. רבו ההשערות והניחושים בין האסירים לגבי המקום אליו מסיעים אותנו. אחד אומר: ידוע לאן, לקולימה שבירכתי הצפון... "ומישהו מעל האיציטבה העליונה עונה לעומתו: "הי קולים, קולימה, חבל-ארץ כה חביב, ירחי חורף תרי-עשר, הנותר - אביב..."

מה רב מספר האסירים שנספו, חלו ונהפכו לבעלי-מום בקולימה זו... באחד הימים קרתה בקרון שלנו תקלה. בחלקו ה"יפאני" של הקרון אחזה אש ברצפה שמתחת לתנור. האסירים התרגשו ונתבהלו מאוד. מילתא זוטרתא - שריפה בקרון אסירים!

עוד יכולים לחשוד בנו כי בכונה תחילה נעשה הדבר, וכי אין זה אלא הכנה לניסיון בריחה. התחלנו דופקים על הדלת, על הקיר החוצה בין הקרון לבין מבואותיו שמלפנים ומאחור, שם נוסעים השומרים. אחרים צועקים וקוראים לעזרה מבעד לאשנב העליון.

לכבות את השריפה אי-אפשר, שכן אין מים בקרון. הרצפה מתחת לתנור נשרפת

והולכת. למזלנו, עצרה כעבור מחצית השעה הרכבת באחת התחנות. אנו מרימים קולנו בצעקה אדירה ובסוף מגיעים לקרון מסביר כיצד פרצה השריפה. הם הבעירו אש חזקה בתנור שכן קר מאוד היה בקרון וכיון שהרצפה מתחת לתנור לא היתה מצופה בברזל, אחזה בה אש... ראשית דבר סטר הסמל על פניו של היפאני, הרביץ בו מכות, ואילו על האחרים שפך קיתון של גידופים. אחד היפאנים מעיר את אוזנו, כי צריך להביא בדחיפות מים פן ישרף הקרון כולו, אולם תחת זאת מכריחנו הסמל... להטיל מי-רגלים על המקום הבעור. "הטילו, נבלות, הטילו!" וכך, אחד אחרי השני, בקבוצות של עשרה, התחלנו להטיל. ובשעת מעשה שוב סוטרים החיילים על פניהם של היפאנים ואף הולמים בהם בקתות הרובים. כשלוש שעות עמדה הרכבת עד אשר כיבינו את האש ותיקנו את הרצפה. כעונש לא קיבלנו למשך יומיים עצים להסיק בהם את התנורים וקפאנו מקור.

ג

זה למעלה משבועיים אנו בדרך. נוסעים... נוסעים ואין סוף ואין קץ למסע. רבים מהאסירים לקו במחלות שונות: מורסות, פורונקלים. ועזרה רפואית אין, אף לא תחבושות ומשחות. אנו יודעים, כי ברכבת יש קרון-מרפאה, וכי רופא מלווה את הרכבת. ובכל תחנה אנו דופקים על הדלת ומבקשים לשלוח אלינו את הרופא. "בסדר...בסדר... יוניים לנו, אולם עובר יום, יומיים, שלושה, והרופא טרם בא. בערב, בשעת מניין האסירים, אני אומר לקצין כי רבו החולים בקרון, ואילו רופא או חובש טרם בא, לכן הנני מציע כי יספקו לנו כמה תרופות ואני אטפל בחולים. יומיים לאחר-מכן מסר לי אחד החיילים חבילה - ובה שלוש תחבושות, קצת צמר-גפן וכ-50 גרם משחת ריבנול. זה הכול. רופא או מישהו אחר מהעובדים הרפואיים לא בא. חבשתי אחדים מהחולים, אולם במה יכולתי לעזור לשניים הסובלים ממורסות בידיהם? דם התנפחה והם חשים כאב עז. תהליך ההתמגלות גובר והולך. מן ההכרח לפתוח מיד את המורסה ולהוציא את המוגלה. אולם מה יכולתי לעשות? סכין ניתוחים אין בידי (וכי מי יתן לאסירים "נשק" חד כזה) ואילו הרופא אינו בא. לצורך מה קיים קרון-מרפאה, לשם מה נוסעים עמנו רופא ואחות? - לשררה פתרוני!

מספר החולים בקרון שלנו ובקרונות אחרים גדל והולך. היו גם מקרי מוות. בסוף דצמבר התחילו רבים מבין האסירים סובלים מהפרעות בחילופי חומרים כתוצאה מתת-תזונה. זה למעלה מארבעה חודשים אנו חיים בתנאים קשים ללא נשוא. המזון הבלתי-מספיק, דל-החלבונים והקלוריות מתחיל לתת את אותותיו. בשל מצבם הנפשי

המפורער החלו אחדים מהחולים להתפרע. בקרון שלנו חולים כחמישים איש, בעיקר היפאנים. הם סובלים מחולשה, תפוחות בכל האיברים, התרופפות שרירים, שלשול עם דם. אחד מהם נפטר. יום שלם בלא הפסק קוראים אנו לרופא, דופקים על דלת הקרון, על הקירות, צועקים מבעד לאשנב, בין בזמן הנסיעה ובין בתחנות, ומזעיקים עזרה.

התשובה היחידה שאנו מקבלים: "נמסור לרופא". אולם הרופא אינו בא. שלושה ימים מחכים אנו לבואו. "גוויה בקרון, אחד החולים מת, הוציאו את הגוויה!" "צועקים אנו בקול-קולות. "בסדר, יבוא רופא, שומעים אנו בתשובה. מקץ שלושה ימים בא רופא, לבוש מדי מיוור בשירות הרפואי. שאלתו הראשונה היתה: "מי כאן הרופא?" מצביעים עלי. אני מראה לו את החולים ומצביע במיוחד על שנים הסובלים ממורסות קשות. "תנו לי סכין ניתוחים ואעשה את המלאכה".

"גם אני כירורג... האם אפשר לנתח בתנאים כאלה?" משיב הרופא. "אשלח לך תחבושות ותרופות..."

"ברכבת יש קרון-מרפאה ואנו עוצרים בתחנות גדולות ומן הסתם יש בהן בית-חולים..."

אני מספר לרופא, כי מזה עשרה ימים נמצאים בקרון שלנו חולים קשים וכי חולה אחד מת עוד שלשום ועד עכשיו לא נלקחה גווייתו מהקרון. הוא ניגש לגוויה ומבטיח כי יוציאה מיד.

"אולם מה יהיה על החולים?" חוזר ושואל אני. "הלא צריך להגיש להם עזרה!"

"מה לעשות", עונה הרופא. "הלא אין זה בית-חולים... אשלח לך תרופות..." אני מספר לו, כי גם אני חולה וכי אתמול נתגלו אצלי התוצאות של תת-תזונה - מיחושי מעיים, תפוחות ברגליים, חולשה כללית. "אין סוף ואין קץ למסע", הוספתי, "זה 26 יום אנחנו בדרך, בקרון צר ומחניק זה". הרופא קורא לי הצידה ולוחש על אזני:

"בעוד שלושה-ארבעה ימים תגיעו למקום... אל תגידי זאת לאיש... רק לך, כרופא לרופא, מגלה אני את הדבר..."

"היכן אנו ולאן מסיעים אותנו?" הוא מצמיד את קצות אצבעותיו לשפתי ולוחש:

"לאזור סברדלובסק... ובכן אשלח לך את התרופות ואתה תטפל בחולים..." מתאנח ומוסיף: "צרה צרורה!.. פיתני השד להילוות לרכבת זו. אסון ממש!"

המיור קיים את הבטחתו. עד-מהרה נלקחה מהקרון גווייתו של היפאני וגם תרופות שלח לי... אספירין. פירמידון, כמה תחבושות ומשחה...

אנו נוסעים על פני המסילה הסיבירית הגדולה. הרכבת עוצרת כמעט בכל תחנה, ובכל אחת מהן מוציאים מהקרונות כמה גווייות. בראשית ינואר גברה מחלתו. כחולים אחרים גם אני אינני חש תחושת רעב, אולם (המשך בעמוד 19)

זה שנים רבות עוסק אני בחיפושים אחר בני עירי, בוריסוב, בלרוס, אשר נעלמו במרתפי העינויים של ה"גולגים" הסובייטיים הידועים לשמצה. הצלחתי לגלות את סיפוריהם של רבים אשר את שמותיהם תוכלו למצוא באתר האינטרנט שלי www.nm.ru. אולם אני עדיין רחוק מלסיים את משימתי. בימים אלה, בהיותי עוסק בתחקירי, נתקלתי בשם יוסי משה כסלו יליד העיר בוריסוב משנת 1907, עבד בלנינגרד בתור מהנדס כימאי עד שבשנת 1937 נעצר באשמת בגידה במולדת ובתום משפט בזק "נמצא אשם בכל הסעיפים של כתב האישום. על פי החוק הסובייטי הדרקוני פסקי דין באשמת בגידה לא ניתנו לערעור והוא הוצא להורג ביריה. רצייתלדעת פרטים נוספים אודות הביוגרפיה של האדם. ידעתי שבעבר הרב משה אהרון כיסלו מיישיבת וולוז'ין המהוללת התגורר בבוריסוב וב-1913 היגר לחרבין, מנצ'וריה על פי הזמנת הקהילה היהודית של אותה עיר כדי לשמש לה רב ומנהיג רוחני. בעתיד הוא הפך להיות רבה הראשי של סין והמזרח הרחוק כולו. חשבתי בלבי שיוסי כיסלו יכול היה להיות בנו של אותו רב, היות ואלה אשר קרוביהם התגוררו מחוץ לגבולות רוסיה היו טרף רצוי וקל למנגנוני החושך של סטלין. כצעד ראשון פניתי לאיגוד יוצאי סין בתל-אביב אשר אנשיו מכירים ומוקירים את הרב

רב א.מ. כיסלו רבה הראשי של יהודי חרבין סין והמזרח הרחוק

כיסלו. אולם לא הם ולא נכדו (מצד אשתו של הרב), שמואל כיסלו, המתגורר גם הוא בישראל, לא יכלו לאשר את התיאוריה שלי. עם זאת, המזכיר הטכני של האיגוד, ידידי יחיאל לדיז'נסקי, מסר לי את הכתובת האלקטרונית של עוד צאצא של הרב: לורן ווגל מבריסל, בלגיה אשר הודיע לי שאחד מבניו של הרב כיסלו הוצא להורג

על ידי הסובייטים. ספר הטלפונים של סט. פיטרסבורג סיפק לי עוד שם: איליה ייוסייביץ' כיסלו. הרגשתי שדווקא הוא יגלה לי את כל הסיפור. וכך היה. נכדו של הרב היה מופתע מאד מן העובדה שמישהו מתעניין בגורל אביו, אדם בעל ביוגרפיה עשירה אך נשכח מן העולם.

יוסי כיסלו היה אדם משכיל, אשר קיבל תואר מהנדס לכימיה ופיזיקה מהאוניברסיטה הפריזאית "סורבון". הוא היה גם פעיל במפלגה הקומוניסטית הצרפתית ובהיותו שכזה היה פטריוט נלהב של ברית המועצות. בתום לימודיו חזר למולדתו, ארץ העמלים והחקלאים, מבלי לחשוש שמא יאונה לו שם כל רע, לא רק לו, אלא גם לאשתו, אשר בהיותה קרובה של בוגד, הוגלתה ל"גולג" בסיביר לתקופה ממושכת. איליה ייוסייביץ' ידע כי סבו היה רב בקהילה יהודית בחרבין וכי היו לו קרובים נוספים אשר עימם לא קיים שום קשרים מסיבות ברות משלהן. הוא שמח מאד לקבל את הצילום של הסב אשר אותו לא ראה מימיו. הוא בן 70 אולם מקווה להדביק את הפיגור ולהכיר את קרוביו הפזורים על פני כדור הארץ. גם אני שמח שגרמתי לבן עירי רגע של אושר. לבסוף ברצוני להודות לאירינה שפירא על עזרתה הנאמנה במאמצי לחשוף טרגדיה נשכחת.

כלא... אנו מגמאים את הדרך המושלגת, פונים ימינה ושמאלה. זעיר שם, זעיר שם, בתים, בקתות, אור קלוש בוקע מבעד חלון... דממת-מוות. עברנו כשלושה ק"מ. ה"חבוב" דוהר במלוא כוחותיו. אני נושם מלוא הריאות אוויר הכפור הצח, ממחר לשאוף אותו לקרבי ככל שאוכל.

ד"ר א. קאופמן היה יו"ר קהילת יהודי חרבין במשך שנים רבות. מנהיג ציוני של יהודי סין והמזרח הרחוק

רופא המחנה

המשך מעמוד 18

אולם הנני מתעייף מאוד, מטיל הרבה שתן, סובל מכאבי מעיים, כואבים השרירים וראשי סחרחר עלי. אני שרוע על הרצפה ומתענה. איני רוצה להיכנע למחלה. למזלי, נתאמתו דברי הרופא הצבאי ומקץ ארבעה ימים לשיחתנו, ב-12 בינואר 1946, הגענו למקום היעד - תחנת אזנקה השוכנת במרחק של 250-300 קילומטר מסברדלובסק. היינו כ-1500-1600 איש. למעלה משעה ארכו הסיידורים הפורמליים - מסירת האסירים מיד ליד - ולאחר מכן התחילו מוציאים אותנו מהקרונות, בהם חיינו בתנאים קשים מאוד 33 יממות. כפות רגלי והשוקיים התנפחו וכמעט איני יכול לעמוד על רגלי. הרכבת נעצרה ליד מבנה קטן המשמש תחנה. הכול מסביב ריק ושומם, ושלג מכסה על-פני הכל. על הרציף עומדים כל בעלי-השררה ומסדרים את האסירים

זוגות-זוגות. אשה לבושה פלג פרווה של כבשים, חגורה למתניה, נעולה מגפי-לבד וכובע אזניות לראשה פונה אלי: "אתה הוא הרופא?" "כן, רופא אני..." "חולה?" "בקושי עומד על הרגליים...חולשה רבה, מיחושי מעיים, שלשול, דם..." "קחווה מיד לבית-החולים! "פוקדת האישה. "במזחלה זו..." עגלת-חורף רחבה עומדת בסמוך לי ובה בעמידה - בחור צעיר האוחז במושכות. מששכבתי במזחלת השכיבה, מיד השריק שריקה מתמשכת, הצריח צריחת-אדירים, הדהיר את הסוס: "קדימה, חבוב!" וכבר אנו מגמאים את המרחק. בחוץ עומד כפור עז. מה טובה הרגשתי בכפור - לאחר 33 ימים בקרון, אחרי חמישה חודשי בית-

האלף השלישי בשנגחאי

גיא נוימן, מרצה ומדריך טיולים בארץ ובחו"ל - מתוך מסע עולמי

בסין אדירת הממדים עובר קו הרוחב 30 מעלות צפון בקרבת העיר שנגחאי. גיא נוימן חזר מביקור בכרך שהפך מכפר דייגים קטן למרכז עסקים בינלאומי ובאמתחתו סיפורים על רכבת מרחפת, על מלחמות אופיום יזומות, על רחוב הקניות הארוך בעולם ועל "ארמונות ילדים" מיוחדים במינם, שכל ייעודם הוא לשעשע אתה "נסיכים הקטנים".

לאחר 40 שנות קיפאון קומוניסטי חוזרת שנגחאי אל עברה המפואר ושועטת בקצב מטורף אל הקידמה, הפיתוח וההצלחה. איכרים נוהגים במחרשות רתומות לתאו ודייגים כבר אין כאן, אך גורדי שחקים נוצצים, פרוייקטים אדריכליים ותחבורתיים מרשימים, ואינספור מרכזי קניות מעוצבים מצאו בעיר את מקומם הטבעי. שנגחאי נוסטת את עברה הקולוניאלי ואת תלאות הקומוניזם והופכת במהירות להיות עיר העסקים החשובה באסיה.

פלאי הרכבת המרחפת

שנת 2004 העניקה לסינים תחושת עליונות על העולם המפותח כולו. עיני 1.3 מיליארד תושבי מדינת הענק ניבטות בגאווה לשנגחאי, העיר שנושאת את המסר של סין החדשה: פיתוח, קידום, יצירה וכוח. בשעות הבוקר של האחד בינואר השנה היה אזור פודונג (PODONG), מרכז העסקים המודרני של שנגחאי, עמוס בלימוזינות מפוארות. ראש ממשלת סין נפגש עם הקנצלר הגרמני כדי לחנוך את קו הרכבת המוביל מהעיר אל שדה התעופה החדש. ממשלת סין לא הייתה מעוניינת בסתם רכבת נוסעים אלא בדבר הטוב והמהיר ביותר בעולם, ומי שסיפק את הסחורה היו הגרמנים. לאחר עמל של שנים בנתה חברה מברלין את הרכבת המשוכללת ביותר הקיימת כיום והראשונה לפעול בטכנולוגיית "מאגלב" (MAGLEV) כלומר ריחוף מגנטי ללא חיכוך. מול המצלמות גזר ראש הממשלה הסיני את הסרט האדום והרכבת יצאה לדרך. הנסיעה החלה ללא כל צליל והרכבת האיצה את מהלכה כאילו בדרך פלאית. כאשר הגיעה המהירות ל-400 קמ"ש הפכו גורדי השחקים שבאופק למסך אורבני קשה לזיהוי. לרגע קט התייצב המחוג על מהירות המקסימום, 432 ק"מ לשעה, והנוסעים ישבו במקומם כמשותקים. תוך 8 דקות חצתה הרכבת המהירה בעולם את 30 הקילומטרים

שבין מרכז שנגחאי לשדה התעופה. זה היה יום חגה של הממשלה הסינית, שאישרה את יבוא הטכנולוגיה היקרה כעוד הוכחה, לעם הסיני ולעולם כולו, להצלחה ולהתקדמות. צמיחתה האדירה של סין ב-20 שנה האחרונות חייבת הרבה לשנגחאי. העיר הזו, שעד אמצע המאה ה-19 הייתה לא הרבה יותר מאשר עיירת דייגים קטנה, הפכה לאחד הגורמים המובילים בכלכלה העולמית, ואין אזור בו מודגם קצב הצמיחה האדיר טוב יותר מאשר מרכז העסקים שבפודונג. בעת מותו של מאו טסה טונג, בשנת 1976, היה האזור כמעט נטוש, אך כיום מיתמרים אל השמיים עשרות מגדלים מפוארים, שיחד עם מאות גורדי השחקים האחרים יוצרים קו רקיע שהוא חלון הראווה של סין.

משיכתו השטנית של האופיום

במרכז שנגחאי זורם עורק החיים הקדום של העיר - נהר חואנגפו (HUANGPU RIVER), אשר יחד עם האדמות הפוריות שסביבו היווה במשך מאות שנים את הסיבה להתיישבות במקום. שם העיר (שנג= על, חאי= ים) מטעה: חוף הים מרוחק 114 קילומטרים משנגחאי, אך תנועת הספינות הערה, כתוצאה מנתיב המים העמוק, גרמה לתושבים לזהות במשך השנים את הנהר עם הים. אזור פודונג ממוקם ממזרח לנהר, ומערב לו נמצא אזור פושי (poxi), שם מרוכזים גם מרבית אתרי התיירות. טיילת הגדה המערבית מכונה באופן רשמי צ'ונגשאן לו (zhongshan lu), אך ידועה יותר בשם "בונד", שיבוש הודי - אנגלי למילה "באנד" (band), שפירושה בהקשר זה גדת הנהר. הטיילת היא אולי המקום המרשים בעיר, ועבור האירופאים היה זה "הוול סטריט" של שנגחאי, מרכז העצבים של המסחר הבינלאומי. את הרחוב מפארים עשרות מבנים קולוניאליים שרובם נבנו בשנות ה-20 וה-30 של המאה ה-20, ובניהם מלון "קתאי" (כיום מלון "השלום"), שנבנה בידי משפחת כדורי היהודית ונחשב ליקר בעיר. בתחילת המאה זוהתה שנגחאי יותר מכל עיר אחרת באסיה עם החדירה האירופאית, שהחלה עוד באמצע המאה ה-19. בתקופה זו הייתה האימפריה הבריטית עסוקה בהתרחבות ובחדירה להודו ובמקביל החלה בגישושי מסחר עם סין. הבריטים שחשקו בסחורות הסיניות - חרסין, משי ובעיקר תה, ביקשו לתת תמורתן טקסטיל אנגלי ממנצ'סטר, אך הסינים לא התרשמו מהאריגים ודרשו מטילי כסף וזהב. הסוחרים הבריטים ראו בדרך ניהול העניינים עלבון

לאימפריה, למלכה ולעצמם, ואימצו את מוחם כדי למצוא פיתרון. הדרך בה נקטו הייתה מבריקה, אם כי לא מקורית: הם חיקו את מעשי הפורטוגזים והחלו לסחור באופיום. בשטחים שהיו בשליטתם בבורמה ובצפון הודו שתלו הבריטים אלפי דונמים של פרגים והאופיום, שנחשב לתענוגם של העשירים, הוברח בקלות רבה לסין ונמכר במחירים אפסיים, דבר שהביא להפצתו בקרב חלקים גדולים מאוכלוסיית דרום סין.

ההתמכרות הייתה מהירה, בין השנים 1833-1818 גדל חלקו של יבוא האופיום מכלל התשלומים שהעבירו הסוחרים הבריטים לסין משבעה אחוזים ל-50 אחוזים. הפעילות התבצעה בחלקה הדרומי של האימפריה והתנהלה בעיקר מאזור האי הונג קונג, עליו השתלטו הבריטים כמה שנים מאוחר יותר. מודעים לנזק המצטבר שלחו הסינים לדרום נציב קיסרי, וזה החרים 20 אלף תיבות אופיום ושרף את כולן. הקיסר הסיני שנתן את ההוראה לא העלה על דעתו שהמדיניות הפושעת מכוונת ומתואמת עם הכתר הבריטי.

"הזונה של המזרח"

תגובת הבריטים, קובעי המדיניות, שזכו לשיתוף פעולה מצד הצרפתים וההולנדים, הייתה חריפה, וכמחאה על הפעולה הסינית פלש הצבא הבריטי ב-13 ביוני 1842 לנמל שנגחאי, כבש את העיר והשתלט על הגישה לנהר יאנגצה (yangzi river), אחד מנתיבי המים החשובים בסין. ההסכם שחתם את "מלחמת האופיום" הביא לנסיגת הצבא הבריטי, אך הסינים נאלצו לשלם פיצויים בגין חביות האופיום השרופות, ולפתוח בפני האירופאים חמישה נמלים, ושנגחאי ביניהם. בעקבות הבריטים הגיעו לעיר צרפתים ואחריהם הולנדים, איטלקים ויפנים, ובסוף המאה ה-19 הייתה שנגחאי לעיר בינלאומית.

בין המהגרים החדשים היו גם יהודים יוצאי עיראק, שחלקם גילו חושים מסחריים מפותחים שהובילו להשתלבותם בחיי הסחר, הבנקאות וההימורים של העיר.

משפחות כגון כדורי, ששון, חארדון, עזרא ואברהם שלטו על חלקים נכבדים מההון של שנגחאי. בשנות ה-30 של המאה ה-20 החלו לקום בעיר חברות סחר גדולות ובעקבותיהן נבנו בה הבניינים הגבוהים באסיה. שנגחאי הפכה שם נרדף לניצול, לפשע, למועדוני הימורים ומאורות אופיום וזכתה בצדק בכינויים שפרסמו את שמה בעולם כולו: "הזונה של המזרח", "פריס הסינית", "מלכת האוריינט" ו"גן

עדן של ההרפתקנים". מיסיונרים הכריזו שאם שנגחאי ממשיכה להתקיים, הרי שעל אלהים להתנצל בפני סדום ועמורה. בשנת 1937 הסתיימה החגיגה. היפנים כבשו את מזרח סין והשליטו בה את משטרם. במהלך מלחמת העולם השנייה נותרה סין מדינת המפלגת היחידה אליה יכלו יהודים להיכנס ללא צורך באשרה. רבים הגיעו לשנגחאי וקיבלו עזרה מהיהודים הספרדים העשירים שחיו בה עד שבשנת 1941 הכניסו היפנים את כל הזרים שנותרו בעיר, ואיתם גם את היהודים, למחנות מעצר.

סיום מלחמת העולם השנייה הביא לפרוץ מלחמת אזרחים, שבסופה תפסו הקומוניסטים את השלטון במדינה. בשנים אלו עזבו כל 30 אלף היהודים את שנגחאי, חלקם לישראל ורובם לארצות הברית ולאוסטרליה ולמוסדות היהודיים כמעט שלא נותר זכר.

רחוב הקניות הארוך בעולם

במשך כ-40 שנות שלטון הקומוניזם הקשוח נסגרה שנגחאי לעולם עד תחילת שנות ה-90, אז הסירה סין את כל המחסומים ופתחה את העיר בפני משקיעים זרים. ההסתערות על שנגחאי, שעברה הבינלאומי הפך אותה למוקד משיכה, הייתה מהירה. גורדי שחקים החלו לצוץ, מחירי הקרקעות והמבנים החלו לעלות, וחברות סחר מהעולם כולו הפנו אל העיר את עיניהן. תוך זמן קצר חזרה שנגחאי להוביל את ערי העסקים של אסיה, והפכה למרכז פיננסי ממדרגה ראשונה.

רחוב ננג'נג (nanjing streets) בן חמשת הקילומטרים, העובר במרכזה של העיר, הפך לרחוב הקניות הארוך בעולם ובשנת 2000 הוסב בחלקו למדרחוב מרשים ובו מרכזי קניות, בוטיקים ויקרתיים, בתי קולנוע ומסעדות.

כ-14 מיליון איש חיים כיום בשנגחאי והתחרות על המשאבים הופכת לקשה יותר ויותר.

הבתים הנמוכים נעלמים במהירות והמקום היחיד בעיר בונשתמר משהו מהארכיטקטורה העתיקה הוא אזור הבזאר הממוקם בלב העיר העתיקה, ששמו צ'נגהואנג מ'אאו (chenghuang miao).

במאה ה-17 היה זה מרכז העיר וכיום זהו אי קסום בתוך ים אורבני אדיר. גגות הרעפים האדומים, דמויי הפגודות, משתלבים בגשר מזוגזג המוביל אל בית התה הושינטנג (huxinting sea house), המפורסם בעיר, הממוקם בלב בריכה קטנה. כחלק ממערכת האמונות העממית הנקראת "פנג שווי" מאמינים הסינים כי אנרגיה שלילית נעה בקווים ישרים. גשר הזיגזג מבטיח שתיית תה רגועה ללא שדים מטרידים.

צמוד לבית התה נמצאת הכניסה לגני הירקן יו'אן (yu yuan jade garden). בשנת 1537 הקימה משפחת פאן גן פרטי מרשים רומנטי והעניקה לו את השם "גן ירקן" (YU YUANG). בתקופה הקולוניאלית השתלטה על המקום אגודה אנטי אימפריאליסטית בשם "חברת החרב הקטנה" והפכה אותו למפקדתה, וכך שרד הגן את התקופה של "מהפכת התרבות" (1966-1976). לקראת סוף שנות ה-70, לאחר מותו של מאו טסה טונג, נפתח הגן לקהל הרחב וכיום ניתן למצוא בו שבילים מתפתלים בין בריכות דגי זהב, ביתנים וסלעים טבעיים ומחוררים, הנחשבים ליצירת אומנות מופלאה של הטבע. במרכז הגן ממוקמת גבעה מלאכותית, שמקורה בסלעים המודבקים זה לזה באמצעות אורז דביק. קשה להאמין אך במאה ה-16, בעת חנוכת הגן, הייתה גבעת הסלעים הנקודה הגבוהה בעיר.

פינוק מלכותי לנסיכים הקטנים

בפקק בן כ-100 מטר של אופניים באחד מצמתיה של שנגחאי ישבה על אופניה אישה כבת 50, והמתינה לאור האדום שיתחלף לירוק. היא הביטה לאחור אל נכדתה בת

החמש שישבה מאחור בכסא במבוק, וזו הייתה אליה. האישה החזירה מבטה אל הרמזור ולרגע נזכרה בימי נעוריה. בתקופת מהפכת התרבות, עת הייתה נערה כבת 15, עזרה למנהיגי המהפכה לשנות את סדרי התנועה בשנגחאי. לא יתכן שהקומוניסטים יעזרו באדום, שהוא צבע המהפכה! רק לאחר אין ספור תאונות הושבו סדרי התנועה הקודמים על כנם. המוני זוגות האופניים החלו לנוע וקטעו את זיכרונותיה של הסבתא. יותר משמונה מיליון וחצי זוגות אופניים נעים ברחובות העיר שנגחאי. הכביש העילי בן עשרות הקילומטרים שנחנך לפני מספר שנים בעיר העביר חלק מהתנועה למפלס העליון, אך מניעי הדוושות נותרו למטה.

הסבתא החנתה את אופניה, חילצה את הילדה מהכסא, והשתיים פסעו יד ביד אל "ארמון הילדים". הילדה החליפה את בגדיה במהירות לבגדי בלט והצטרפה לחברותיה וסבתה ישבה בפינת החדר והביטה בה בגאווה. בעקבות חוק הגבלת הילודה שנאכף בסין מאז תחילת שנות ה-80 החלו המשפחות להקדיש את כל משאביהן לצאצא היחיד וכך גדלים הילדים מטופחים, נקיים ובריאים, ומכונים בציניות "ילדי הנסיכים", רמז לפינוק אליו הם מורגלים. ארמונות ילדים, המשמשים כמרכזים לפעילויות פנאי, נמצאים בכל ערי סין, אך אלה של שנגחאי מפורסמים באיכותם. כאן זוכים הצעירים בשעות אחר הצהריים לפעילויות העשרה כמו שירה, בלט, נגינה בכלי מוסיקה מסורתיים ומערביים, אימון בקליגרפיה, ציור ומחשבים.

לקראת ערב הסתיימה הפעילות. הסבתא ונכדתה יצאו אל הרחוב הסואן והחלו ברכיבה אל הבית הקטן בו מתגוררת המשפחה. תוך דקות נבלעו השתיים בתנועה הזורמת, שתי נקודות קטנות בקרב מיליונים. כך היא שנגחאי, בולעת את בני האדם החיים בה אך גם מעניקה הזדמנות להצלחה, להמריא, ולשעוט קדימה על גב הצלחתה.

שנגחאי היהודית לפני שישיים שנה

מתוך עתון "אונזערע לייבן", 17 באוגוסט, 1945

יום ג' השחור

מאורעות הזוועה של יום ג', 17 ביולי 1945, ייכנסו לתולדות הקהילה היהודית של שנגחאי כיומה השחור. המהלומה האווירית האמריקנית במטרות האיטרטגיות הפיניות אשר הושמו בלב האוכלוסייה האזרחית הצפופה של הרובע "הונקיו", פגע גם בגטו היהודי ברובע זורעה בו מוות והרס.

אולם היה זה יום אשר אפשר גם להתגאות בו, כי בשעת האסון נתגלו בו התכונות החיוביות של עמנו המוסותרים לעיתים בתנאים הרגילים. והנה, לפתע קרה האסון, והאנשים

האנוכיים והרחוקים מלהיות אידיאליסטים, החלו ממלאים את חובתם האנושית כלפי הזולת ויהיה אף זר לו לחלוטין. הפצצות עוד ממשיכות ליפול, וכבר מתארגנות קבוצות הצלה ועזרה. יש להסיר את הכובע בפני אנשים אשר בתנאי פאניקה ואימה שמרו על קור רוחם ופעלו במרץ והחלטיות. העבירו אנשים למרכזי עזרה רפואית וחיפשו נועדרים תחת הריסות בתים. העזרה הושטה לכולם, בלי הבדל דת או לאום. כולם היו אחים.

הגורל כמנהגו נוהג: הנה קבוצת אנשים ישבת לשולחן אחד ומשחקת קלפים. אחד

השחקנים נהרג במקום ואילו האחרים לא קיבלו ולו שריטה אחת. היו גם מקרים מצחיקים: כך למשל, פצועים סינים רבים שאלו את את מציליהם: "כמה אני חייב לך עבור העבודה?"

למחרת היום קשה היה להכיר את "חונקיו": במקום הרעש והחיים השוקקים, השתררה ברחובות הרובע דממת מוות. בכל מקום הריסות, אולם גם אלה מן הבניינים והחנויות שלא ניזוקו נשארים סגורים. היתה זאת תקופת אבל וכאב, ולקח זמן רב עד שהחיים ב"חונקיו" חזרו למסלולם הרגיל.

יהודי חרבין: פרספקטיבה היסטורית

פרופסור ס'ו-ס'ין, אוניברסיטת ננג'ין

מאורגנת היטב ושירתה את חבריה בכל תחומי חייהם היום-יומיים יהיה זה בתחום דתי או חילוני. ב-1919 נבחר ד"ר אברהם קאופמן לתפקיד היו"ר של הקהילה ונשאר בתפקיד זה עד למאסרו ע"י הסובייטים ב-1945. הרב הראשון של הקהילה היה הרב ש. לוי ומאוחר יותר, הרב אהרון כסלו אשר החזיק בכהונה זו עד מותו ב-1949.

ישלציינשיציונות שחקהתפקידדומיננטיבחי קהילת חרבין. היו בה כל המפלגות והפלגים של התנועה הציונית, החל מהרוויזיוניסטים והציונים הכלליים ועד ל"מזרחי" (הדתית הלאומית) ו"פועלי ציון" ו"בונד" הסוציאליסטיים. בסוף שנות ה-20 ותחילת שנות ה-30 בני נוער רבים עזבו את חרבין ועלו לארץ ישראל כחלוצים.

בשנת 1937 נוסדה מועצת יהודי המזרח הרחוק אשר נועדה לשמש ארגון גג של כל הקהילות היהודיות בסין ויפן. הדבר לא ניתן ליישום בגין פרוץ מלחמת העולם השנייה ב-1939.

מכה לא פחות אנושה מזו שהונחתה ע"י היפנים על יהודי מנצ'וריה, היתה מכת הכיבוש הסובייטי בתום מלחמת העולם השנייה. כאמור, יו"ר הקהילה, ד"ר א. קאופמן ומנהיגים יהודיים אחרים נאסרו ע"י הסובייטים, הואשמו בפעילות עוינת נגד ברה"מ והוגלו למחנות ריכוז סובייטים בסיביר. למרות העובדה שהקהילה המשיכה לתפקד במשך כ-20 שנים נוספות, היתה זו תקופת ניוון ונסיגה. מספר התושבים היהודים פחת והלך, כך שבעת הכרזת היוסודה של סין העממית, נשארו בה לא יותר מאלף יהודים. היתה זו תחילת הסוף של פועלה המזהיר של קהילת יהודי סין במשך מאת השנים האחרונות.

השינויים היסודיים שחלו בחברה הסינית עמדו בניגוד מוחלט למושגים מערביים (ובתוכם יהודיים) של קיום נורמלי מבחינות אידיאולוגיות וכלכליות כאחת. הוטל איסור על פעילות דתית כלשהי (כולל קונפוציאניזם, הבודהיזם ודאואיזם). הוחלף בה המשטר המדיני וכלכלי.

וכך, ב-1963 הוכרזה הקהילה היהודית בחרבין כמחוסלת מרצונה אחרי 60 שנות פעילות תוססת לטובה ולכבוד של בני עמה ושל מארחיה הנדיבים. זכרם לא נמחק ותולדותיהם שאין להם אח ורע שימשו השראה לאנשי מדע וחוקרים אשר באו מכל קצות העולם לחרבין כדי להקדיש את ועידתנו לסקר של עמלם המהווה חלק בלתי נפרד של תולדות צפון-מזרח סין.

(מאנגלית: ע.פ.)

של המסילה לכל אורכה. עם הזמן צמחו על פני רצועה זו מספר עיירות רוסיות חקלאיות אשר גם בהן התיישבו מהגרים יהודיים. בזכות מיקומה הגיאוגרפי (בהצטלבות מסילת ברזל ההולכת ונבנית ותחבורת נהר המובילה לים פתוח) גדלה חרבין בקצב מסחרר והפכה חיש מהר לעיר רוסית גדולה.

המדיניות הרוסית האימפריאליסטית עודדה התיישבות רוסית מוגברת בצפון-מזרח סין. עידוד זה התייחס גם למתיישבים יהודים אשר להם הובטח "חופש פולחן", מסחר חופשי וביטול הגבלות כניסה למוסדות חינוך. אפשרות להתחיל חיי חופש חדשים היה גורם רציני בהגירת היהודים ממולדתם האכזרית לארץ החדשה והטובה. פרט לקהילה גדולה של העיר חרבין צצו מרכזים יהודיים קטנים יותר בחילר, ציציקאר, מנג'אולי, דיירן, מוקדן ועוד. מרכזים אלה היו קשורים קשרי תרבות וכלכלה עם קהילת האם בחרבין. רוב היהודים במרכזים אלה עסקו במסחר בינלאומי, פרוות, צצים ופולי סויה. ב-1910 נבנה בחיילר בית הכנסת, ב-1912 הצטרף אליו בית הכנסת במנג'אולי. היה שם גם בית ספר יהודי עם 80 תלמידים ו-5 מורים.

הראשונים שהתיישבו בדיירן היו יהודים, חיילים משוחררים לאחר תום מלחמת רוסיה-יפן (1905), אשר לא רצו לחזור לרוסיה והעדיפו להישאר בסין. במשך הזמן קרוביהם הצטרפו אליהם. אשר לחרבין, קהילתה היהודית נוסדה באופן רשמי ב-16.2.1903 כאשר בעיר היו רק 500 יהודים. עד 1908 מספר היהודים שם עלה ל-6,000 והיא נחשבה לקהילה הגדולה ביותר לא רק בסין, אלא במזרח הרחוק כולו. מלחמת העולם הראשונה (1914) והמהפכה הבולשביקית ברוסיה (1917) ומלחמת האזרחים הביאו נחשול ענק של פליטים יהודיים ורוסיים כאחד, כך שבשנת 1920 מספר היהודים בחרבין עבר את ה-20,000, מספר השיא של כל ימי הנוכחות היהודית שם.

לגבי כמה מן היהודים, חרבין היתה תחנת מעבר זמנית בלבד בדרכם דרומה לטייננטסין, שנחאי, הונגקונג ולארה"ב. כיבושה של סין הצפון-מזרחית והיוסודה על ידם של קיסרות הבובות מנג'ו-גו הנחיתה מכה אדירה לא רק על התפתחותם של מפעלים כלכליים יהודיים, אלא אף לקיומה של הקהילה כולה. הלאמת הרכוש היהודי והעלמת עין מהתגרות של הרוסיים "הלבנים" ביהודים אילצו יזמים יהודיים רבים להגר אל מחוץ לתחומי מנצ'וריה אל סין שבפנים החומה הגדולה אשר היתה אז בשליטה המעשית של מעצמות המערב. מתחילת קיומה היתה קהילת יהודי חרבין

הקהילה היהודית של חרבין לא היתה אלא ארגון גג גדול של קהילות יהודיות בשטח של שלוש המחוזות הצפון מזרחיים של סין ומונגוליה הפנימית של ימינו שם השתקעו אלפי יהודים בסוף המאה ה-19 ותחילת המאה ה-20. חרבין הינה נמל נהר בעל יציאה לים הפיני. נמל זה שירת את חילר, מנצ'אולי, ג'י-לין, דליין (דיירן) וערים סמוכות אחרות. במובן זה הקהילה היהודית בחרבין הינה חלק בלתי נפרד של ההתיישבות היהודית בסין בת זמננו אשר לקבוע את תחילתה קל יותר מאשר את תחילת ההתיישבות היהודית בסין המסורתית בקייפנג.

מאז שנת 1725, כאשר הקיסר יונג צ'נג הגלה את הכמרים המערביים, עד לשנת 1840, היתה סין ארץ סגורה לחלוטין להתיישבות הזרה. מלחמת האופיום הראשונה בין סין ואנגליה (1839-1842) שמה קץ למצב זה. עם תום המלחמה בה הוכתה סין שוק על ירך, היא נאלצה לפתוח חמישה נמלים למסחר בינלאומי ולהתיישבות זרה.

במשך מאה השנים הבאות הפכו הונגקונג, שנחאי וטייננטסין (היום טיינג'ין), חרבין (מאוחר יותר) וערים רבות אחרות למרכזים קהילתיים יהודיים. אפשר אפוא לקבוע כי הגירתם של היהודים לסין המזרחית החלה במחציתה השנייה של המאה ה-19 כאשר המעצמות האירופיות אילצו את סין בכוח הנשק לפתוח את שעריה למסחר בינלאומי והתיישבות של הזרים בה.

הגל הראשון של הגירת היהודים היה כאמור מבגדד ובומביי להונגקונג, שנחאי וטייננטסין. הגל השני בא מרוסיה - לחרבין וכמה עיירות בצפון מזרח סין (מנצ'וריה). שלא כיהודים ה"ספרדים" שהגיעו לדרום סין, היו יהודי חרבין ממוצא "אשכנזי" (אירופי). בעוד שיהודים מבגדד ובומביי (דוברי אנגלית) חיפשו בסין אפשרויות מסחריות כדי לצבור הון, הרי יהודי רוסיה נמלטו משם מפני הפוגרומים והגזרות של ממשלת הצאר ניקולאי האנטישמית.

חרבין נוסדה בשנת 1898 על ידי המהנדסים הרוסים על שפת הנהר סונגארי (סונגחווא) ליד כפר דייגים קטן חא-אר-בינג. הם קבעו בה את המטה שלהם לפרוייקט של בניית מסילת ברזל הסינית המזרחית הידועה כ-Q.T.D. מגבול רוסיה לולדיוסטוק על הים הפיני דרך שטחי מחוזות חיילונג-ג'יאנג וגירין (ג'י-לינג). זכיון לבניית המסילה נמסר לרוסיה במסגרת "חוזה לעזרה הדדית נגד תוקפנות יפנית אפשרית". על פי תנאי החוזה ניתנו לרוסיה גם זכויות חוץ טריטוריאליות על רצועת אדמה ברוחב של 2.5 מייל לכל צד

לא רק תה ואורז יש בסין

מאת: שיר-לי גולן-מאירי - ידיעות אחרונות

הדיאטנית הקלינית ליאורה חוברה מבססת את סיפורה החדש, "הדיאטה הסינית להרזיה ולבריאות" על עקרונות התזונה הסינית ועל התאמתם לחיינו המערביים. הכירו בבקשה (ויישמו בתבונה) את המזונות שיעשירו את גופכם בצ', את הדרכים לחיזוק הטחול ואת המלחמה בליחה. ונא לא להיבהל: השינוי לא מוכרח להיות קיצוני.

תשכחו רגע כל מה שנדמה לכם שאתם יודעים על דיאטות, ותחשבו על הטחול. כן, האיבר הגדול הזה, שנמצא מתחת לבטן מצד שמאל, שומר על הדם מגופים זרים ואוגר אותו. זהו, יאמרו לכם מיליארד סינים, האיבר המרכזי המשפיע על העיכול, על חילוף החומרים, על מנגנון השובע והרעב, על הכמיהה למתוק וכן, גם על ההשמנה. ואצלנו, מערביים מודרניים שכמונו, הטחול ברוב המקרים חלש. ולכן, במקום לייצר מהמזון שאנחנו אוכלים צ', כלומר אנרגיה, הוא מייצר ממנו ליחה. או, בתרגום למערבית-מודרנית, שומן.

מה נעשה עם המידע הזה? ובכן, כאן מגיע תורה של הדיאטנית הקלינית ליאורה חוברה. בימים אלה יוצא לאור ספרה החדש, "הדיאטה הסינית להרזיה ולבריאות" (הוצאת "כנרת"), שמציעה הסתכלות אחרת על ההשמנה, הגורמים לה ובעיקר הדרכים למניעתה ולמאבק בה. הספר מביא שיטת הרזיה המתאימה את התזונה הסינית לחיים בארץ. השינוי, תתפלאו, לא חייב להיות מהפכני.

"הקביעה שההשמנה היא מחלה כרונית, מקוממת", טוענת ליאורה חוברה בספרה, "כיוון שמחלה כרונית היא כזו שאינה ניתנת לריפוי, בעוד שהשמנה בהחלט ניתנת לריפוי, כדבר התלוי באדם עצמו. דווקא בעידן השפע, שהמזון בו זמין, רב, מגוון ועשיר, כשנראה שלכאורה אין מחסור, סובלים רבים ממחסור באבות מזון חיוניים, בוויטמינים ובמינרלים.

אנחנו עדים למחלות הנובעות ממחסור, כמו ירידה בצפיפות העצם, ולמחלות רבות הנובעות ממחסור בוויטמינים ובמינרלים. לעומת זאת, גופם של רבים סובל מעודף - עודף בקלוריות, בשומנים ובסוכרים, עודף המצטבר ומעיק על מערכות הגוף השונות ומקשה עלינו את התיפקוד היומיומי הפשוט: נשימה, טיפוס במדרגות, התכופפות לצורך שריכת נעליים או הליכה קצרה ברגל. העודף הזה גורם לשורה ארוכה של רעות

חולות, הנובעות מהשמנה, וההשמנה נובעת מאכילה לא נכונה של סוגי מזון שאינם מתאימים."

המחיר שמשלם מי שחי בגוף שנושא עליו עודף משקל, מזכירה חוברה, גדול פי כמה מהמחיר הכרוך בויתור על הושטת יד נוספת לעבר פרוסת עוגה או בורקס.

חוברה: "לפי השקפת הרפואה הסינית עתיקת היום, מזון המתאים לגוף יעשיר את הגוף בצ', כלומר, באנרגיה. לעומת זאת, אם נאכל מזון דל בצ', הגוף ייצר ממנו ליחה, שתצטבר מתחת לעור ותגרום להשמנה. ליחה זאת גם תגרום לגוף לשנות את העדפויות: אדם הסובל מליחה יעדיף מזון מתוק ושומני, שיגרום לגוף לייצר יותר ליחה וחוזר חלילה. כלומר, נוצר מעגל קסמים בעייתי, שצריך לשבור ולסובב לכיוון ההפוך."

כשזרמת הצ' אינה חלקה, מסבירה חוברה בספרה, נוצרות "היתקעויות". אלה יורגשו פיזית בכאבים, עצירות, השמנה ותופעות קדם-וסתיות. כדי לשמור על הצ', זה שאיתו נולדנו ושאותו אנו מפיקים מהאוויר, מהמזון, מהמגע עם אחרים ומסימפטיה שאחרים מעניקים לנו, חשוב להקפיד על תזונה נכונה, התעמלות ותרגילי נשימה, מנוחה ושינה, טיפול רפואי מונע ויחסי מין במינון נכון. כן, כן, לדעת הסינים עודף יחסי מין עלול לגרום בקרב גברים בלבד, פגיעה בצ', המצוי בזרע. זה, מספרת חוברה אחד הגורמים להתפתחות שיטות לקיום יחסי מין ללא שפיכה, דוגמת הטנטרה, במזרח הרחוק.

אבל נחזור לדיאטה. חולשת הטחול, כותבת חוברה, היא אולי התסמונת השכיחה ביותר במדינות המערב. היא מתבטאת לרוב בהשמנה, בצורך מוגבר במאכלים מתוקים, באכילה הנמשכת כל היום, בהצטברות ליחה במקומות נוספים בגוף, כמו הראש, מערכת העיכול, העור ומערכת הנשימה. היא מתבטאת גם כקנדידה ואגינלית, בחוסר סדירות ובעצירות אחרות במערכת העיכול, בחולשה כללית, באנמיה, בחוסר ריכוז, בטחורים, בבעיות חניכיים ובדליות ברגליים.

חוברה מציעה בספר שאלון קצר לבדיקת מצב הטחול:

- האם אתם סובלים מעודף משקל?
- האם אתם סובלים מרעב מוגבר, שלעיתים אתם חשים כי אינו נשלט?

• האם אתם סובלים מצורך עז במזון בעל טעם מתוק?

• האם אתם סובלים מליחה בדרכי הנשימה?

• לנשים: האם אתן סובלות מקנדידה ואגינלית?

• האם אתם סובלים לעיתים קרובות מחולשה ועייפות?

• האם אתם סובלים מחוסר ריכוז ומחוסר יכולת למקד את המחשבות?

• האם אתם סובלים בתדירות גבוהה יחסית מאקנה, מאבצסים או מהרפס?

• האם אתם סובלים מטחורים, מבעיות חניכיים, מדליות ברגליים?

• האם מופיע על לשונכם חיפוי עבה לעיתים קרובות?

• האם מופיעים על לשונכם סימני שיניים?

• האם אתם חשים במקרים רבים תחושת כובד?

• האם אתם סובלים מאי-נוחות במערכת העיכול, מגזים או מנפיחות?

• האם אתם סובלים מאי-סדירות בפעולת מערכת העיכול?

אם אתם סובלים משלושה-ארבעה סימפטומים או יותר מבין אלה, כותבת חוברה, "סביר להניח שאתם סובלים מחולשת הטחול". מה עושים? מחזקים אותו.

"חיזוק הטחול", אומרת חוברה, "מתבסס על שני יסודות: הוצאת המזונות המחלישים אותו ותיגבור המזונות המחזקים אותו. המזונות שרצוי להוציא לגמרי מהתפריט, או להימנע מהם ככל האפשר, הם: סוכר לבן וכל מזון המכיל אותו, כלומר עוגות ועוגיות, גלידות, סוכריות, מסטיקים, משקאות ממותקים וכו', קמח לבן ומזונות המכילים אותו, כפסטות, פתייתים, סולת רגילה, עוגות ומאפים מלוחים, מזון עשיר בשומן, כמו גבינות ומוצרי חלב המכילים מעל חמישה אחוזי שומן, בשרים ושמינים, פיצוחים קלויים, חמאה, מרגרינה, חטיפי בוטנים וחמאת בוטנים, מזונות המכילים צבעי מאכל מלאכותיים וחומרי שימור, דברי מאפה המכילים שמרים, מזונות בטמפרטורה נמוכה או בעלי אנרגיה מקררת, כירקות ופירות טריים או קפואים, מוצרים מחלב בקר, שתייה קרה, מנטה ונענעל."

נדמה לכם עכשיו שזהו, בלי כל אלה חייכם אינם חיים ולא תשרדו יום אחד?

טעות. כי ברשימת המזונות מחזקי הטחול ניתן למצוא דגנים מלאים, ירקות כתומים וצהובים, פירות מיובשים (רצוי אורגניים), מוצרי חלב בכמויות מוגבלות עם עדיפות לאלה המבוססים על חלב צאן, עוף והודו ללא עור, דגים, טחול, שומן בכמות מוגבלת, תבלינים כקינמון, הל, ציפורן, זנגביל, פלפל שחור בכמות מוגבלת, כמון, כורכום, עשבי תיבול ירוקים ורוזמרין, מזונות מחממים, כלומר, כאלה שבשולו לאורך זמן, ובהם דגנים וקטניות, ירקות כתומים ועוד, מים בטמפרטורת החדר וחליטות צמחים, בעיקר יסמין, קינמון ותה ירוק. ומה עם מתוקים? אל דאגה, גם הם נכללים בדיאטה הסינית שמציעה חברה, בטוויסט מתבקש. בספרה היא מציעה שלוש גישות למתוק: הפסקה מוחלטת של צריכת סוכר לבן, שילוב מתוקים טבעיים בתפריט (למשל, כף צימוקים באורז, מרק דלעת כחלק מארוחה בשרית, או אבטיח עם גבינה

מלוחה), ואפשרות שלישית, אם אתם חשית בצורך, אכילת מאכל מתוק יומי אמיתי, טבעי ומוגבל, בנוסף. תוספת יומית זו יכולה להיות, לדוגמה, שתי עוגיות גרנולה מקמח מלא, ופל על בסיס קמח מלא וסירופ מיפל, שני ממתקי תמרים ואגוזים, שניתן להשיג בחנויות הטבע, או כמות מוגבלת מהעוגות והלחמים המתוקים שדרכי הכנתם מפורטת בספר. כדי "להפוך את הייאוש ליותר נוח", כהגדרתה, מציעה חברה (כצפוי, יש לומר) להקפיד על פעילות גופנית קבועה, לומר "לא" לרעב, לארגן לעצמנו תמיכה בתהליך ההרזיה ולא להתייאש, לא להתייאש, גם כשהירידה במשקל נתקעת.

בנוסף, היא אומרת, חשוב להקפיד על "הרגלים מחזקי טחול", המוכרים בהקשר אחר לכל מי שהתנסה בחייו בדיאטה: לא לצפות בטלוויזיה או לקרוא עיתון בזמן האכילה, ללעוס לאט, לאכול הרבה ארוחות קטנות, להקפיד על ארוחת בוקר ולהפסיק

לאכול לשעתיים לפני השינה. "בדברים מסויימים לא המצאתי את הגלגל", היא מודה, "אבל כשצריך לעשות שינוי, זה לא קל, ולפעמים, כשמביאים לאדם כיון מחשבה אחר לביצוע השינוי, הוא חושב על דברים אחרת ופתאום מרגיש שהוא יכול לעשות את זה. וזה מה שחשוב".

חברה מרגישה שהשינוי שהיא מציעה לא חייב להיות דרסטי, ודאי לא באופן מידי. "הרבה מטפלים בגישות המשלימות נראים קיצוניים אנשים נוהרים אליהם, עומדים בהנחיות תקופה קצרה ונשברים. אני מציעה למצוא את האמצע, לחיות חיים נורמליים ולהרוויח מה שאפשר מהרפואה הסינית. עדיף לאכול 50 אחוז פחות קמח לבן, מאשר לאכול רק אותו. היום ניתן למצוא בכל מקום אלטרנטיבה למזון הלא רצוי, אבל גם אם אדם מקבל החלטה שלבית הוא מכניס רק לחם מקמח מלא, ובחוף, מידי פעם, הוא אוכל לחמניה רגילה - זה בסדר".

אמנות של סבלנות

חיתוך עדין בנייר היא אמנות עממית סינית עתיקת ימים ואהודה מאד בקרב העם הסיני. היא נולדה בעיר אי-צ'נג בדרום סין בעת השושלת חאן המאוחרת (-947-960, ע.פ.), בעיקר במחוז ג'י-ג'אנג, הודות למגע מסחרי עם ארצות חוץ.

"פרח הדרקון"

הסגנון הדרומי העדין והאזורי של חיתוך בנייר הוא שונה לחלוטין מסגנונו הצפוני הגס יותר. יש לו מסורת של כ-700 שנה. לראשונה הופיע הסגנון "פרח הדרקון" בתור קישוט על "ספינות הדרקון" בחגיגות אביב של "מנורות הדרקון". הוא הלך והתפתח עם הזמן, בייחוד עם הופעתן של מנורות צבעוניות.

ייעודן של "מנורות הדרקון" היה לגרש רוחות רעות ולבקש מן האלים מתן ברכה ושבע. במשך החגיגות נערכות תחרויות בעלות פרסים יוקרתיים לחיתוך "פרח נייר" היפה ביותר.

התנאי לכך הוא החיתוך העדין והמסובך ביותר, דיוקו המירבי והחוש האסתטי של האומן.

אמני החיתוך העדין לא הסתפקו בנושא הדרקון בלבד. בימינו אנו תמצאו בגלריות וחנויות למוצרי אמנות עממית גם חיתוכים על נושאים בני זמננו, כגון פרחים, ציפורים, חיות, דיוקנים של גיבורי המיתולוגיה

הסינית (גם אלה של גיבורי המפכה הקומוניסטית) וכמוכן נוספים הרריים. בשנות ה-60 שני חיתוכי נייר מדהימים פרי ידיהם של אמנים אלמונים, הוצגו בפקין: תבנית של 100 פרחים החתוכה על פיסת נייר בגודל של... סנטימטר מרובע אחד. מספרים כי נשיא ארה"ב ריצ'ארד ניקסון, אשר ביקר בסין באותה עת, לא יכול היה להוריד את עיניו מיצירה זו. אך אין זה השיא ליכולת של אמן חיתוך עדין סיני: יש גם היוצרים פסלי נייר סגוגניים על ידי הוספת שכבה על גבי שכבה של נדבכי נייר צבעוני.

איך עושים זאת?

ראשית כל, מתבצע החיתוך על נייר רך שמוצר במיוחד לצורך זה. האמנים משתמשים בסכינים המושחזות בדיוקנות מרבית. בדרך כלל נעשית העבודה בארבעה להבים, כל אחד בעובי שונה, המושחזים ע"י האמן עצמו.

לפני החיתוך, הצורה המדוייקת של הנושא, נרשמת על הנייר אשר לאחר מכן מרטיבים אותו במים וחושפים לעשן הגורם לרישום להופיע על פני הנייר עם התייבשות.

הם ממשיכים במסורת

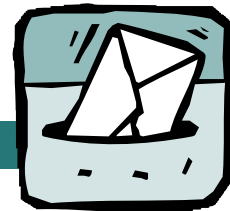
למרות גילו המופלג (77), מבצע לין באנג-דונג "פרח דרקון" אחד ליום - כל יום. הוא

אומר: "כל עוד ידי איתנה, לא אוותר על יום אחד של עבודה בה עסקו אבי, סבי ואבות אבותיהם במשך הדורות. גם אני עבדתי באמנות זו זה יותר מארבעים שנה. לין נולד למשפחת אמני חיתוך עדין בעלת שם. אביו היה מומחה לחיתוך דיוקני בודהה וגיבורי המיתולוגיה הסינית. הוא התחיל ללמוד את החיתוך העדין בגיל 13, ובהיותו נער כישוריו וחרוץ, הוא פיתח חידושים ויצר את סגנונו האישי. הוא לא עצר בהעתקת דגמים ישנים, אלא התחיל לעסוק בנושאים בני זמננו. הוא אומר: "מקצוע זה לא מביא עושר, אך הוא מביא משהו ששום עושר לא יביא: הוא מביא אושר." הוא שבע רצון שגם בנו הולך בעקבותיו.

אמן חיתוך עדין אחר הוא צ'ן יו-חוא. הוא החל לומד את האומנות החיתוך העדין בהיותו בן 15, ועכשיו, בגיל 25, הוא נחשב לאומן המקצועי הצעיר ביותר בסין. מורהו היה אביו, צ'ן צ'ו פן, אומן בעל מוניטין ומי שיכול ליצור תבנית בעלת 52 קווים חדים על שטח של סנטימטר אחד.

אומר צ'ן יו-חוא: "מילדותי הייתי מוקסם ע"י עבודת אבי. כאשר הייתי רואה אדם חותך נייר, הייתי עוזב את הכל ועוקב איך הוא משחיז את סכינו וחותר את "פרחי הדרקון" שלו. בגיל 15 יכולתי כבר לבצע עבודות פשוטות". צ'ן זכה לפרסים יוקרתיים בתחרויות שונות.

לכבוד תדי קאופמן,
י"ר אגוד יוצאי סין.

תדי שלום,
בהמשך לשיחתנו,

בתחילת חודש אוגוסט יצא צוות ההפקה הישראלי, המורכב מארבעה משתתפים, לרוסיה ולסין על מנת לצלם סרט דוקומנטארי אודות המסע ברכבת הטרנס סיבירית (או לשם הדיוק הרכבת הטרנס מנצ'ורית).

הסרט מופק ע"י מיכאל שרפשטיין (טופיה הפקות) והוא ישודר לכשיושלם בערוץ 2 של הטלוויזיה הישראלית.

על פי התוכנית נתחיל את הצילומים במוסקבה ומשם נצא לאורך המסילה עד ביג'ין שבסין. לאורך הדרך נבצע מספר עצירות במקומות בעלי עניין עבור מטיילים ישראלים צעירים, כאגם בייקל, והערים אירקוצק, אולן אודה, חרבין ובייג'ין.

לסין נגיע ב-21.8 ונשהה בה עד ה-27.8.

פרט לצילום הנופים והווי החיים לאורך המסילה, כבמאי הסרט, הייתי מעוניין להציג גם את הנקודה היהודית. לבקר בבית הכנסת במוסקבה ובערים אחרות לאורך הדרך ולספר את סיפורה של הקהילה היהודית בחרבין.

אשמח אם תוכל לתת לנו שמות אנשי קשר ומספרי טלפון של גורמים ואנשים אשר יוכלו לעזור לנו "לגלות" ולהביא בפני המצלמה את סיפורה של יהדות סין בעבר ואת שרידיה הויזואליים בהווה.

עפ"י דרישתך, אשמח לצרף כל פרט נוסף אודות הצוות, ההפקה והסרט המתוכנן.

בתודה מראש,
שי פוגלמן

מר יוסי קליין,
מה שלומך?

רציתי להודות לכם על הספר - (יהדות חרבין אשר בלבי). הספר היה מעניין מאוד! אשמח אם תוכל למסור למר תדי קאופמן שאני מודה לו על הספר וכי הוא היה אינפורמטיבי מאוד ומצוין לקריאה. חשפתם אותי לנושא מרתק שאני משוכנע שעוד רבים ירצו להיחשף אליו.

האם לדעתכם יהיה אפשר לקיים הרצאה בנושא באוניברסיטת תל אביב במהלך השנה הבאה?

בכל מקרה, אנחנו עוד נדבר לקראת פתיחת שנת הלימודים הבאה (סוף אוקטובר).

לבינתיים תודה רבה!

ניר שאולסקי,

י"ר תא סטודנטים ישראל-מזרח אסיה
באוניברסיטת תל אביב

מר קאופמן היקר,
בגליון בולטין מס' 383 פורסמה תמונה תחתיה נכתב - תיאטרון יהודי בשנחאי נובמבר 1927. למעשה היא של תיאטרון יהודי בדיירן נובמבר 1937.
בין המשתתפים פרידה לרנר, וולף, מרק קפצן, שורה קרמר וריבה קלנציק.

תערוכה מפרי מכחולו של הצייר הסיני Lu Zhe De.
מר Lu הוא צייר ידוע, יליד שנחאי שהתגורר במשך כעשור באוסטריה - שם למד, יצר והציג תערוכות. מר לו שב לפני מספר שנים ומתגורר כיום בשנחאי.

במהלך הקריירה האומנותית שלו הציג מר לו תערוכות יחיד במגוון אתרים בסין ובחו"ל.

תערוכת "Jews in China" הוצגה במספר אתרים מכובדים באוסטריה ובסין - ובהם: המוזיאון האורבני של שנחאי (שאירח בתקופה האחרונה תערוכות של פיקאסו ושל דאלי), בית העיריה של וינה, כמו גם בבייג'ינג, ובחרבין.

מר לו הוא יד יקר ואוהד, ומגלה יחס חם במיוחד כלפי העם היהודי ומדינת ישראל. במהלך שיחותינו עם הנ"ל הביע האמן רצון עז להציג התערוכה בישראל במהלך שנת 2005. כפי שצינתי בשיחתנו - סבורני כי בית התפוצות עשוי להיות הבית המתאים לתערוכה זו.

אוצרת התערוכה (ואמנית בפני עצמה), המלווה את מר לו מאז שהותו בווינה, היא הגב' Sieglinde Simbuerger. אף היא ידידת אמת ליהדות ולישראל.

תדי היקר,
תודה על ספרך: "יהדות חרבין אשר בלבי" אותו הואלת להעביר אלי בליווי דברי ברכה.

אני מייחס הערכה רבה לעבודתך החשובה בלקטך פרט לפרט, ואת יוזמתך להוציא לאור ספר זה המביא תמונה שלמה של קורות יהדות חרבין-סין ושל עלייתך לארץ.

הסיפורים קטנים לכאורה, העולים מן החומר הכתוב, הם שמעידים נאמנה על אווירה ואורח חיים ובכך תורמים להבנת הסאגה הציונית הגדולה, למען בני משפחתך ולמען הדורות הבאים.

בברכת יישר כוח והרבה נחת ובריאות לך ולמשפחה,
שמעון פרס

המשנה לראש הממשלה.

כאשר שאלו את ד"ר שוורץ מאוחר יותר, למה הגיע בכלל למוקדן, לא הייתה באמתחתו תשובה ברורה. משרת רופא בכיר כבר הייתה לו בחרבין, אז מה אילץ אותו לנסוע דווקא למוקדן, בחיפוש אחר עבודה חדשה?

אולי קיווה בסתר ליבו, שהמשרה המוצעת תהיה מעניינת יותר, או אולי תגדיל את הכנסתו החודשית וסוף סוף יוכלו הוא ואשתו לינה לשכור לעצמם מגורים נאותים.

כל כך ציפו כל השנים לתינוק, אך זה בושש משום מה להגיע. נראה היה שאין לכך כל סיבה רפואית. לינה, אשתו, בריאה הייתה למרות צליעתה הקלה. ואילו הוא, לדברי אימו, מעולם לא חלה, אפילו לא במחלות ילדות.

לאחר שסייר בעיר וראה שהאוכלוסייה האירופאית בה מועטה, ולא כל שכן האוכלוסייה היהודית, גמלה בלבו ההחלטה לשוב לחרבין. אפילו חש הקלה, כאשר עשה דרכו אל עבר תחנת הרכבת, מתנער מכל הרוכלים הסינים שניסו בכל כוחם למכור לו את מרכולתם הדלה.

כשכרטיס הרכבת בכיסו, הוברר לו שיהיה עליו להמתין כשעתיים לרכבת הנוסעת לחרבין. למזלו, מצא במרחק מה מקום על ספסל ליד אישה רוסייה עמוסת סמרטוטים ולא עבר זמן רב עד ששקע בקריאת ספר חדש בנושאים רפואיים שנשלח אליו לא מכבר מצרפת.

פתאום חש שאי מי מושך אותו בזרועו. היתה זו האישה שישבה לידו. מתוך הסמרטוטים שהחזיקה בקע קול חלוש של תינוק.

● האם רופא אתה אדוני? שאלה.
● כן, ענה לה בחוסר רצון.
● אנא, בדוק את הילד, בוכה הוא כבר כמה ימים. גם לאכול אינו רוצה. וכסף אין לי לפנות לרופא. בבקשה, תביט בילד.

מאד היה רוצה לסרב לה. העיף מבט חטוף בשעונו וראה שעוד זמן רב לפניו עד בואה של הרכבת. העיניים ירוקות, מלאות הדמעה שהציצו בו מבעד לסמרטוטים עשו את שלהן. ועוד לפני שידע מה הוא עושה. הניח את התינוק על הספסל, מקלף אותו מכל השכבות שעטפוהו.

עור ועצמות, אמר לעצמו. מי יודע אם יחיה עד הבוקר.
● בן כמה הוא? שאל.
● שנה ושמונה חודשים מלאו לו זה מכבר. ענתה האישה.

● ואני חשבתי שהוא בן כמה חודשים בלבד. לבית חולים קחי אותו בדחיפות, לעירי הוא זקוק, לחום, לתרופות, למזון, אחרת ימות הוא אצלך במהרה.

● וכי כיצד בית חולים? ומאיפה אקח כסף? אתה אדוני, רופא הינך, ורואה אני כי בן אדם

טוב עומד לפני. אנא, קחהו עימך, ואהיה אסירת תודה לך לעולמים. ואף אתפלל לשלומך ולשלום הילד לפני ישו אדוננו.

● יהודי אני, ושמי אברם שוורץ. נוסע אני לחרבין ולא אוכל לקחת עימי את הילד. אך האישה כבר נשאה רגליה, ומרחוק רק קראה:

● קוראים לו סשה. אבוא לבקר. ונעלמה כלא היתה בתוך ההמון שסביב.

יושב היה על הספסל כאובד עצות. להשאיר את הילד לא יכול היה וגם לרוץ אחר האישה כשתינוק בזרועותיו נראה ככלתי אפשרי.

תחושת אחריות של רופא גרמה לו להתעשת ולו במעט. עוד הספיק לקנות אצל אחת הרוכלות מטפחת צמר חומה וגדולה בה עטף את התינוק וקפץ עמו אל הרכבת כשזו כבר התחילה לנוע. הייתה זו נסיעה ארוכה של למעלה מיממה, ונדמה היה שלא יהיה לה סוף.

הוא הצליח להשקות את הפעוט במעט תה חם שהיה שמור עמו בתוך תרמוס גדול. הניח מעט גרגירי סוכר על קצה הכפית אותן ליקק הקטן בתענוג.

● גרגרן אתה, חשב וחיך לעצמו, לו רק תחזיק מעמד עד חרבין.

סשה החזיק מעמד. כחודש ימים שכב בבית החולים היהודי שבעיר.

כבר שם דבק בו השם שוורץ ועל תיק החולה נכתב: סשה שוורץ. ומאחר ואיש מבני משפחתו לא בא לבקרו אך טבעי היה לראות בד"ר שוורץ את אביו מאמצו.

לינה ראתה את סשה רק מקץ חודש ימים. עד אז כבר הבריאה והעלה בשר. הילד החייכן בעל העיניים הירוקות שבה את ליבה. מושיט היה אליה את זרועותיו כאשר קרבה אל מיטתו. והיא בתגובה, הייתה מרימה אותו על ידה ומסתחררת עימו לקצב מנגינה השמורה בליבה.

● ניקח אותו הביתה. ביקשה מבעלה, איש לא בא לבקרו, אסופי הוא. גם ברית מילה נעשה לו בבית הכנסת. בטוחה אני שהרב לא יתנגד. אנא, אל תסרב, יודעת אני שגם אתה אוהבהו כאילו היה בנך.

רבות חשב על כך גם הוא. אין כל סיבה להשאיר את סשה בבית החולים. הילד כבר עומד זקוף במיטתו, אווז בסורגים ומנענע אותם בחזקה. מבקש לצאת, לעשות את צעדיו הראשונים. ומשנקפו הימים ולא שמעו דבר ממשפחת הילד, לקחו אותו בשמחה לביתם. השנים חלפו.

פעמי מלחמת העולם השנייה חדרו לחרבין רק בסופה, עם כניסת הצבא האדום לעיר. עידן חדש של חרדה החל.

מנהל בית החולים נעצר, יחד עמו נעצרו עוד תושבים רבים.

את ד"ר שוורץ עצרו ברחוב:

● באיזו שנה הגעת לכאן מרוסיה? נשאל.

● ב-1929 - ענה לתומו.

הייתה זו תשובה הרת גורל. ב-1924 ניתנו האשרות האחרונות להגירה, לאחריה הגיעו כל אלה שהצליחו לחצות את הגבול בגניבה. נתיניה של רוסיה, מהגרים לא חוקיים שדינם אחד.

לינה וסשה לא זכו יותר לראות את אברם שוורץ בחיים. שנים רבות אחר כך, כאשר החלו העצורים לשוב לבתיהם, נודע להם שנשלח למכרות בקזחסטאן, לקה בדזינטריה קשה ונפטר.

החיים לא חזרו עוד למסלולם. לינה עשתה כמיטב יכולתה לפרנס את עצמה ואת סשה. כשמלאו לו שש, החל לבקר בגן הילדים היהודי הצמוד לבית הספר. דמות אביו מאמצו הלכה והיטשטשה ורק באמצעות תמונות באלבום הזכירו לו את האיש. באותם הימים, עדיין חיכו שתיפתח הדלת ויראו אותו שב אליהם כאילו מאום לא קרה. באחד הימים מששבו מגן הילדים, מצאו ליד דלתם אישה רוסייה ממתנה.

● אני לד"ר שוורץ, אמרה.

● ד"ר שוורץ לא נמצא, ענתה לינה. לפתע הרגישה עצמה מתגוננת.

● אתה סשה? שאלה האישה.

● כן, אני סשה, ומי את? ענה לה.

ועוד בטרם סיים את תשובתו מצא עצמו חבוק בזרועותיה של האישה. וזו בוכה ומרטיבה אותו בדמעותיה וחוזרת וממלמלת:

● אני יאמך, סשה, אמך.

לינה כבר לא זכרה כיצד פתחה את הדלת וכיצד מצאו את עצמם שלושתם בתוך הדירה. ביד רועדת מזגה לאישה תה. וזו מצידה, סיפרה על צרותיה, ועל כך שעד עתה לא הייתה הפרוטה מצויה בכיסה ולא יכלה לבוא לבקר את בנה. בטוחה הייתה שד"ר שוורץ יטפל בו כיאות. והנה, עכשיו, מצא בעלה עבודה, עובד הוא אצל הרוסים ועל כן, באה במטרה אחת ויחידה - להחזיר את סשה הביתה.

לינה סירבה לשמוע. מגוננת, מתחננת, מדברת אל לב האישה, ללא הועיל. הידפקה על דלת השכנים, ביקשה עזרה, שיקראו למישהו, שיגידו שזו טעות, שסשה הוא בנה.

האישה הציגה תעודת לידה. ללינה לעומתה לא היה כל מסמך רשמי.

● אין מה לעשות, אמר הפרקליט שנזעק (המשך בעמ' 27)

מתכוון לחזור למוקדן שם הוא קיבל עבודה בחברה לעיצוב פנים.

פיאן שאן, קליגראף ומשורר ואשתו הציירת ליו טונג מתפרנסים בכבוד. היא מציירת עבור גלריה גדולה בפקין על פי חוזה שנתי ואילו בעלה חורט חותמות שמיות בשנהב ואבן ירקן ומוכר אותן באותה גלריה.

בשנות ה-90 המוקדמות צילם ג'או טייה ליין (כותב מאמר זה) סדרת צילומים גדולה מחיי בתי הבושת של שנחאי. הצילומים היו כה ריאליים ובו בזמן כה אנושיים עד שזיכו את הצלם בפירסום כלל סיני ודחפו את השלטונות לפעול נגד הנגע החברתי של ניצול נשים לעסוק בזנות. לא מכבר עבר ג'או לגור בסונג-ג'ואן שם ייסד את הסטודיו שלו.

גם כאן, כמו בכל מקום אחר מופנה עדשת מצלמתו כלפי עלובי החיים, הפעם כלפי המאבק של אמנים צעירים בעד טוהר של האמנות ונגד הגישה המטריאליסטית. הוא קרא לסדרה החדשה שלו "לא על הלחם לבדו..."

(מאנגלית ע.פ.)

אני מרוויח פחות ממישהו שמצייר למען רווח". ליו ליין הינו מתמחה בציור בצבעי מים. תמונותיו "אבסטרקטים" עדיני גוונים. בתחילה הוא קנה בית גדול, אך מאוחר יותר נאלץ למכרו ולקנות ביקתה קטנה. אך אין הוא מצטער על כך: "אינני מצייר תמונות גדולות", הוא אומר, "לפורמט שלי מספיק לי סטודיו קטן". היתה לו תלמידה לציור, עכשיו היא אשתו.

לאו שאן, שכנו של ליו ליין, הינו גנן במקצועו. הוא פתח בסונג-ג'ואן מסעדה קטנה, אולם לרוב הציירים אין כסף כדי לאכול במסעדות אפילו במחירים של לאו שאן.

העסק לא הצליח והוא חושב לסגור את המסעדה ולחזור למקצועו המקורי. בערבים הוא מנגן גיטרה ושר שירים עצובים לכלבו "פנג" ("ידיד") הרגיל לשכב ליד תנור הברזל ולהקשיב לשיריו של בעליו.

מול לאו סן גר טאו-טאו הגידם. הוא איבד את זרועו השמאלית בתאונת דרכים במוקדן שם הוא התגורר לפני שעבר לסונג-ג'ואן. הוא אדריכל במקצועו המתמחה ברישום. חברתו הציירת עזבה לצרפת ללמוד אמנות וטאו-טאו

באביב 1994 שני חברים, ציירים מפקין, עזבו את העיר ועברו לגור בסונג-ג'ואן, כפר קטן בהרים כעשרה קילומטרים מערבית לבירה. חיש מהר אמנים רבים הלכו בעקבותיהם במספרים הולכים וגדלים, כך שעכשיו בכפר וסביבתו גרים למעלה מ-300 ציירים, פסלים וקליגרפים. רובם של האמנים הינם בגיל 20 ומעלה, ולא לקח להם זמן רב כדי להחליף את דמותם העירונית ולהתמזג עם הכפריים. הם הסירו את העניבות ובגדיהם האופנתיים, לטובת הכותונת הסינית הכחולה, מכנסי ג'ינס מרווחים ונוחים, וחבשו כובעי קש רחבי שוליים. רבים גילחו את ראשם.

אחדים מן האמנים עשו "חקר שווקים" מוצלח והחלו מרוויחים כסף רב ממכירת עבודותיהם בגלריות גדולות של פקין, ורכשו סטודיו גדולים. אולם הם מיעוט בקרב ציירי סונג-ג'ואן: הרוב חי חיי עוני. משנשאל אחד מהם אם הוא עבר מהעיר לכפר מסיבות כלכליות, הוא ענה: "לגמרי לא. עברתי משום שרציתי להתרחק מחיי העיר ולהתחיל לחיות חיים חדשים. אני אוהב אמנות למען אמנות ולא איכפת לי אם

המשך מעמ' 26

● מי זאת גלינה?
הוא סיפר על גלינה, על הבית, על כך שלא יחזור לשם לעולם, ביקש לחפש אחרי אחותו, אולי אי מי יודע. אך איש לא ידע.
עשרות שנים חלפו, ששה איננו עוד ילד. הוא עלה עם אמו לישראל עם קום המדינה. לינה נפטרה זה מכבר. זיכרון אחותו שהלכה עמו בלילה לעבר הרכבת, אינו מרפה. מכתבים רבים שלח לכל קצווי עולם, אך הם נותרו ללא מענה.
שביב תקווה עדיין מפעם בו ומקווה לנס.

נ.ב: עם ששה (שם בדוי), הייתי בגן הילדים, שנה אחת בלבד. בבית הספר נפרדו דרכינו. מאז לא ראיתיו. זכרתי רק את שמו. את סיפור המעשה הזכרתי בשתי שורות בלבד בזיכרונות הקשורים לבית הספר בבולטין של איגוד יוצאי סין.

מקץ שבועיים, התקשר טלפונית. בדרך נסתרת הגיעי הבולטין לידיו. מאז אנו מדברים בטלפון מזה שנתיים ימים שיחות ארוכות. לא התראינו ולו פעם אחת.

מהשיחות הללו בניתי לי סיפור, את החלקים החסרים השלמתי לפי ראות עיני, השמות בדויים כולם. הוא אכן מחפש את אחותו עד היום הזה.

למשחקים. מקץ שבוע ימים לשהותו במקום, גמלה בליבו של ששה ההחלטה.
הוא יחזור לחרבין וייקח עמו את אחותו ושניהם יגורו ביחד אצל לינה. לא היה כל ספק בלבו שלינה, או אמה כפי שקרא לה כל השנים, תקבל את שניהם באהבה. הם חמקו מהבית עם ערב. עושים דרכם אל עבר מסילת הברזל. זמן רב הלכו לאורך המסילה. השעה המאוחרת והעייפות עשו את שלהם. בעלטה הגוברת מצאו ערמת חציר ונרדמו עליה באחת. עם בוקר התעוררו לשמע קולות של אנשים. איש סיני זקן רכן מעליהם ובידו ספל מים. הם שתו ביצמאון. למזלם ידע קצת רוסית. הם הסבירו לו שהם בדרכם לחרבין ואבדו בדרך. לאחר התייעצות ממושכת בין אנשי הקבוצה שהקיפה אותם נפלה ההחלטה, נאסף סכום כסף לקניית הכרטיסים והילדים נלקחו על עגלה רתומה לסוס לתחנת הרכבת. ששה הבטיח נמרצות להחזיר לאנשים הטובים את כספם מיד עם הגיעו הביתה. עייפים, רעבים ומלוכלכים הגיעו הילדים לחרבין. כאן התעוררה מהומה רבה. לא עבר זמן רב ולתחנת הרכבת הגיעה לינה הנרגשת. שעה ארוכה התחבקו השניים בשתיקה. ורק למחרת בבוקר, כשהוא נקי ומצוחצח לאחר שנת לילה ארוכה נזכר:
● היכן גלינה? שאל.

לעזרה. הוא בנה וכך ישאר.
ובינתיים, התיישבה האישה עם ששה על הספה, מספרת לו על הבית המחכה לו במוקדן, על הצעצועים שהכינה ועל אביו ואחותו המצפים לו בכליין עיניים.
● ניסע לשם ברכבת, אמרה, האם נסעת פעם ברכבת?
עניו של ששה אורז. הטיול ברכבת, הצעצועים המצפים לו קסמו לו מאד.
וכך, עם מזוודה מלאה בבגדים, מעט ספרים וצעצועים, נתן יד לאימו החדשה ויצא עימה לרחוב. מותיר מאחוריו את לינה בוכה בכי תמרורים כששכניה אווזים בה בל תיפול. הבית במוקדן לא דמה לבית כלל. על שולחן האוכל המלא פירורים הסתחררו זבובים באין מפריע. המיטות, כמו לא סודרו מעולם. צבע המצעים נע בין אפור לירוק. האמבטיה קולפה מהאמייל הלבן וצבע שחור של פלדה כיסה את תחתיתה. לצעצועים שהובטחו לא היה זכר. מזוודת הבגדים שהביא עמו נעלמה כלא הייתה. אביו לא הראה כל רגש משראה לראשונה את בנו.
● עוד פה להאכיל, מלמל, ונשכב אפרקדן על המיטה.
הנחמה היחידה היתה גלינה, אחותו. גדולה מסשה בשנתיים הפכה עד מהרה לחברה

זיכרונות ילד עולה מחרבין

מאת: משה ליכומנוב

אני והמוסיקה.

מוסיקה הייתה מרכיב חשוב בחיי, אשר מלווה אותי מרגע שאני זוכר את עצמי כילד קטן בחרבין ועד היום הזה. אבי אהב מאד מוסיקה מכל הסוגים, ואף על שלמד באופן מסודר רק שנה אחת בבית ספר מוסיקלי ברוסיה, ידע לנגן באופן חופשי על פסנתר, בעיקר מוסיקה קלה, שירים פופולריים, מנגינות מתוך אופרטות ומוסיקה לריקודים. הוא אהב גם להאזין למוסיקה קלאסית כמו אריות מתוך אופרות מפורסמות, מוסיקה לבלט, קונצרטים וזאת מעל לגבי תקליטים. אני זוכר איך יום אחד הוא הביא הביתה פטיפון חדיש אשר רכש בחנות היפנית "מצורה" בחרבין.

הפטיפון שהיה שיא הטכנולוגיה היפנית של אותם הימים, עם ידית להנעה, ארובה אקוסטית פנימית וראש ניקל מבריק. היה לו גם ריח מיוחד של מכשיר חדש אשר נשאר בזיכרוני עד היום.

התקליטים של המוסיקה הקלאסית היו כבדים וגדולים שהסתובבו על צלחת הפטיפון במהירות גדולה.

זמן הנגינה של כל צד היה כ-4 דקות והיה צורך להפוך את התקליט לצידו השני להמשך הנגינה. היה גם צורך להחליף את המחט לאחר נגינה של כמה תקליטים. אני כילד הוקסמתי ממכשיר הפלא החדש והייתי מאזין יחד עם אבי למוסיקה. כך במשך הזמן למדתי להכיר הרבה יצירות מוסיקליות ולמדתי להתמצא בכל אלבומי התקליטים שאבי היה רוכש בחנות צ'ורין. עם עלייתנו ארצה הבאנו עימנו גם את הפטיפון ואת התקליטים הכבדים ואני שומר אותם כמוצר ארכיאולוגי לדורות הבאים וגם נהנה להקשיב מידי פעם לצלילים שמזכירים לי את שנות ילדותי בחרבין.

לפי מנהג בלתי רשמי כל הילדים הטובים של היהודים בחרבין היו לומדים נגינה. לפיכך היה ברור שאחותי ואני נלמד לנגן. כך, אחותי החלה ללמוד נגינה על פסנתר שאבי קנה מרופא אשר הביא אותו מגרמניה לחרבין. גם את הפסנתר הבאנו עימנו ארצה והוא עומד לתפארת בסלון ביתי ומשמש כלי נגינה טוב גם כיום בהיותו בן למעלה מ-75 שנה. היה גם ברור, לכל הפחות לאימי, שאם אחותי לומדת לנגן על פסנתר אז אני אלמד לנגן על כינור, כמו האחים של אימי, אותי, כמובן, בכלל לא שאלו בנדון.

כך, ביום הולדתי ה-5, קיבלתי במתנה מדודי, כינור קטן בגודל רבע, ובזה נקבע סופית "גורלי". מורתי הראשונה לכינור

היתה בחורה קוראנית שלמדה נגינה בארה"ב וחזרה משם לחרבין. אינני זוכר שהיא הספיקה ללמד אותי הרבה. אחרי כמה חודשים היא נסעה למולדתה. המורה השני היה בחור רוסי שניגן בתזמורת אך לא היה לו מושג איך מלמדים ילדים נגינה. הוא היה חסר סבלנות, היה מתפרץ על כל שגיאה קטנה שעשיתי עד שאימי ראתה שהוא לא מתאים ללמד אותי והעיפה אותו אחרי כמה חודשים. מורתי השלישית היתה בחורה שנחשבה גאונית בנגינה אך גם היא לא ידעה איך ללמד ילדים וגם ממנה נפרדתי אחרי זמן קצר. למרות ריבוי המורים בכל זאת למדתי לנגן ואף התחלתי לאהוב את הנגינה.

לאחר העלייה ארצה לא היה באפשרותי להמשיך בלימודי הנגינה בגלל התנאים החדשים שנוצרו, התיישבות במושב, חוסר תקציב וכו'. רק לאחר הפסקה של כמה שנים התחלתי ללמוד אצל מורה לכינור, עולה מהולנד, שהיה גם מורה למוסיקה בבית ספר בו למדתי. הוא היה מורה רציני, מנצח על מקהלת בית הספר וגם היה עורך ערבים מוזיקליים שנקראו "ערב מוצארט" בהשתתפות כל תלמידיו.

גולת הכותרת של ערבים אלה הייתה הפועתו בנגינת סולו על כינור את אחת מיצירותיו של מוצארט ואנו התלמידים וכל הקהל היינו מהופנטים מרמת נגינתו המקצועית. אך לפי "המסורת" גם שעתו של מורה זה הגיעה לעזוב את נהריה וכו', לאחר כשנתיים שלמדתי אצלו, הוא חזר להולנד ושוב נשארתי בלי מורה. בזכותו הגעתי לרמה די טובה של נגינה וחבל היה להפסיק ללמוד. התחלתי לחפש מורה מתאים ומצאתי אותו בדמותו של עולה מסין, מהעיר שנחאי, אשר בצעירותו היה כנר די מפורסם וניגן בתזמורות שונות בעיר.

ברץ, בהיותו כבר פנסיונר, היה נותן שעורי נגינה לתלמידים ואני שמחתי מאוד שהוא הסכים לקבל אותי כתלמיד. היה לו חיסרון אחד רציני. הוא אהב את הטיפה המרה, כך היו מקרים שהייתי מגיע אליו לשיעור הוא היה מתחיל להרצות לי על גאוניותם של מוצארט ובאך כשעיניו אדומות ומפיו נודף ריח חזק של אלכוהול. בלית ברירה הייתי מאזין לסיפוריו במקום השיעור.

בכל יתר הפעמים הוא ידע היטב להעביר את החומר ובסופו של דבר למדתי ממנו הרבה מאוד. לאחר כשנתיים של לימודים אצלו הוא החל להשתכר בתדירות גבוהה

ואז החלטתי להפסיק את הלימודים אצלו והמשכתי רק לנגן בתזמורת של בית ספר התיכון. עם התקרב תקופת הבגרות ואחרי זה הגיוס לצה"ל, זנחתי בכלל את הנגינה בכינור אך לא את אהבתי למוסיקה.

אחד הקוריוזים הקשורים לאותה אהבה שלי למוסיקה, קרה כשהייתי חייל בגולני, יצאתי לחופשת סוף שבוע מאתר אימונים בנגב הביתה לכפר לימן. הגעתי לתל אביב בשעות הערב והחלטתי ללון בעיר ולהמשיך את דרכי הביתה למחרת. מה עושים חיילים בערב בעיר הגדולה? הולכים לסרטים או להופעות. גם אני חשבתי תחילה ללכת לאיזה סרט אך בסוקרי את המודעות נתקלתי במודעה של האופרה הישראלית על הצגת האופרה "כרמן". באולם קולנוע "קסם" לשעבר, בטיילת של תל אביב.

מבלי לחשוב פעמיים, ניגשתי לקופת האולם, קניתי כרטיס חייל ב-2.5 לירות (כן היו פעם כרטיסי חייל לאופרה...) וכך, כמו שאני לבוש עם נעלי גולני מאובקות ותרמיל על הגב, נכנסתי לאולם. אין ספק שלבושי היה קצת יוצא דופן ובלט חזק על רקע יתר הקהל שהיו לבושים חגיגית להופעה. גם ביצוע האופרה היה די מיוחד ויוצא דופן.

כרמן היתה זמרת מהפיליפינים ושרה בשפה האנגלית. הטוריאדור היה מצרפת ושר בצרפתית. דון חוזה, החייל, היה ישראלי ושר בעברית. אך מי מקשיב למילים? המוסיקה הניצחית של ביזה היא זו שקישרה בין השחקנים וכך נהניתי מאד מהאופרה שהיא אהובה עלי ביותר מכל יתר האופרות. מאז ראיתי ביצועים שונים של "כרמן", מספר פעמים, אך ההופעה ההיא של הרכב שחקנים מארצות שונות, וההופעה שלי כחייל קרבי בקהל נחרטו היטב בזיכרוני עד עצם היום הזה.

לאחר שחרורי מצה"ל הכרתי בחורה אשר ניגנה קלרינט בתזמורת הסינפוניית של חיפה. היא סידרה לי כרטיס מנוי בהנחה גדולה להופעות התזמורת.

בשנת 1964 הגיע לארץ הכנר הרוסי המפורסם ולרי קלימוב, לסדרת קונצרטים עם תזמורת חיפה. לאחר סיום הקונצרט שהוא נתן בנהריה, ביקשתי מידידתי שתסדר לי פגישה עמו מאחורי הקלעים.

ואכן, הוא הסכים לדבר איתי. החנפתי לו על נגינתו המצויינת וסיפרתי לו שהתחלתי ללמוד נגינה בסין ואחרי זה המשכתי בארץ. בסך הכול למדתי אצל 5 מורים שונים וניגנתי גם בתזמורת בית ספר. הוא חשב

(המשך בעמוד 30)

יהדות חרבין ואגדת העזרה 1914-1918

ד"ר א. קאופמן (מסמכים, זכרונות, רשימות)

ללא מקצו.

בנובמבר 1915, נפתח בית תמחוי שם קיבלו הפליטים שלוש ארוחות חמות ביום. לוועד היו שלוש חטיבות: חטיבת מזון, חטיבת רפואה וחטיבת תעסוקה. הרופאים ביקרו ב"מחסה" מידי יום ביומו. הם עבדו על בסיס התנדבותי ולא קיבלו כל שכר. בתי מרקחת בבעלות יהודית סיפקו תרופות לפליטים חינם אין כסף. חטיבת התעסוקה עשתה כל מאמץ כדי למצוא עבודה עבור הפליטים כדי למנוע השפעה הרסנית של אווירת בטלה בשל צדקה. היתה זו משימה קשה מאד באותה תקופה של שפל. עם זאת הצליח הוועד לספק עבודה לפליטים רבים ולתת הלוואות לאלה שרצו לפתוח סדנאות ועסקים זעירים פרטיים. בשנת 1915 עמד תקציב הוועד על 11,000 רובלים לחודש.

מספר הפליטים הלך וגדל ובסוף 1916 הגיע ל-1,000. הוועד שכר שני בניינים גדולים שם התגוררו 800 איש. העול הכספי הזה היה מונח על כתפי הקהילה היהודית של חרבין בלבד כי קהילות מנצ'וריה האחרות היו קטנות מדי כדי להושיט עזרה משמעותית. (בחיאלר, ציציקאר ומנצ'ולי גרו 50, 100 ו-150 איש כ"א)

בסוף 1916 קיבל ד"ר קאופמן את המברק הבא מוועד העזרה המרכזי: "מחסור כספים קיצוני אילץ את הוועד להגביל את הוצאותיו לקראת חג הפסח עד 100,000 רובלים בלבד (במקום 250,000 רובלים הדרושים למבצע) לאוכלוסייה של 30,000 יהודי גליציה ובוקובינה. בהיותנו בטוחים ברגישותם של היהודים לגבי צרכיהם של אחינו חסרי כל, אנו פונים לקהילה היהודית של חרבין לפעול באופן דחוף ביותר כדי להבטיח אספקת מצות ומזון כשר לפסח לאוכלוסייה זו." 5,000 רובלים נאספו במשך היומיים הבאים.

ב-1917 ההסתדרות הציונית ערכה מגבית של יום אחד לטובת יהודי ארץ ישראל, פולין וליטא. 22,000 רובלים שנאספו בחרבין חולקו שווה בשווה בין שלושת הקהילות: 50% נשלחו לארץ ישראל ו-50% לפולין וליטא. הוועד הצליח במשימתו: סכומי עתק של כסף נאספו והועברו לוועד המרכזי לעזרת קורבנות מלחמה יהודיים אפילו כאשר בנייני "המחסה" בחרבין היו מלאים עד אפס מקום. יהודי חרבין התלכדו במאמץ משותף

ל-14 רובעים וחברי הוועד פקדו כל משפחה יהודית וגבו את הכספים. (על פי מרשם התושבים של חרבין משנת 1913, חיו בעיר 5032 יהודים מתוך סך הכל של 43,690 נתיני רוסיה הצארית).

יהדות חרבין על כל רבדיה השיבה לפניית הוועד לתרום בהתלהבות ראוייה לשמה. כל אירוע שאורגן ע"י מוסד יהודי (קונצרט, הרצאה, וכו') הוטל עליו היטל למען קורבנות המלחמה היהודיים. תלמידי בתי הספר ערכו הצגות נוער כשכל ההכנסות היו מוקדשות לקרן עזרה. הם הגרילו את ספריהם וצעצועיהם. הספרים היהודיים היו הראשונים שתרמו יום עבודה אחד בשבוע למען המאמץ. חיש מהר באו בעקבותיהם אחרים: פקידים שכירים, רוקחים, זבנים. נתקבלו גם תרומות גדולות, אולם התורמים העיקריים היו ה"עמך" - אנשים מן השכבות הבינוניות ומטה. אפילו עניים מאד התחייבו ל-50, 30, 20 קופקות לחודש. מקרים רבים גרמו לדמעות בעיני חברי הוועד.

יום אחד נכנס ילד בן שבע למשרדו של ד"ר קאופמן. "מתי יש לכם הישיבה?" שאל. "איזו ישיבה?" "זו, אתה יודע, בנוגע למלחמה. חסכתי ששה רובלים ועשרה קופקות, ואני רוצה שתשלחו אותם ליהודים רעבים." לובה היקר! הוא חסך כסף במשך זמן רב כדי להגשים את חלומו: לרכוש רכבת זעירה הרצה על פסי ברזל "אמיתיים"... אך, לא! הוא לא צריך צעצועים. הוא יהפוך את הצעצוע ללחם לרעבים.

כאלה היו יהודי חרבין! הם נתנו מן הלב. ולבם היה גדול ונדיב.

באפריל 1915, קיבל ד"ר קאופמן מברק מהברון אלפרד גינצבורג, יו"ר ועד העזרה בפטרסבורג: רבבות של אנשים חסרי בית היו זקוקים לעזרה. הוועד בחרבין הגיב באופן מייד: נערך מבצע מיוחד אשר הניב 10,000 רובלים.

פליטי המלחמה הראשונים החלו מגיעים לחרבין באפריל 1915. באוקטובר של אותה שנה מספרם עלה מעל ל-200. הוועד שכר עבורם "מחסה": שתי דירות בנות 10 חדרים כל אחת ברחובות אפטקסקאיה וקומרצ'סקאיה. כל פליט קיבל מיטה, מצעים, כר ושמיכה. רוב הפליטים באו מפולין, בילורוס, קורלנד ולפלנד. הם היו סוחרים, חשבונאים, מורים, רבנים, תלמידים ואנשים

באוגוסט 1914 פרצה מלחמת העולם הראשונה. כמעט כל "תחום המושב" היהודי ברוסיה המערבית הפך באופן פתאומי לזירת קרב. החלק הגדול של האוכלוסייה היהודית שהצטופפה בערים הפך בין רגע להמון חסר כל. רבבות יהודים נאלצו לברוח משטח החזית ולעזוב מאחריהם את כל רכושם. הם התרוצצו מעיר לעיר, מכפר לכפר ולא מצאו אלא יאוש ומוות. הם נלכדו ל"תחום המושב" ולא הורשו ע"י השלטונות לחצות את גבולו אל "המחוזות החופשיים". הם חיו במרתפים מזוהמים, הם ישנו תחת כיפת השמים, חשופים לחום ולקור.

יאמר בכל הכבוד והערצה ליהדות רוסיה כי הם קיבלו את האסון במלוא האחריות כלפי גורל אחיהם. עניין הסיוע להם הפך להיות לעניין מרכזי בחיי הקהילות היהודיות ברוסיה, ואחת מקהילות אלה היתה הקהילה היהודית בעיר חרבין במנצ'וריה.

באוקטובר 1914 הוקם בפטרסבורג ועד העזרה לקורבנות המלחמה היהודים. ברגע שהדבר נודע בחרבין, קראו ד"ר א. קאופמן ו-א. דוביסוב, ממנהיגי היהודים שם, לאסיפה של פרנסי הקהילה היהודית ולמחרת היום, ב-9 באוקטובר הוקם בחרבין ועד הסיוע לקורבנות המלחמה היהודים. הוועד פירסם את הקריאה הבאה בעתונות הרוסית של חרבין (באותם הימים לא היה בעיר עתון יהודי):

"רצה הגורל ותחום המושב היהודי ברוסיה הפך לזירת המלחמה. האוכלוסייה היהודית בערים רבות של "התחום" נחשפה לקשיים חמורים. רבבות משפחות רעבות ללחם. המוסדות המקומיים שהושיטו עזרה ראשונית אינם מסוגלים להתעמת עם מלוא חומרת הבעיה. המצב דורש הושטת סיוע רחב ממדים ומייד! בפטרסבורג וערים אחרות של רוסיה הוקמו ועדי סיוע לקורבנות מלחמה יהודים.

"קהילה היהודית של חרבין המחשיבה את המאמץ להקלת סבלם של אחינו לחובה הקדוש, פונה אל כל יהודי הגר בחרבין להצטרף למאמץ לאומי זה ולתרום את תרומתו!"

הוועד אירגן את מבצע ההתרמה ואת האמצעים השיטתיים של הסיוע. כל האוכלוסייה היהודית של העיר התחייבה להטיל על עצמה היטל חודשי. העיר חולקה

לעזור לאחיהם.

בעיה נוספת עלתה עם ניסיונם של הפליטים לעזוב את חרבין כדי להתאחד עם קרוביהם בארצות מעבר לאוקיאנוס. אולם הוועד התעמת בהצלחה גם עם בעיה זו.

שני אירגונים ניהלו את מבצע הסיוע: הוועד היהודי למען קורבנות המלחמה היהודיים וועד המהגרים אשר ניהל את בית התמחוי. ד"ר קאופמן עמד בראש שניהם.

במאי 1917, נתקבל מברק מיוקוהמה, יפן: "הוועד היהודי ביוקוהמה מבקש את הוועד לארח זמנית את הפליטים הנמצאים בדרכם לארה"ב היות ואין אניות פנויות עד לחודש אוגוסט. האנשים נמצאים במצוקה ואין לנו אפשרות כלשהי לעזור להם". לוועד בחרבין לא היתה כל ברירה אלא לקבל גם את פליטי יוקוהמה. מבצע התרמה חד פעמי שהניב 11,000 רובלים ביום אחד עזר לכסות ולו חלקית את המחיר.

קופת הוועד התרוקנה עד לתחתיתה. והחורף החרביני הלך והתקרב. היה צורך דחוף לספק לאנשים בגדי חורף ואמצעי הסקה. והוועד שוב פנה לעם והעם שוב בא לעזרה: ביום אחד נאספו 20,000 הרובלים הדרושים.

מצב הפליטים התדרדר. שום עזרה לא הגיעה מחוץ לארץ. הצאות הוועד הגיעו לכדי 18-16 אלף רובלים לחודש. הצאות התחבורה הימית היו מעל ומעבר. ואילו גל חדש של 3,000 פליטים היו בדרך לחרבין מולדיוסטוק ויוקוהמה. הם חיכו לאשרות כניסה וכסף מקרוביהם בארה"ב, ואילו אלה ואלה התמהמהו לבוא. באותו זמן רק 500-600 יהודים גרו ביפן כולה, ושוב כל

הכובד של ההוצאה הענקית נפלה על כתפי הקהילה היהודית בחרבין.

בשנים 1918 - 1921 היתה יוקוהמה לאחת הנקודות החשובות בתולדות ההגירה היהודית מרוסיה. היה זה נמל גדול כשאניות גדולות גדולות ורבות יוצאות ממנו מידי יום ביומו לסן פרנציסקו, סיאטל וואנקובר. מן הטבע הוא שיוקוהמה הפכה למרכז ההגירה העיקרי של היהודים ביפן. היה בה בית-פליטים גדול ומצויד היטב, תרומתו של הנדבן היהודי המפורסם, מ. גינצבורג מפטרסבורג, הידוע (להבדיל מברון גינצבורג) בשם גינצבורג מפורט ארתור.

הפליטים המשיכו להגיע. הוועד המשיך לקולטם במאמץ עליון. במאי 1918 התקבל מברק מדויד ויסוצקי, יו"ר הליגה היהודית להצלה מרעב במוסקבה בפניה מבוהלת להציל מאות אלפי יהודים ממחלות טיפוס וצינגה (נשירת שיניים) וממוות מרעב. הליגה ביקשה מד"ר קאופמן להקים סניף של הליגה בחרבין או לחלופין לערוך מבצע התרמה עממי רחב ממדים - מיד!

עם קבלת המברק, קרא ד"ר קאופמן לפגישת חרום של קבוצת יהודים משכבה עמידה של סוחרים ותעשיינים בחרבין. הוא הקריא להם את המברק והדגיש שבמשך שנים יהדות חרבין תמכה וממשיכה לתמוך במאמצים של הוועד לעזור לקורבנות המלחמה היהודיים. "מה לעשות", אמר, "אנו חיים בתנאים טובים יחסית. לא סבלנו לא מן הגורש ולא מחרפת הרעב וזו חובתנו הלאומית לעזור לאחינו במלוא יכולתנו.

"מאז 1914 ערך הוועד שלנו מגביות התרמה ומבצעים אחרים למטרה זו. עלי

להדגיש כי רוב הסכומים באו מכספם של עניי העם. הם נתנו בשמחה וברצון מקרב לבם ונפשם מתוך אהבתם לאחיהם. יותר מ-80% של הכסף ניתן ע"י העמלים בסדנאות זעירות, שכירים של מפעלים ובתי חרושת וסוחרים. המצב כפי שהוא כיום אינו מתאים לערוך מבצע התרמה עממי נוסף או להקים סניף מקומי של הליגה למען ההצלה מרעב. במקום זה הייתי ממליץ להטיל את המעמסה על כתפי השכבה האמידה של אוכלוסייתנו. עלינו לאסוף באופן מיידי סכום כסף של 25-20 אלף רובלים. אני פונה אל 30-40 מן האמידים שבינינו לקחת על עצמם את המשימה הקדושה הזאת של הצלת רבבות ישראל ממוות רעב בטוח. אנו צריכים לשלוח את הכסף לוועד המרכזי לא יאוחר מיומיים-שלושה מעכשיו.

"אולם אם פנייתנו זו תישאר ללא מענה, לא תהיה לנו ברירה אלא לחזור ולפנות אל עניי העם היהודי, וכך נעשה: נלך שוב לספר היהודי, למורה היהודי, לעמל היהודי. אל כל אלה אשר הוכיחו את עצמם בעבר ואנו מאמינים שיוכיחו את עצמם שוב."

מיד ובמקום הוקם ועד הצלה מיוחד והסכום של 25,000 רובלים נאסף במשך היומיים הבאים אך ורק בין החוג המצומצם של אמידים העם ונשלח לייקודו.

מתוך עמודי תהילה הרבים של תולדות יהודי חרבין, מנצ'וריה וסין כולה, חושבני שעמוד זה של סאגת ההצלה הוא העמוד הזוהר מכולם. ואין הוא העמוד האחרון. יבואו אחריו עמודים נוספים זוהרים לא פחות אשר לא נכתבו ולא נקראו עדיין. מרוסית: עמנואל פרת

זכרונות ילד מחרבין

המשך מעמ' 28

רגע, ואחר כך אמר לי: אתה בטח החלפת הרבה מורים כי הם לא התאימו לרמתך!?! אצלנו, ברוסיה, תלמיד מצטיין רשאי לבחור בעצמו את המורים. עניתי לו שאצלי הסיבה היתה קצת אחרת. כל המורים עזבו אותי בגלל געגועים למולדת. כשהוא שמע את המילה "מולדת", חשב רגע לעצמו ואמר: כן, המולדת קודמת לכול!.. חה..חה..חה..

במקביל להתעניינות במוסיקה קלאסית אהבתי גם מוסיקה פופולרית של שנות ה-50 וה-60. אפשרויות האזנה למוסיקה פופולרית היו אז מוגבלות לרדיו ולתקליטים בלבד. בשנות ה-50 החלו לייצר בארץ תקליטים ארוכי נגן שבשבלים היה נחוץ גם פטיפון מיוחד. החלום שלי היה לקבל פטיפון כזה. אבי ז"ל, הבטיח לי שבסיום בחינות הבגרות הוא יקנה לי פטיפון כזה שמחירו אז היה

כ-100 לירות סכום השווה לחצי משכורת חודשית.

ובאמת, בקיץ של 1960, עם סיום הבחינות קבלתי את המתנה המיוחלת. בהתרגשות פתחתי את האריזה כאילו היה זה כלי מחרסניה יקר ערך. אי אפשר להשוות את הנוער של היום, שמקבל בזלזול וכדבר מובן מאלין, את כל החידושים הטכנולוגיים שיוצאים לשוק, לבין הנוער של אז, שעברו כל חידוש טכנולוגי שימש כמושא לחלומות שאינם ברי השגה. בשבילי זו היתה באמת התגשמות של חלום.

לפעמים היו מגיעות לארץ להקות או זמרים מפורסמים כמו להקת ה"פלטרוס" הכושים, או הזמר הבריטי קליף ריצ'רד שהערצתי אותו מכל יתר הזמרים הפופולריים של התקופה. הכרטיסים למופעים אלה עלו הון

תועפות במושגים של אז, אך בשביל זה הייתי מוכן לשבור קופת חיסכון רק בכדי לראות את האילילים בהופעה חיה. ובאמת, הרושם מההופעות האלה נשאר בזיכרוני הרבה שנים. גם כיום, כשאני מאזין בהנאה רבה לכל אותם שירים ופזמונים של אז, זה מרגש אותי כמו שהתרגשתי בהיותי נער לפני 50 שנה. ומה בכל זאת נשאר לי מכל אותם לימודי נגינה בכינור? מסתבר שהרבה מאוד!

לפני כ-20 שנה רכשתי אורגן חשמלי ותוך זמן קצר יחסית למדתי לנגן עליו, וזאת כמובן, בזכות הידע המוסיקלי שרכשתי בילדותי. הנגינה באורגן משחררת אותי ממתח ולחצים של יום יום ואני מודה בליבי לכל המורים שלי (אפילו לגרוועים שבהם) על שעזרו לי לטפח את אהבתי למוסיקה.

לעשות סדר בקאיפנג

כתב: דביר בר-גל

לפי ההלכה, יהודי העיר קאיפנג שבסין אינם יהודים כלל, אלא צאצאים לאבות יהודים שהגיעו לקאיפנג כבר בימי הביניים. לחברי הקהילה יש ידע מועט על יהדות, אבל זה לא מפריע להם להזדהות כיהודים. דביר בר-גל יצא לפגוש בקהילה הייחודית.

בקצה גרם המדרגות המוביל אל הקומה החמישית במוזיאון העירוני הגדול של העיר קאיפנג (kaifeng) ניצבת דלת סורגים מחלידה, נעולה. כדי לפתוח אותה ולהיכנס לחלל התצוגה היחידי של ההיסטוריה של יהודי העיר, צריך לקבל אישור מיוחד ממנהל המוזיאון. "אתה מוזמן להיכנס", אמר השומר שבדק ושב ובדק עם המנהל שאכן מותר לי לחזות בתצוגה. "אבל אסור לצלם", הוא הוסיף נחרצות.

בזמן שהשומר עמל למצוא את המפתח הנכון בצרור הגדול, תמהתי מה הם מחביאים שם, מאחורי דלת הסורגים. היה זה שעות מעטות לאחר שהגעתי אל העיר בתקווה למצוא את שרידיה של קהילה יהודית ששיגשגה בה לפני שנים רבות. מיד כשהודלקו האורות נמלא החדר באבק סמיך. השומר עשה כמיטב יכולתו להסיר את האבק מעל ארונות הזכוכית, שבהם נמצאים שניים מהפריטים החשובים ביותר במוזיאון: טבלאות אבן בנות 500 שנה שבהן נחרטה בסינית ההיסטוריה של קהילת יהודי קאיפנג.

יהודים לא יהודים

על קהילת הסינים, נצר ליהודים בעיר קאיפנג שבפרובינציית חנן (HENAN), שמעתי כאשר חקרתי את סיפור מצבות יהודי שנחאי האבודות ("מסע אחר" 133). ככל שקראתי עליה יותר גברה סקרנותי. בתמונות ובאיורים בודדים בספרים אפשר לראות את אנשיה - סינים בתלבושות סיניות מסורתיות ועם כסות ראש, מן הסתם כיפות.

"קבוצה של אנשים, נצר ליהודים שחיו בקאיפנג, עדיין רואה את עצמה כיהודית ושומרת על זהות אתנית חזקה", כתב באחד ממאמריו פרופ'

שו שין מאוניברסיטת ננג'ינג, מתרגם האנציקלופדיה יודאיקה לסינית וחוקר חשוב של תולדות יהודי סין. לדבריו, מדובר בכ-600 בני אדם, ורובם חיים בקאיפנג עד היום.

לפי ההלכה, יהודי קאיפנג אינם יהודים כלל, שכן הם שמרו על הזהות הדתית של השושלת המשפחתית לפי האבות ולא לפי האימהות. גם השלטון הסיני מעולם לא הכיר בהם כמיעוט אתני יהודי. אנשי הקבוצה נראים סינים לכל דבר, שפתם אינה שונה מהסינית המקובלת במקום, והם שמרו על מעט מאוד מסורות יהודיות.

למעשה, היהדות אינה ברשימת הדתות הרשמיות המוכרות בסין מאז המהפכה של 1949. לכן אם ירצו צאצאי יהודי קמפינג להתגייר כהלכה, הם לא יוכלו לעשות זאת, כי השלטונות בסין אוסרים על גיור. במרץ 2002 נודע לי שיהודי קאיפנג החלו לקיים מפגש שבועי. חג הפסח הלך והתקרבו. החלטתי לצאת לקאיפנג וקיוויתי לחגוג עם הקהילה את ליל הסדר ולבדוק כמה מהמסורות היהודיות הם שומרים.

תזכורת לעבר מפואר

ז'אנג שיאנג וואנג, שקורא לעצמו משה ז'אנג, פגש אותי בשעת בוקר מוקדמת ביציאה מתחנת הרכבת של קאיפנג. משה ז'אנג מזוקן וחבוש כיפה - מראה יוצא דופן בסין. "אנחנו מאוד שמחים לארח אותך אצלנו", הוא אמר לפני שיצאנו לתוך העיר. "תהיה לנו ארוחת סדר גדולה בעוד כמה ימים". קאיפנג נחשבת אחת הערים העתיקות במרכז סין. היא שוכנת בגדתו הדרומית של הנהר הצהוב, קרוב לנקודת המפגש של הנהר עם התעלה הגדולה. נסיעה ברכבת לעיר משנחאי (SHANGHAI) או בייג'ין (BEIJING) אורכת יותר מ-12 שעות. בימי שלטונה של שושלת סונג הצפונית, בשנים 960-1126 לספירה, היתה קאיפנג עיר הבירה של סין ואחת הערים הגדולות בעולם. באותה תקופה היא נקראה ביאנליאנג. והיתה מרכז מסחרי חשוב לאסיה המרכזית והמזרחית, עם קשרים מסחריים רבים עם מדינות אחרות ממערב לסין. כיום קאיפנג היא עיר אפורה ובדומה לערים סיניות אחרות, נמצאת בתהליך של פיתוח.

ממבט ראשון קשה למצוא בה שרידים לאותם ימי זוהר. בניגוד לרושם הראשוני, בהדרכתו האדיבה של משה ז'אנג למדתי שמתחת לשכבת האפרוריות אפשר למצוא בקאיפנג הרבה פנינים היסטוריות ותרבותיות. מקדשים מרהיבים, בודהיסטים ומוסלמיים, חלקם מהיפים שראיתי בסין עד כה, נחבאים בין סמטאותיה של העיר העתיקה. יש בה מבנים היסטוריים רבים.

מצות בפעם הראשונה

הגיע ערב החג, ושעות אחדות לפני הסדר הזמין אותי ז'אנג לביתו כדי לצלם את אשתו מכינה את הגרסה המקומית למצה ומרור. ארוחת הסדר התקיימה בבית מלון מודרני במרכז העיר. כל האירוע יצא לפועל תודות לתרומתו הנדיבה של מר הו, פנסינור קנדי ממוצא סיני ששם לו מטרה לתמוך במיעוטים סינים. בעזרת אותה תרומה הכיל האירוע כשמונים איש מאנשי הקהילה, זקנים וצעירים.

הארוחה היתה רחוקה מכל מה שאנו רגילים לקרוא לו ליל סדר. אני וידידתי עדי, שהגיעה מבייג'ינג, הבאנו מצות, ולרבים מהנוכחים, אם לא לכולם, היתה זו הפעם הראשונה שראו מצות אמיתית. ההגדה לא נקראה. מלבד המצות, היתה זו ארוחת ערב סינית רגילה נטולת כל סממני סדר וכשרות.

למרות זאת סופר באותו ערב ביציאת מצרים. מר הו התגלה כבקי בכמה ממהלכי הסדר. הוא ועדי סיפרו את תמצית ההגדה ומילאו בכך את המצווה החשובה ביותר של הסדר: " והגדת לבנך ביום ההוא...". משה ג'אנג ניצל את ההזדמנות וסיפר שבחר בשם משה על שמו של המנהיג היהודי החשוב שעמד בראש יציאת מצרים. באתי לחפש את ליל הסדר של יהודי קאיפנג וגילית שללא נוכחותנו, כנראה, כלל לא היו מקיימים את הסדר. רוב אנשי הקהילה לא חוגגים את ליל הסדר באופן קבוע ולא יודעים מה משמעותו. חלק מהמשפחות נוהגות לציין את החג בארוחת ערב משפחתית, חגיגת יותר מהרגיל אך בלי אזכור לסיפור ההגדה. "זו היתה כנראה ארוחת חג גדולה ביותר שידעה הקהילה שלנו", סיכם משה ז'אנג בהתרגשות, "במאה שנים האחרונות."

האם מתקרבת כלכלת סין לנקודת התיחה מסוכנת

(מתוך עיתון הארץ, המדור הכלכלי, 17.11.03)

לכאורה הצמיחה המהירה בהשקעות ובתוצר התעשייה אינה בת קיימא. אך האינפלציה נמוכה, שוק המניות מדשדש במקום והחיסכון גבוה אקונומיסט/ הדעה הרווחת היא שכלכלת העולם תלויה יתר על המידה בארה"ב, אך לפי כמה אמות מידה, היתה זו סין שתרמה בשנים החולפות חלק גדול יותר מהצמיחה הגלובלית. לכן, מעוררת דאגה הטענה כי כלכלת סין מתחממת יתר על המידה.

על פי נתונים שצוטטו בכלי תקשורת רבים, כלכלת ארה"ב ריכזה שני שלישים מהצמיחה בתוצר הכלכלי הגלובלי בין 1995 ל-2002. אך הנתונים האלה מטעים. את הנתונים מחשבים על פי שערי חליפין שוטפים, ולכן העלייה החדה בערך הדולר עד 2001 ניפחה את חלקה של ארה"ב מהצמיחה הגלובלית. כעת היורו עולה, ולכן לפי שיטת החישוב זו אירופה המקרטעת היא המקור המרכזי של הצמיחה הגלובלית השנה. נכון יותר הוא להשתמש בנתוני תוצר מקומי גולמי שחושבו בשיטת שוויון כוח הקנייה ואשר אינם מעוותים על ידי תנודות בשערי החליפין. מכיוון שהם גם מותאמים להבדלי מחירים בין מדינות, הם מעניקים משקל קטן יותר לתוצר של ארה"ב.

חברת המחקר הקנדית בנק קרדיט אנליסט מעריכה, תוך שימוש בשיטת החישוב החלופית הזאת, כי ארה"ב ריכזה 20% בלבד מהצמיחה הגלובלית בין 1995 ל-2003, לעומת 25% לסין. שאר אסיה המתעוררת ריכזה 18%. סין היא כיום מנוע רב עוצמה של כלכלת העולם לצד ארה"ב. מאז 1995, גדל היבוא שלה בקצב מהיר פי שניים מהיבוא של ארה"ב. ב-21% החדשים החולפים הוא גדל ב-40%, לעומת 2% בלבד בארה"ב. אם הגאות הכלכלית בסין תהפך לשפל, ההשלכות הגלובליות עלולות להיות כואבות.

התמ"ג של סין גדל ב-9% ברבעון השלישי (בחישוב שנתי), אך כעת מעריכים כלכלנים רבים כי הנתונים הרשמיים אינם משקפים את המציאות, וכי בפועל הצמיחה היא -11% -12%. נתונים חדשים שפורסמו בשבוע שעבר מצביעים על כך שתוצר התעשייה זינק ב-17% ב-21 החודשים שהסתיימו באוקטובר. תוצר המכונות ומכשירי החשמל לבית, כמו תנורי מיקרוגל, גדל ביותר מ-50%. נתונים כאלה מעוררים חשש כי הכלכלה בסין מתחממת יתר על המידה. האם סין עלולה לחוות טלטלה

כמו זו שחוו כלכלות מזרח אסיה, כאשר ביצעו השקעות מוגזמות ונקלעו למשבר פיננסי חמור ב-1997?

כלכלת סין אכן חמה. אנשי עסקים ובנקאים זרים נוהרים אליה לבצע עסקות. ובעשרות כינוסים מלמדים מהי הדרך הנכונה לעשות עסקים בסין. ההשקעות גדלות בקצב של כ-32% בשנה, וריכוזו שני שלישים מהתוצר המקומי הגולמי ברבעון השלישי. כעת מתרבים הסימנים להשקעות יתר במגזרים כמו: מכונות, בנייה ונדל"ן בשפלת החוף. אם השקעות יתר ישחקו את הרווחים, תהפך הגאות בהשקעות לשפל. אך ההערכה היא כי השפל הזה עדיין רחוק.

ראשית, הממשלה מנסה לקרר את ההתלהטות הכלכלית. אמנם היא לא עושה זאת באופן הישיר ביותר - בייסוף היואן. שער החליפין הקבוע והזרם האדיר של השקעות זרות הגדילו את עתודות המטבע ואת אמצעי התשלום. אמצעי התשלום גדלו ב-21% באוקטובר השנה, לעומת אוקטובר 2002. הבנק המרכזי ניסה לספוג את הנזילות העודפת במכירת אג"ח, אך הסטיריליזציה הזאת מוגבלת. פעולה חשובה יותר היתה הידוק הפיקוח על הלוואות לחברות נדל"ן והקשחת כללי הלימות ההון בבנקים. כבר כעת מאטה הצמיחה באשראי. לנוכח זאת, צפויה ב-2004 האטה בצמיחה הכלכלית, אך לא קריסה. סיבה נוספת להימנע מבהלה היא שיש סימנים מעטים בלבד להתחממות יתר בשיא המחזור הכלכלי. העודף בחשבון השוטף של סין מלמד כי הביקוש המקומי לא צומח בקצב מהיר מדי, האינפלציה אמנם עלתה לרמה הגבוהה זה ששה חודשים, אך היא בכל זאת נמוכה מאוד, 1.8%, ולמרות שמחירי הנדל"ן בכמה ערים נוסקים, המחיר הממוצע של דיור עלה ב-4% בלבד בשנה החולפת.

סין לא דומה לנמרים המזרח אסיאתיים לפני המשבר. בניגוד לסין, למדינות כמו תאילנד, אינדונזיה ודרום קוריאה היה גירעון ענק בחשבון השוטף וחוב זר גדול, כמו גם אינפלציה גבוהה יותר ובושה בשוק הנדל"ן ובורסה. סין היא שוק המניות היחיד מבין הארבעים שאחריהם עוקב ה"אקונומיסט" שרשם השנה ירידה.

התחממות יתר משמעותה לרוב ביקוש יתר שמוביל לאינפלציה גבוהה או מחירי נכסים

עולים. אך הצמיחה המהירה בכומר הייצור בסין מלמדת כי דיפלציה עלולה להוות איום גדול יותר על סין מאינפלציה. כמה תעשיות, כמו חשמל ופלדה, סובלות מכומר ייצור חסר. אך הכלכלה כולה אינה מתחממת יתר על המידה כפי שקרה בתחילת שנות ה-90, אז נוצר מחסור בענפים רבים והאינפלציה עלתה.

אנדי קשי, כלכלן בבנק ההשקעות מורגן סטנלי, מסכים כי האינפלציה אינה מהווה איום ממשי. לדבריו, הבעיה המרכזית של סין היא מערכת פיננסית לא מפותחת דיה שאינה מצטיינת בהקצאות הון יעילה, וככל שהצמיחה מהירה יותר, כך מקבלת המערכת הזאת החלטות גרועות יותר. לכן, אומר קשי, על הממשלה להאט את הפעילות הכלכלית כדי למנוע גל נוסף של חובות אבודים. קשי צופה כי ההגבלות שהוטלו על מתן אשראי עשויות להוביל להאטה, עד כדי חצי, בצמיחה בהשקעות ב-2004. אך הוא בכל זאת צופה צמיחה של 7%-8% בתמ"ג.

סיבה נוספת לכך שהגאות הכלכלית בסין לא תהפך במהרה לשפל היא שנתוני ההשקעות הרשמיים ככל הנראה מנופחים. ג'ים ווקר, כלכלן בחברת ההשקעות CLSA בהונג קונג, אומר כי הנתונים הסטטיסטיים של סין ידועים כלא אמינים, וכי נתוני ההשקעות מפוקפקים למדי. לפי הנתונים הרשמיים, ב-2002 ריכוז ההשקעות 40% מהתמ"ג. הודות לצמיחה שחלה השנה הן מהוות כעת 47% מהתמ"ג - רמה גבוהה יותר מאשר בשאר אסיה ערב המשבר של סוף שנות ה-90. אין פלא כי כלכלנים אומרים כי זו צמיחה שאינה בת-קיימא.

אך ווקר מעריך כי ההשקעות בסין לבטח נמוכות באופן משמעותי מכפי שאומרת הממשלה, ולכן הן יוכלו להמשיך לצמוח בעתיד הנראה לעין. דרך אחת להוכיח זאת היא לבחון את הפער בין החיסכון המקומי להשקעות שאמור להיות זהה למאזן השוטף. אך לפי נתוני החיסכון וההשקעות הרשמיים, אומר ווקר, צברה סין גירעון של 10% מהתמ"ג בחשבון השוטף, ולכן החיסכון עדיין גדול מההשקעות ולא להפך. במילים אחרות, כלכלת סין תוכל להמשיך לצמוח במהירות ללא סכנת קריסה, לפחות בעתיד הנראה לעין.

במקום פרחים לראש השנה

ידידים יקרים,

חג ראש השנה הולך ומתקרב, ואיגוד יוצאי סין, כמו בשנים שעברו, מוסיף להעניק לאלה המקבלים עזרה סוציאלית, סכום נוסף על התמיכה החודשית שהם מקבלים, כך נעשה פעמיים בשנה.

עפ"י הנתונים ל-1 בינואר 2005 אנו מושיטים עזרה סוציאלית חודשית ל-101 יוצאי סין בישראל. ברוב המקרים מדובר בקשישים, גלמודים וחולים ומתוך אלה המחצית הם עולים חדשים שעלו ארצה מבר"מ לשעבר ושעזבו את סין עם פינוי עובדי מסילת הברזל הסינית-מזרחית וכן אחרי מלחמת העולם השנייה. מצבם של רבים מיוצאי סין אלה קשה מאוד, ובלי עזרת האיגוד, הם

אינם יכולים לאזן את תקציבם.

כולנו יודעים שבשנים האחרונות התמעטו מאוד מספר התורמים הן בישראל והן בחו"ל. ובהתאם לכך התמעטו מאוד סכומי כסף המתקבלים לקרן עזרה סוציאלית. עם כל זה, מספר הנזקקים נותר גבוה מהקודם. עזרה סוציאלית ליוצאי סין מתבטאת בסך של 100,000 דולר ארה"ב לשנה.

אנו פונים אליכם בבקשה לתרום לקרן עזרה סוציאלית ובמקום פרחים לחג הפסח וכן במקום פרחים ומתנות לחגים אחרים, לימי הולדת וליובלות ולחתונות ולחגיגות משפחתיות אחרות. אנו נשלח הודעה מתאימה למי שהתרומה נעשתה לכבודו.

אנו סמוכים ובטוחים שהתורמים יקבלו סיפוק גדול מהשתתפות במעשה אצילי כל-כך - עזרה ליוצאי סין הנזקקים. פרחים נובלים מהר, ואילו מעשה עזרתכם מאפשרת לקשט את ימיו של קשיש וגלמוד.

את תרומתכם אנו מבקשים לשלוח בהמחאה לפי הכתובת: איגוד יוצאי סין בישראל ת.ד. 29786 תל-אביב 61297.

בברכות נאמנות ובמיטב איחולים לראש השנה!

בידידות,

הוועד המרכזי של איגוד יוצאי סין

ת. קאופמן   י. קליין

י"ר   מ"מ יו"ר וגזבר

תמונות מתוך אלבום העבר

נבחרת כדור רגל של ביה"ס היהודי בשנחאי. 1939 זכתה במקום ה-3 בין הנבחרות של ליגת בתי הספר בעיר. בשורה הראשונה משמאל לימין: מ. לוי, י. פלוטקין, א. כהן, ל. אלטשולר, י. לנסקי. בשורה העליונה משמאל לימין: מר כהנא מנהל ביה"ס, מאיזיקס, א. יעקובי, ג' מנשה, פ. גורדון, י. יעקובי, ב. מילר.

החומה היהודית של סין

מאת: יצחק הראל

"שנחאי"? ר' שמואל לופת את זרועי, עיני העששות בורקות בהתרגשות. "אתה נוסע לשנחאי?"

ר' שמואל, מוותיקי ישיבת מיר, עבר עימה את תלאות מלחמת העולם השנייה. בקושי רואה, בקושי שומע, אבל "שנחאי" מעוררת בו רגשות עזים.

"שנחאי"! בזמן מן הזמנים היה זה אולי מקום התורה הגדול ביותר בגולה. שם למדו ועמלו בתורה מאות בני ישיבה ביגיעה שלא תתואר. ישיבת "מיר", ישיבת "חכמי לובלין", ישיבת "תומכי תמימים" ועוד. העיר הזו הייתה העיר היהודית ביותר ממזרח להרי האוראל, וקהילתה היהודית מנתה רבבות. אז ספגו רחובות העיר מילים ודמעות יהודיות יותר מכל עיר אחרת בגולה. "שם חי", כך נקראה באותם הימים העיר היחידה בעולם שהסכימה לקבל אליה כל פליט יהודי בזרועות פתוחות.

"אז בשנחאי למדנו תורה עד כלות הנפש", נזכר ר' שמואל. "למרות הרעב למרות החום המתיש, הרעב. המחלות שהשתוללו מסביבנו, גם בהפצצות, תורה שלמדנו היא שעמדה לנו. הנכם יודעים, זמן רב רציני לשוב לשם ליטול משהו לזיכרון. אבל כשעוד היה בכוחי לנסוע לא אפשרו זאת השלטונות והיום, שאפשר אין כוחי מאפשר לי. מה דעתך?" "אולי תעשה מצווה ליהודי מבוגר ותביא לי משנחאי משהו מאותם ימים. משהו, דף בלוי מגמרא, אולי כפיס עץ מסטנדר, להראות שפעלנו, משהו. אני מקווה שלא יקשה עליך."

"אבל שנחאי גדולה. משתרעת על עשרות קילומטרים ומונה 13 מיליון תושבים. לאן בדיוק עליי ללכת?"

"מה השאלה?" נדהם ר' שמואל מבורותי. "לך לרח' המוזיאום 40, ליד רח' ננגינג, זה במרכז, שם בית הכנסת "בית אהרון" בו ישבנו ולמדנו מרבית הזמן. עד כלות הנפש ישבנו ויגענו בתורה. החום היה ללא נשוא. הדאגות היו נוראיות, לא ידענו מה ילד יום, ובכל זאת שקענו בים התלמוד". יצאתי לדרך...

מנהטן של המזרח הרחוק

הנסיעה לא הייתה קלה. קרוב ליממה עברה מרגע שהרים המטוס חרטומו ועד לנחיתה בשנחאי. את פנינו מקדם הכרך הצפוף והלוהט של שנחאי. שנחאי ענקית בממדיה. ואם בזמנו של ר' שמואל הייתה הבנייה בשנחאי נמוכה ורחובותיה וסמטאותיה של העיר עשויות בוץ ואבק, הרי שהיום מתחרה

שנחאי במנהטן. את פני הבאים מקדמים כבישים עיליים רבי מסלולים וגורדי שחקים מודרניים. שנחאי, כאז כן היום, הולכת ותופסת את מקומה כמרכז הסחר הסיני הגדול ביותר, ונמלה הגדול הופך לחשוב ביותר בסין.

לפני כמאתיים שנה השתלטו צבאות מערביים ובראשם הבריטים, על העיר שנחאי והקימו בה מושבה בשליטה בינלאומית. יחד עם הבריטים הגיעו גם יהודים מעירק ובראשם בני משפחת ששון שסחרו בכל רחבי סין. את מרכז העסקים הקימו המערביים לאורך רצועת הנהר של שנחאי, המכונה "הבאנד". עבור האירופים, היה זה הוול סטריט של שנחאי, מקום של סחר קדחתני עבור סוחרים מערביים חובקי עולם. הבתים גבוהי הקומה והמהודרים של הבאנד, הם אוסף של מבנים ניאו קלאסיים, בסגנון מערבי, כשעליהם צופה כיפתו הירוקה של "מלון קתאי" שנבנה על ידי משפחת ששון ומכונה היום "מלון השלום". עד היום משמשת רצועת ה"באנד" כליבה העסקי של שנחאי וסין. אנו פונים לסייר מעט בעיר. בדרך אל ה"באנד" אנו עוברים את רח' ננגינג לו - המדרחוב של שנחאי. הנוכחות היהודית לשעבר מזדקרת לעין בשורת חנויות המעוטות בחזיתן במגיני דוד. בעבר, היו החנויות שייכות לבני משפחת עזרא העירקית שסימנו את הבעלות על האזור בסימן היהודי. כאן היה גם שוק התבלינים, שהיה שייך כמו כל האזור המערבי של הרחוב ליהודים העירקים. בו מגובשת ותוססת.

אך מאותם ימים מפוארים נותרו רק שרידים. אחד מהם הוא "ארמון הילדים". ארמון לבן ומפואר, שהיה בעבר משכנה של משפחת כדורי בשנחאי. הבית בוקק ביופיו ומשתרע על מספר דונמים. עם המהפכה, סילקו הקומוניסטים את המשפחה והפכו את הארמון למתנס"ס פעיל לילדי שנחאי. בחדרי הארמון מתאמנים הילדים בציור ובנגינה. מנהלת הארמון מציגה בפנינו בגאווה את הכוחות העולים של שנחאי. "כאן מלמדים אותם אומנויות, והכישרונות שאנו מגלים בילדים עולים על ציפיותינו". חיפשנו בבית הגדול והמפואר רמז וסימן לבעליו הקודמים, אך לא מצאנו. הקומוניסטים מחקו הכל. באזור בו שכנה הקהילה העירקית של שנחאי הקימה משפחת ששון בית כנסת מפואר בשם "אוהל רחל". היום מוסתר בית הכנסת מאחורי חומה גבוהה ובקושי רב אנו

מוצאים אותו. מול הכניסה עומד מאבטח סיני קשוח מבט ואינו מאפשר לנו להתקרב. "זה מקום יהודי קדוש", אני מוחה בתוקף ומנסה את מזלי, "אינך רשאי למנוע מאיתנו להתקרב!" אבל הסיני לא מתרשם ומסביר לנו באנגלית עילגת: "כאן לא יהודים. כאן מקום עיריית שנחאי". בית הכנסת משמש היום כמחסן של עיריית שנחאי. אין זכר ליהדות המפוארת של המקום.

מבית כנסת לבית דפוס

באכזבה רבה אנו פונים משם. עלי למלא בקשתו של ר' שמואל ולאחר את בית הכנסת "בית אהרון". "לא תהיה בעיה למצוא אותו", כך אמר. אולי שם אמצא זכר ליהדות הפורחת בעבר. אבל לא קל לערוך סיור במרכז שנחאי. החום בוער ומעיך. לפתע מבריק ברק, מרעים רעם וגשם סוחף מתחיל לשטוף בטיפות גדולות וחמות. הרחובות עמוסים ברבבות ואולי במיליוני סינים. אנו מוקפים בזרם צפוף של המון אדם ואופניים, ומפלסים את דרכינו אך בקושי. הרוצה לדעת "ביטול היש" מהו?, מוזמן לבקר במרכז שנחאי בשעות הצהריים, מוקף רבבות סינים בתנועה. לפתע, נעצר נחיל הסינים. התקהלות רבתי מסתמנת בשולי הרחוב והמונים נוהרים לשם. בני זוג שחורי עור יושבים נבוכים על ספסל ומהווים אטרקציה להמונים. אמה סינית מניפה את ילדה אל על, כדי שיזכה גם הוא לחזות במחזה, אחרים נאבקים על מקומם בשורה הראשונה וצעיר סיני אחד אף העז והתקרב לאיש שחור העור בניסיון לגעת בו, שחורי העור קמו בבהלה ונמלטו על נפשם כשההמון מפנה להם את הדרך.

"בערים הנידחות בסין", אומר לנו מלוונו, "זה יכול להיות גורלכם, לבני העור ועגולי העיניים. למזלכם, בשנחאי כבר מכירים את הלבנים כמעט מאתיים שנה".

סיפורו של בית הכנסת "בית אהרון" מופלא: אחד מהיהודים הבלביים עתירי ההון שהתגוררו בשנחאי, היה צאלח חרדון, אבל ששלט על מרבית הנדל"ן של שנחאי. אבל ככל שעושרו היה גדול, כך היה גם ריחוקו מהיהדות. הוא התבולל בין הסינים, אימץ לעצמו את הדת הבודהיסטית ונשא סינית לאישה. בערוב ימיו, כך מספרים, הגיע אליו אביו בחלום והתרה בו על שאינו עושה דבר למען היהדות. בהיותו על ערש דווי, הורה חרדון על רכישת אחת הקרקעות היקרות ביותר במרכז שנחאי והקים עליה בית כנסת גדול ומרווח, בעל 300 מקומות ישיבה, שכלל

גם אולמות אירועים, מטבח גדול, חדרי שיעורים, ריהוט מלא ואפילו מקווה טהרה. אבל המבנה העצום עמד בשימומו שנים ארוכות, שכן מי בשנחאי היה זקוק למבנה כה גדול בעוד שמרבית הקהילה מתפללת בעצם בבית הכנסת של ששון? עד שהגיעה לשנחאי ישיבת "מיר", שהייתה זקוקה בדיוק לאותם 300 מקומות. אנשי הישיבה ראו בכך אצבע אלוקים.

הגענו סוף סוף לרחוב המבוקש, קרוב מאוד לאזור המסחרי הסואן, הגענו גם למספר 40, אבל בית כנסת אין. על מקומו עומד מבנה אפור ומכוער בו פועל בית דפוס. השלטונות חמדו את השטח היקר של בית הכנסת, הרסו אותו עד היסוד והקימו במקומו מבנה אחר. אין היכל תפילה, אין אולם אירועים, אין מקווה. אפילו שלט זיכרון אין. בית הכנסת של ישיבת מיר נמחה מעל פני האדמה.

הגטו של שנחאי

אני מדווח בשיחה טרנסאטלנטית לר' שמואל על מה שראו עיניי:

מצאת ספרים?

לא.

ארון קודש?

לא.

בימה? סטנדרים? ספסלים? אולי כיסא אחד?

לא.

חלונות? קירות? הקירות הללו ספוגים בתורה!

לא. אין כלום. בניין אחר עומד שם.

בניין אחר? אפשר לשמוע את הצער פורץ מבין המילים, פועם לאורך הקווים. כלום?

ר' שמואל מחליט לנסות שוב: "לך לרובע הונקגו. בגטו. שם היינו בסוף המלחמה. בבית הכנסת "אוהל משה"!

זמן מה לאחר נחיתת אנשי מיר בשנחאי כבשו היפנים את העיר, והעיר שהיתה בשליטה בינלאומית עברה לשליטת בני בריתם של הגרמנים. הגרמנים לחצו על היפנים ליישם על היהודים הרבים ששהו בשנחאי את חוקי הגזע הגרמניים. היפנים החליטו להקים גטו באזור שכונות העוני של שנחאי ולרכז בו את היהודים. באזור זה, כבר התגוררו יהודי הגל השני של התיישבות בשנחאי פליטים מרוסיה שהקימו בו בית כנסת בשם אוהל משה. כשנאלצה ישיבת מיר לנטוש את "בית אהרון" היא השתכנה זמנית בביה"כנ "אוהל משה".

אזור הגטו רובע הונקגו הוא עד היום שכונת עוני מפותלת סימטאות ואנו נעזרים במדריך סיני. וונג פא. קשיש, פעלתן, חביב, הדובר למרבה ההפתעה, מעט יידיש. וונג פא נולד וחי באזור הגטו היהודי, ועבד בערותו במסעדה יהודית. הוא מתגורר עד היום בדירה אותה קנה לדבריו מ"משפחת פרידמן", משפחה יהודית-רוסית, ובה מתגוררים עד היום שני בניו של וונג, כלותיו,

בניהם וטפם, וכן אחיו הצעיר ממנו בשלוש שנים ומשפחתו. וונג פא שקד שנים על שמירת השרידים היהודיים באזור הגטו של שנחאי, וטיפח את בית הכנסת "אוהל משה". בזכות זאת, זכה לכינוי "השמש של שנחאי".

בית הכנסת הוא מבנה צנוע ביחס לשאר בתי הכנסת של שנחאי, ובנה על ידי בני הקהילה היהודית הרוסית שהגיעו לשנחאי. "אני עוד זוכר את הרוסים", אומר וונג, "הם היו נהגי המוניות. אנשים מלאי שמחה". את בני הקהילה הספרדית הכיר פחות. "הם היו עשירים מאוד וגרו במרכז העיר. רק הרוסים הכניסו אותם לבית שלהם ועזרו להם להסתדר, אבל הגיעו כל כך הרבה, שבבית אחד חיו חמש משפחות והשפה שהיית שומע ברחוב זה היה גרמנית אוסטרית".

בית הכנסת ערוך בספסלים כמצפה למניין. הכל נראה חדש, בעל מראה של מוזיאון. לא נשאר כלום מהעבר: "זה היה הרבה זמן בית חולים לחולי נפש", אומר וונג פא, "השמש", "הכול היה הרוס. רק אני ניסיתי לשמור על זה קצת". וונג פא נהג להביא תיירים יהודים שגרו בעבר בשנחאי לבית הכנסת, וכך החליטו השלטונות להפוך את המקום למוזיאון הנדוש בתמונות מעברה היהודי של שנחאי. בבדיקה שטחית אנו מגלים ש"ארון הקודש" אינו אלא ציפוי קיר מעץ. ויש בתי מזוזה על הקיר אבל הן ריקות... זה אולי מה שמסמל יותר מכל את מה שנשאר מבית הכנסת הזה: קליפה ריקה מתוכן. על הקירות תמונות של אישים ישראליים שהגיעו לביקור בבית כנסת. אף לא סידור אחד, לא חומש. כלום. הספר היחיד שנשאר הוא ספר הכתובות היהודי של שנחאי משנת 1939. אני מעלעל בו ומגלה לתדהמתי, גם רבים מהענף האוסטרי של בני משפחתי המתגוררים כיום בחו"ל, מעולם לא ידעתי שהם שבו בשנחאי.

צרצרים במקום בשר כשר

המדריך החביב מוליך אותנו החוצה אל הרחוב המרכזי של הגטו. כאן היו חנויות יהודיות רבות "היו כמה בתי קפה של האוסטרים שהיו יושבים פה ואוכלים עוגות וינאיות. היו כל כך הרבה וינאים, עד שכינו את האזור הזה "וינה הקטנה". היום המקום סואן ומתנהל בו סחר ער של סמרטוטים וגרוטאות. מאחת החנויות בוקע רעש מחריש אוזניים של מאות צרצרים. "כאן", נזכר וונג: "היה איטליז שמכר בשר מיוחד של יהודים, בשר כושר", הוא אמר במבטא יידי. היום מוכרת החנות צרצרים. שהסינים מרבים לגדל כחיית מחמד.

וונג ממשיך להצביע על מבני הגטו: "כאן היה בית-חולים יהודי, כאן היו משרדי הג'וינט. כאן היה מטבח מרכזי". הכל בגדר היה. את מרבית המבנים הרסו. לא נשאר כלום. פתאום מאירות פניו: "יש משהו שנשאר. זה

נמצא בגן". לא הרחק יש גן משחקים מלא בצמחייה טרופית עבותה. כאן נהגו יהודי הגטו להתכנס. מרכז סבך הצמחייה בגן יש אבן גדולה ושחורה. עליה חקוקה כתובת בסינית, באנגלית ובעברית: "מצבה לזכר תושבי השכונה היהודיים שנמלטו מהאויב הנאצי ומצאו מקלט תחת שלטון הכבוד היבאני" על החתום ה"עירייה העממית של רובע חונקו". בסינית זה אולי נשמע יותר טוב. הימצאותה של הכתובת לא ממש מרגיעה את ר' שמואל:

"נו? ספר, חומש. ריח של תורה?

אין.

"ארון קודש?

"משהו דומה. אבל אין ארון קודש.

"ספסלים?

"לא מאותם הימים.

"כלום?

ר' שמואל נאנח בייאוש. "מילא, שיהיה אחרי חמישים שנה למה יש לצפות? העיקר תשוב בריא ושלם".

ראש צוות הווי

ואז התקשר רון גרוס...

רון הוא צעיר ישראלי חילוני. דרכנו הצטלבו כבר בעבר. רון הגיע כסטודנט ללמוד סינית באוניברסיטת שנחאי ונשאר בה "לעשות עסקים". הוא היה נראה כמי שהשתקע בחברה הסינית והמערבית בשנחאי וכמי שהולך ומתבולל בה כליל.

בפעם האחרונה בה נפגשנו, לפני מספר שנים, הצהיר שאינו אוהב את ישראל ושאר הצהרות לוחמניות.

"שמעתי שהגעת", אומר רון, "ברוך הבא, אתה בא אלינו לשבת?"

"אלינו? שבת?"

"מה זאת אומרת", הוא כמעט נעלב: "יש מניין בקהילה. אתה מוזמן להצטרף..."

קהילה יהודית בשנחאי? ובכן כן.

לפני זמן לא רב הגיע מישראל לשנחאי הרב שלום גרינברג, שליח חב"ד. הוא מונה כרבה של הקהילה היהודית הקטנה, ועשה בה מהפכה רבת. הוא דואג לספק אוכל כשר, תפילות, שירותי דת ושיעורי תורה. הקהילה גדלה ולאחר נדודים השתכנה הקהילה בוילה גדולה במערב שנחאי.

בוודאי שאני מגיע...

המבנה הלבן של הקהילה מצוהצח לכבוד השבת, ואל התפילה בבית המדרש העמוס ספרי קודש, מגיעים עשרות יהודים אורחים ומקומיים. על הכול מנצח הרב גרינברג, ליבו פתוח כאלום ואישיותו כובשת. הוא מקדם כל אורח בהתלהבות ובהתעניינות. ואני נזכר שהרב האחרון של שנחאי, הרב מאיר אשכנזי, היה גם הוא חב"דניק ופעל גדולות ונצורות באותם ימים קשים למען יהודי קהילת שנחאי בכלל, ולמען ישיבת מיר בפרט. למראה הקהל המתאסף, הלב מתרחב. רון מקדם את פני כמו היה בעל

הבית בכבודו ובעצמו. אני חושש לשאול שאלות אישיות, אבל ניכר ברוח שחל בו שינוי רב. כיפה גדולה מכסה את ראשו והוא מתפלל בדבקות. מי יירד למעמקי ליבו של יהודי?

לאחר התפילה מוזמנים כל הנכחים לסעודת שבת כדת וכדין. "בשנים האחרונות", מספר אביגדור אלקס, יהודי שהיהדות יקרה לו, נציג חברת "דל" בשנחאי, "הולך וגדל מספרם של היהודים המשתקעים בשנחאי, ההולכת ותופסת את מקומה של הונג-קונג כמרכז הסחר של סין. בשנה האחרונה הכפילה הקהילה היהודית את מספרה והיא צפויה עוד לגדול. ולא רק בגלל הגירה. יש יהודים שנמצאים פה הרבה זמן והיו רחוקים מיהדות. עכשיו כשהם שומעים שיש קהילה הם מתחברים חזרה. הם מרגישים שיש לנו בית. שהם סוף סוף חוזרים הביתה". רון, אחד מאלה ששבו הביתה, מציג את עצמו כ"ראש צוות הווי" ומנהל את שירת זמירות השבת. לאחר הסעודה מתקיים שיעור תורה מפי הרב ויש הנשארים ללמוד גם לאחריה. בנוסף, מקיים הרב גרינברג פעילות עניפה לאורך כל השבוע: שיעורי תורה, שירותי דת, פעילויות לילדים ונוער, והקהילה אף מוציאה עלון שבועי, "ממזרח שמש", הגדוש בדברי תורה ובדברי חיזוק בהשם. במקביל מקיימת הרבנית דינה גולדברג פעילות בקרב הילדים והנשים, הכוללים תוכניות קיט, הכנות לבת-מצווה ועוד.

נפלאה תורת שנחאי

הרב שלום, חיכוך כובש, לא מוכן לקחת בלעדיות. "זה בזכות אנשים טובים שעוזרים

ומסייעים. אין לקהילה שום מקורות חיצוניים שעוזרים לה. כל מה שיש זה תודות ליהודים יקרים כמו הרב אברהם ששון, כן, מהמשפחה ההיא, שהוא בעל מפעל טקסטיל ניו-יורקי. הוא תרם קרקע ובניין ומממן את הפעילות. הוא עושה רבות למען הקהילה וכמוהו עוד יהודים יקרים. לא קל. לא רק בגלל בעיות מימון ולוגיסטיקה, צריך להילחם על כל דבר, כאן ממש מדבר מבחינה יהודית. ומעבר לכך ליהדות בעיה קשה בסין. שכן הסינים מכירים בחמש דתות בלבד ולא מכירים ביהדות כדת רשמית. לכן, חוקית, אסור בעצם לקיים תפילות באופן רשמי. אנחנו מגדירים עצמנו כבית פרטי, וכך אנחנו מצליחים לא להרגיז אותם". עוד אחד מאותם "יהודים יקרים" הוא ללא ספק קונסול ארה"ב בשנחאי, הנרי לוי, אדם חם ולבבי הפועל גם הוא לטיפוח הקהילה היהודית בשנחאי. אני מספר לרב שלום על מפחי הנפש: "בית אהרן" איננו, את "אוהל משה" הפכו למוזיאון, ולבית הכנסת "אוהל רחל" כלל לא ניתן להתקרב. בפי הרב סיפור מדהים: "אוהל רחל, אכן שימש ועדיין משמש, כמחסן של עיריית שנחאי, ולא היה מה לדבר בכלל על שיפוץ המקום. לפני מספר שנים, הגיעו לביקור בשנחאי ביל קלינטון ורעייתו הילארי. הסינים תכננו בקפידה את סדר ביקוריו של הנשיא, כאשר גולת הכותרת בו היה גורד שחקים חדש ומודרני שנחנך מול ה"באנד", בעברו השני של הנהר. לתדהמתם, ביטל קלינטון את התוכנית והעלה דרישה מוזרה. הוא ביקש לבקר בבית כנסת היהודי הישן "אוהל רחל"... מי שהיה אחראי לכך, הוא

הנרי לוי, שלחש על האזניים הנכונות שיהודי ניו-יורק יעריכו מאוד ביקור בשריד היהודי הוותיק של שנחאי. הסינים הנדהמים שיפצו בקדחתנות את המקום, בין לילה הוצאו כל הגרוטאות, והמקום הפך בעבודה מהירה להיכל תפילה מפואר. לאחר ששכנו הדי הביקור הגיע השלב הבא: לקראת ראש השנה הוגשה בקשה מטעם הקהילה לקיים תפילה רבת משתתפים בבית הכנסת המשופץ. השלטונות חשו מרומים, אך לאחר מספר פניות שכללו גם פניות אישיות מהקונסול הנכבד, אפשרו לפני כשנה, באופן חד פעמי, בלתי חוזר ובלתי רשמי, קיום תפילה.

"השנה, מסיים הרב בחיור, היה לנו מניין ב"אוהל רחל" גם בראש השנה וגם ביום כיפור. הגיעו מאות, ממש מאות יהודים, שלא ידעתי בכלל שהם גרים כאן. נראה שבסופו של דבר יתקיימו שם מניינים גם בשבת, ובעתיד, מי יודע, אולי גם בימי חול".

הרב גם מתכנן הקמת גן יהודי ובית ספר ללימודי יום ראשון. עם שיבתי לארץ, חזרתי לר' שמואל: הוא ביקש לשמוע הכל. תיאור על כל פרט. לאחר הפתיחה העגומה, סיפרתי לו על החיים החדשים ההולכים ומפכים. על בית כנסת בו התקיים מניין בן מאות משתתפים. על שיעורי התורה, על רון. "משהו משם, מהקהילה הזו, יש לך?" שאל ר' שמואל. חיסטתי בין כלי ומצאתי גיליון "ממזרח שמש" על פרשת השבוע.

"נפלאה היא תורת שנחאי", אמר ר' שמואל ונטל את העלון בשקיקה, "הנה משהו לבוא עמו לפני הריבונות של עולם".

70 צאצאי רבה הראשי של יהדות חרבין, סין והמזרח הרחוק - הרב א. מ. קיסלב התכנסו בישראל

לפי יוזמתו של נכדו של רב א. מ. קיסלב שמואל קיסלב, 70 מצאצאי הרב מ-5 ארצות: ישראל, ארה"ב, אנגליה, בלגיה ורוסיה התכנסו למפגש משפחתי 15-באוגוסט השנה.

ש. קיסלב מנחה את הכנס, לידו תדי קאפמן מדבר על סבו הגדול.

סמינר לציון 60 שנה לניצחון על יפן במלחמת העולם השנייה

שהתקיים בבית שגריר סין בישראל ב- 2.8.2005

בשיתוף עם אגודת ידידות ישראל-סין

1 מראה כללי של אולם הסמינר

2 מראה כללי של אולם הסמינר

37

3 שלושה מניצולי הגטו בשנגהאי (הונקיו) שהרצו על זכרונותיהם על החיים בגטו משמאל לימין: הגב' אריקה אמיחובסקי, מר יחיאל ינקלביץ', הגב' רות שני

4 נשיאות הסמינר משמאל לימין: תדי קאופמן, שר ההסברה הסיני, מר Zhao Qizheng ושגריר סין בישראל מר Chen Yonglong

מהנדס דוד כץ (1906-1974) ז"ל

לילך גולן, כיתה ד' 3

בבית חולים, בימיו האחרונים, עבר בשארית כוחותיו על התוכניות והמסמכים, נתן הוראות וארגן את המטלות שעמדו על הפרק. סבא דוד היה פטריט גדול של מדינת ישראל ועסק רוב זמנו בפיתוח והגשמת החלום הציוני - הקמת בית מעשי לעם היהודי בארץ ישראל. בית המסוגל לספק שירות רפואי ראוי. לאורך שנות עבודתו הוצעו בפניו פיתויים גדולים למשרות יוקרתיות בחו"ל, מצד חברות בינלאומיות ידועות שם, אך סבא העדיף לחיות עם משפחתו בתנאים צנועים בישראל ולהמשיך לבנות אותה, עד יומו האחרון.

יהיה זכרו ברוך.

חמש שנים למות בוריס ברסלר ז"ל

חמש שנים עברו מאז עזב אותנו בוריס ברסלר, עורך המוסף האנגלי של "בולטין". הוא היה בן 81 במוותו. הסתלקותו היוותה זעזוע עמוק אצל כולם אשר הכירו אותו מימי ספסל הלימודים בחרביני וטיינסטין. כותב שורות אלה הכיר אותו רק לפני שנים מעטות, כאשר בוריס קיבל על עצמו את עריכת המוסף. ידעתי על עברו האקדמי העשיר, אך גיליתי שהוא היה תמיד צנוע ונעים הליכות ומוכן לקבל עצה מקצועית וביקורת עניינית לגבי עבודתו החדשה. קשריו בעולם האקדמי בחו"ל היו לתועלת בעבודתו בישראל. ככל שהכרתי אותו קרוב יותר, הבנתי כי כל דברי השבח ששמעתי אודותיו מפי ידידי ומכריו, לא היו מוגזמים. היו לנו שיחות ארוכות על עברן של הקהילות היהודיות בסין ועל צורת חייהם שם. ידעתי שהוא חושב לערוך עבודה רצינית אודות תולדות הקהילות היהודיות במזרח הרחוק ואף עשה גישושים התחלתיים בארה"ב לקראת ביצוע מפעל זה. למרות היותו אדם חילוני האמין בוריס כיהאיתיקה היהודית תרמה רבות לקידום האנושות. ועוד תכונה הייתה אופיינית לו: בהיותו אדם רציני, הוא היה גם נכון בחוש הומור. אני עדיין זוכר את צחוקו הלבבי והעליז על משמע דבר מבדח או משעשע, מה שקירב אליו אנשים רבים מכל שכבות החברה. עברו חמש שנים מאז עזב אותנו, אך היעדרו עדיין מורגש באיגודנו ובקרב כל מי שהכיר אותו.

ששון יעקובי

הכובש הנאצי ולסייע בשחרור מתנות הריכוז טרזינשטאט ואחרים. על פעולותיו אלה קיבל, לאות הוקרה, מדליות רבות מחיל האוויר הבריטי וממחלתת ה'רזיסטאנס' הצרפתית. שנים רבות אחר כך קיבל אף ממשרד הבטחון הישראלי את 'אות הלוחם בנאצים'. הוריו של סבא ניצלו הודות למסמכים מזוייפים שאורגנו ע"י האחות תמר, שהצליחה להציל עצמה בפולין, אחותו השנייה, (רעיה ובעלה) ברחו לרוסיה, וכך ניצלו אף הם. זוהי משפחה אחת, מיני מעטות, שלמרבה המזל הצליחה להינצל מן השואה.

הוריו של סבא עלו לישראל ב-1946, והצטרפו אל אחיו של סבא, שמעון, בנם הבכור, שחי בארץ משנת 1934. אבל למרבה הצער, לסבא דוד סירבו שלטונות המנדט האנגלי (ששלט אז בארץ) להתיר לעלות ארצה, למרות ששירת בחיל האוויר האנגלי. הנימוק לפי החוק האנגלי היה: מותר לקרובי משפחה מדרגת הורים - ילדים (וילדים-הורים) בלבד לעלות ארצה. אחים לא נחשבו לדרגת קירבה ראשונית. הואיל ואחיו של סבא, שמעון חי בארץ, הרי שהורי האחים זכו לעלות, ואילו לסבא דוד לא נותר אלא לחפש יעד אחר. הוא קיבל מהשלטון הצרפתי כרטיס נסיעה באוניה לקלדוניה - החדשה (הממוקמת מזרחית לאוסטרליה) שהייתה אז קולוניה צרפתית. הואיל ואחותו הצעירה, רעיה ובעלה הרופא נסעו לאוסטרליה, נסע אף הוא לאוסטרליה, שם התקבל למשרה טובה בסטודי. בשנת 1951 נפטר אחיו של סבא, שמעון. סבא עלה ארצה. הוא הגיש מועמדות והתקבל לעבודה במקום אחיו, כראש מחלקת הנדסת חשמל במרכז קופת חולים. שני אחים, לחד ובחד, ייסדו בקופת חולים מחלקת חשמל מודרנית ומתקדמת, החולשת על כל מערכת החשמל בבתי החולים של קופת חולים כללית, עד היום. תרומתו המשמעותית של סבא דוד לכל בתי החולים של קופת חולים של ההסתדרות היא הקמת תחנות כוח המבוססות על דיזל - גנרטורים, המאפשרים המשך אספקת חשמל במקרה של תקלות באספקה השוטפת מתברת חשמל.

בזכותו יכולים חדרני הניתוח לתפקד באופן שוטף וניתוחי חירום יכולים להתבצע באופן שוטף ובמיוחד במקרי חירום, הודות לאספקת חשמל אוטונומית. סבא דוד היה אדם מאוד אחראי, מסור לעבודתו, צנוע מאוד, טוב לב ונדיב מאין כמוהו. מסירותו לעבודה לא ידעה גבול, ואפילו כשהיה מאושפז

במסגרת הסיפורים שנתבקשנו להביא, ברצוני להביא את סיפורו של סבי, אביה של אמי. סבא דוד היה מהנדס ראשי לחשמל במרכז קופת חולים, והקדיש את חייו למען בניין הארץ. הוא מילא במשך 25 שנות עבודתו תפקיד מרכזי בתכנון והקמת רשת בתי חולים בכל הערים הראשיות במדינה. כראש מחלקת החשמל במרכז קופת חולים הכללית (שאז נקראה 'של ההסתדרות'), היה אחראי על תכנון הפרוייקטים וביצוע התוכנית בפועל. טווח הפעילות שלו השתרע למן הצפון בצפת (בי"ח זיו) ועד אילת (בי"ח יוספטל). אמא מספרת כי חדר העבודה שלו בבית היה עמוס עד לתקרה בכונניות מלאות בספרות מקצועית, תוכניות מגולגלות, ותיקיות מסודרות בקפידה, לפי נושאים ולוח זמנים. סבא דוד דבר 6 שפות: רוסית (שפת אם), פולנית, גרמנית, צרפתית, אנגלית ועברית, ועבד בעזרת כל השפות הללו עם ארצות שונות מעבר לים. קורות חייו של סבא:

סבא נולד בעיירה בשם ביריזובקה שברוסיה. לאחר המהפכה הבולשיביקית לא רצו בני משפחתו של סבא להישאר תחת המשטר הקומוניסטי ולכן עברו לפולין. בגיל תיכון נשלח סבא דוד לגרמניה ללמוד הנדסת חשמל. לאחר הסמכתו למהנדס חשמל עבד 3 שנים בפריס בתחנת כוח. לאחר מכן עבד במשך 13 שנה כאחראי על מערכת תחנת חשמל בקרמניץ שבפולין, חבל ארץ שהיה לסירוגין תחת שלטון קומוניסטי ופולני, מקום מגורי משפחת כץ בין שתי המלחמות העולמות.

עם פרוץ מלחמת העולם השנייה, חצה סבא דוד את גבול רוסיה יחד עם אנשי צוותו, כדי להימלט מהנאצים. ברוסיה נעצר מיד בתאונת ריגול לטובת הגרמנים. לאחר מאמצים רבים הצליח לחלץ את עצמו ואת חבריו מסכנת המוות שריחפה עליהם. הוא הגיע לעיר טאשקנט שבדרום רוסיה וקיבל עבודה בבית חולים מרכזי, כאחראי החשמל של מערכת הרנטגן. עם הקמת הצבא הפולני של אנדרס, על אדמת רוסיה, התגייס לשורותיו. הוא עבר עם צבא זה לאיראן, ושם, הודות לשליטתו ברזי השפה האנגלית, התגייס לחיל האוויר הבריטי ונשלח להודו, קולוניה בריטית אז. אחר כך הוצב חזרה באנגליה והשתתף בהפצצות הצבא הנאצי, כולל ביום הפלישה לנורמנדי (שנודע בכינוי D-DAY), אחד המבצעים החשובים ביותר של בריטניה במלחמת העולם השנייה. לאחר כיבוש נורמנדי, נשלח לצרפת, במטרה לסייע למחתרת ה'רזיסטאנס', שלחמה כנגד

ל ז א כ ר ס

לוחות זכרון בבית הכנסת לזכר קהילות יהודיות בסין ברח' הגולן 31 תל-אביב

לוחות זכרון		זכרון עולם		מנוחה	
מנוחה אחרי 10 שני חודשי יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	דוד בן גוריון יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	לוחות זכרון		דוד בן גוריון יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	מנוחה אחרי 10 שני חודשי יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום
מנוחה אחרי 10 שני חודשי יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	דוד בן גוריון יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	מנוחה אחרי 10 שני חודשי יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	דוד בן גוריון יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	מנוחה אחרי 10 שני חודשי יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	דוד בן גוריון יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום
מנוחה אחרי 10 שני חודשי יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	דוד בן גוריון יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	מנוחה אחרי 10 שני חודשי יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	דוד בן גוריון יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	מנוחה אחרי 10 שני חודשי יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	דוד בן גוריון יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום
מנוחה אחרי 10 שני חודשי יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	דוד בן גוריון יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	מנוחה אחרי 10 שני חודשי יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	דוד בן גוריון יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	מנוחה אחרי 10 שני חודשי יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	דוד בן גוריון יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום
מנוחה אחרי 10 שני חודשי יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	דוד בן גוריון יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	מנוחה אחרי 10 שני חודשי יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	דוד בן גוריון יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	מנוחה אחרי 10 שני חודשי יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	דוד בן גוריון יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום
מנוחה אחרי 10 שני חודשי יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	דוד בן גוריון יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	מנוחה אחרי 10 שני חודשי יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	דוד בן גוריון יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	מנוחה אחרי 10 שני חודשי יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	דוד בן גוריון יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום
מנוחה אחרי 10 שני חודשי יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	דוד בן גוריון יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	מנוחה אחרי 10 שני חודשי יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	דוד בן גוריון יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	מנוחה אחרי 10 שני חודשי יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	דוד בן גוריון יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום
מנוחה אחרי 10 שני חודשי יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	דוד בן גוריון יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	מנוחה אחרי 10 שני חודשי יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	דוד בן גוריון יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	מנוחה אחרי 10 שני חודשי יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום	דוד בן גוריון יום אחד ביום יום אחד ביום יום אחד ביום

ינקב בר שמו ליפשיץ	אלהיו רוזנסקי בר יצחק	אנון נגדון בר ישראל	אלהיו לנקין בר זושא
נב ל תשרי אש"ט	נב ד טבת תשנ"ג	נב י"א בתמוז תשנ"א נב ח באב תשנ"ב נב י"ח שבט תשנ"ג	נב ג אלול תשנ"ז
אלברט וינרמן בר ינקב	שמואל בר ישראל נב א אלול תשנ"ו נב ח בת בן איון נב ל' ניסן תשנ"ו נב סדר	רבקה חנין בת ישראל	רבקה לודין בת רחמה זלמן זלמן
נב ט' תמוז תשנ"ט	נב ב תמוז תשנ"ד	נב ט"ז אייר תשנ"ט	נב טבת תשנ"א
ינקב בן דוד זוקוב	חיים (ארגנט) בן קלמן קיו	אלהיו בן שאיר חנה נב חוה בת יצחק	אלהיו מנס בת ינקב ורינה
נב ג תמוז תשנ"ד	נב ב תמוז תשנ"ד	נב י"ד כסלו תשנ"ב	נב י"ד כסלו תשנ"ב
רינה קרינקביץ בת יוסף זמרים	דוד זליקובסקי (מגיד טרן) מלכה-בישראל-מיכאל נב ב אב תשנ"א	עבי הירש רודום שלסקי בר אריה דוד נב י"א אייר תשנ"ד	שמואל ליברמן בן חיים נב ב' טבת תשנ"א
נב ט אלול תשנ"ה	נב ב אב תשנ"א	נב י"א אייר תשנ"ד	נב ב' טבת תשנ"א
ניסיה מדרסקי בת יצחק	גורביץ בר-עבי בן הרשל	ישראל בר שמואל דוד נב י"ב טבת תרפ"ה רחל בת משה יצחק נב ד אלול תשנ"ה הלפרן	יצחק בר דוד בירבר
נב כ"ט ניסן תשל"ד	נב ל שבט תשל"ב	נב י"ב טבת תרפ"ה נב ד אלול תשנ"ה נב ד אלול תשנ"ה	נב כ"ז כסלו תשל"ב
ארא (אחרון) בן עבי כרזנסקי	הירש בן פנחס טופר	ינקב בר ישראל נב כ"א שבט תשל"ד נב-תש"ע בר ישראל נב ב חשוון תשנ"א הלפרן	ינקב זיסקינד בן זאב
נב י"ט טבת תשל"ב	נב ט"ו אלול תשל"ו	נב כ"א שבט תשל"ד נב-תש"ע בר ישראל נב ב חשוון תשנ"א הלפרן	נב ט' כסלו תשנ"ה
יצחק בן חן מאיר קרוז	מלכה בת יוסף ברסלר	שמואל פלוטקין בן ינקב	מאיר בן ישראל ברסלר
נב ב תמוז תשל"ו	נב ט' כסלו תשל"ב	נב ח טבת תשנ"א	נב כ"א אדר תשל"ד

תדי קאופמן 'יהדות חרבין אשר בלבי'

English - Consulate
Charbia - Synagogue

איגוד יוצאי סין שמח
להודיע על הוצאתו
לאור של ספרו
המעניין של
תדי קאופמן.

ניתן לקבל את הספר
במזכירות האיגוד
תמורת תרומה בסך
40 ש"ח לקרן עזרה
סוציאלית של האיגוד.

תדי קאופמן, יו"ר איגוד יוצאי סין, יליד חרבין 1924, שהיה פעיל במוסדות הקהילה ובנו של אחד ממנהיגיה, ד"ר א. קאופמן. ביוזמת ידידו וממלא מקומו באיגוד, יוסי קליין, אף הוא יליד חרבין, העלה קאופמן את זיכרונותיו על הכתב. הספר פורש בפני הקורא יריעה היסטורית רחבה אודות הקהילה בראשית המאה העשרים. תחילה שלטו הסינים בחרבין, לאחריהם הגיע הכיבוש היפני, כעבור זמן כבש הצבא האדום את מנצ'וריה, ולבסוף נכנסה לעיר הארמייה השמינית המהוללת של מאו-צה-טונג. ובתוך הסערות שהתרגשו ובאו, הצליחו פרנסי הקהילה לנווט את בני עדתם כך שהמשיכו לחיות לא רק חיים יהודיים מלאים, כי אם גם חיים ציוניים.

מבעד לעיניו של קאופמן מתגלה תמונה מרתקת, לעתים משעשעת לעתים נוגה, המאירה פן נוסף בסיפורה של יהדות סין.

בת-עמי מלניק
עורכת הספר